

**A NAGYKANIZSAI
NAGY-MAGYARORSZÁG-EMLÉKMŰ
Schless István emlékének**

**Írta és összeállította:
Mészáros József**

A nagykanizsai Nagy-Magyarország-émlékmű

A nagykanizsai
Nagy-Magyarország-emlékmű
Schless István emlékének

Írta és összeállította:
Mészáros József

Nagykanizsa, 2007

Támogató:

Nagykanizsa Megyei Jogú Város Önkormányzata

Kiadja a Czupi Kiadó
8831 Nagykanizsa, Pityer u. 19.
Tel.: 93 320 766
Honlap: www.czupi.hu

ISBN 978-963-9782-00-6

Nyomdai előkészítés:
Tábori Imre
Tábori Zita

Készült a Kanizsai Nyomda Kft.-ben
Felelős vezető: Brenner Árpád

Előszó

Nagykanizsán 1934-ben, történelmünkre emlékeztetve, emlékművet emeltek Nagy-Magyarország tiszteletére. Voltak akkor is kis számban ellenzői. Felavatóására, felszentelésére sem került sor, mert nem mertek, nem akartak diplomáciai úton sem értelmes megegyezésre jutni az „emlékmű miatt haragos” szomszédos országokkal.

Tizennyolc éve állt az Eötvös téren, amikor a politika ismét közbeszólt. Ítélet: megsemmisítés! Pedig csak a tagadhatatlan történelmi tényre emlékeztetett az emlékmű. Arra, hogy Magyarország egy évezreden keresztül országépítő munkát folytatott, és a történelme során külső hatalmak többször is kísérletet tettek egysége megbontására. Talán legfontosabb üzenete az emlékműnek az utókor számára mégis az, hogy bármikor, bármilyen nagy vereségeség érte az országot, a nemzetet, mindig talpra tudott állni.

Mit is kell tudni a Nagy-Magyarország-emlékműről?

1934. október 1-jén készült el, költségeit — 25.000 pengőt — a nagykanizsai születésű, Ausztriában (Salzburg, Anif) élő Schless István adományozta a városnak. A 21 pályamunka közül a zsűri a „Süt a nap” jelígejű pályaművet fogadta el kivitelezésre, amelyet Hübner Tibor* budapesti műépítész tervezett. Az Eötvös téren felállított 10 és fél méter magas emlékmű a díjnyertes tervező felügyelete mellett készült borosjenői és dunaharaszti kövekből. A talapzatot képező lépcsősor jelképezte a munkát és fáradságot, amellyel őseink a hazát felépítették. A lépcsők közé beiktatott tömbökre Mohi, Mohács, Arad, Trianon szavakat vésték, hogy a négy világtáj felé hirdessék a magyarság véráldozatát. A lépcsők felett a talapzaton körben a megmaradt 13 vármegye címere helyezkedett el. Az emlékmű négy oldalán lévő oszlopon az elcsatolt vármegyék üres címerpajzsai lettek kifaragva, a csonka megyék címerai csak részben volt kidolgozva. Összesen 63 vármegye címere, illetve címer nélküli pajzsa. A nagyobb címerek közül az első a magyar nagycímer volt, kétoldalt Nagykanizsa város és a Zrínyiek címere (utalva Nagykanizsára, a Zrínyiek városára), hátul a címer helyén tábla hirdette az adományozó nevét és az építés dátumát a következő felirattal:

EZT AZ EMLÉKMŰVET NAGYKANIZSA VÁROS SZÜLÖTTE, IDEGENBE SZAKADT VÉRÜNK, SCHLESS ISTVÁN EMELTE, NAGY-MAGYARORSZÁG DICSŐSÉGÉRE ÉS A MAGYAR FELTÁMADÁS TÖRNETETLEN HITÉBEN, AZ ÚRNAK 1934. ÉVÉBEN.

Magasan fenn állt — a négy égtáj felé nézve — a négy faragott kőszobor. Egyenként 3 méter magas és 20 mázsa súlyúak voltak és a következő elnevezéseket kapták: Hungária, Honfoglaló magyar, Az anya gyermekével, A magyar paraszt. Az oszlopcsoportnak a négy alak közt felnyúló részén körben a Magyar

Hiszekegy körirata [(Hiszek egy) (Istenben) (Hiszek egy) (Hazában)] volt olvasható. Az egész emlékművet egybefoglalta és lezárta az emlékmű tetején a 12 mázsás korona, Szent István koronája.

A négy szoboralakot (Rápolthy Lajos** szobrászművész elképzelései, tervei alapján készítette Heim Zoltán kőszobrász és Weisinger György kőfaragó mester. Nevük ma is olvasható az emlékművön. A Hungária talapzatán két feliratot láthatunk: HEIM Z. KŐSZOBRA SZ és RÁPOLTHY L. SZOBRA SZMŰVÉ SZ. A Honfoglaló magyar talapzatán a következő felirat található: WEISINGER GY. KŐFARAGÓ.

1934. május elején a városi mérnöki hivatal elkészítette az emlékmű eredeti nagyságú deszka-modelljét, amit felállítottak a szobor leendő helyén. A helyszíni szemle megállapítása szerint „az emlékmű impozánsan fog a kiszemelt helyen és környezetben érvényesülni”.

Az alapító okmányt 1934. szeptember 27-én helyezték el a négy szoboralak fölött, majdnem 10 méter magasságban, a Magyar Hiszekegy kövei közé. Az 1934. október 28-ára tervezett felavatás elmaradt, mert a Vreme, a szerb kormány félhivatalos lapja három nappal a szoboravatás előtt hosszú cikkben támadta Magyarországot és vezetőit, azt állítva, hogy Magyarország október 28-ára országos tüntetést szervezett Nagykanizsán Jugoszlávia ellen, egy „országzászló” felavatását használva fel ürügyként.

1952 októberében (?) eltávolították helyéről. A mögötte lévő volt víztároló és az emlékmű között ástott gödörbe döntötték. A lépcsős talapzat később került lebontásra, amelynek darabjait a víztárolóba szórva temették el.

Ady Endre 1899-ben a debreceni helyi újságban „Hazafiság és kegyelet” címmel írt egy cikket, amely hűen tükrözte az 1952-es állapotokat is:

„Eddig csak azt hallottuk mindig, hogy feledni kell, most már emlékezni sem szabad. Nem. Mert félnek bizonyos urak, hogy az ő gutgesinnt (a felsőbb hatóságok részéről feltétlenül megbízhatónak tartott A szerk.) voltakra árnyat fog vetni, ha megmutatják, hogy ők magyarok és hazafiak... Ilyen a mi kegyeletünk...” ***

Az 1952-es politikai ítélet kiterjedhetett volna minden olyan szoborra, emlékműre, amely a magyar történelem letagadhatatlan tényeit, személyeit mutatja meg. Nem maradhatott volna állva sehol sem Szent István, Hunyadi János, Rákóczi Ferenc, Kossuth Lajos szobra, pedig létük és tetteik aranybetűkkel kerültek a nemzet történelemkönyvébe. Életük a megtörtént múlt egy-egy szelete, épp úgy, mint ahogy valóság a nagy Magyarország ezer éve.

Minden népnek joga, hogy megismerje saját múltját, hiszen annak ismeretében tudja jelenét élni, a jelenben jövőjét építeni, alakítani. Ha tisztességesen, az igazságot nem elferdítve mutatjuk meg országunk történetét, és emlékezünk

Az emlékmű nyugatról nézve

az ország virágzására, avagy romlására, emelt fővel felvállalva jót és rosszat, akkor jó úton járunk.

A múltat eltörölni nem lehet. A politikai akarat parancsot adhat a hallgatásra, de az igazságot nem tudja megsemmisíteni. Az igazság ott szunnyad az emberek szívében, és öröklődik nemzedékről nemzedékre. Amikor pedig szabad utat kap majd, a parázs fellángol és fáklyaként világít. A mi feladatunk is, hogy az igazság fényét megőrizzük és továbbadjuk a következő nemzedékeknek.

Kötetünk célja a reális megítélés érdekében az emlékmű építéséről a lehető legteljesebb ismeretanyag közzététele. Ezt a korabeli sajtó írásainak újraközlésével tudtuk megvalósítani. Kötetünk meghatározó részét ez az anyag teszi ki.

Ahogy megismerkedtünk a szobor kálváriájával, úgy vált az emlékmű történetének felidézéshez hasonló fontosságú feladattá Schless István, az emlékmű költségei finanszírozójának élettörténete is. Neki is emléket kívánunk állítani ebben a kötetben.

Az emlékmű „mondanivalója” azonban nem bontakozhatna ki, ha a korabeli magyarországi, Zala megyei, főként azonban nagykanizsai viszonyokat nem érzékeltetjük. Reményeink szerint ebben a szélesebb környezetben válik érthetővé a Nagy-Magyarország-emlékmű minden vonatkozása.

A továbbiakban a kötet azon részeit, melynek szövege a szerkesztőtől való, függőleges vonallal és a szöveg behúzásával jelöljük. Minden más tartalom idézet, vagy újraközlés.

*Hübner Tibor (Bp., 1897 — Bp. 1964): építész. A Magyar Nemzeti Bank számos vidéki székházát (Szombathely, Cegléd, Veszprém, Baja stb.), a budapesti Madách téri volt OTI-bérházat (1940, Janáky Istvánnal), a Tétényi úti kórházat (1947—49) stb. tervezte.

(Művészeti Kislexikon. Akadémiai Kiadó, Bp. 1973.)

*Hübner Tibor (Bp. 1897. ápr. 5. — Bp. 1964): építész, Hübner Jenő fia. Először atyja irodájában dolgozott. Tervei szerint épült a Magyar Nemzeti Bank szombathelyi, ceglédi, székesfehérvári, veszprémi, bajai, gyöngyösi, debreceni és érsekújvári (Nové Zámky) székháza és a dombóvári reálgimnázium. A Madách tér kötött homlokzatú épületei közül a volt OTI bérházat építette (Janáky Istvánnal, 1940), valamint a volt Székesfővárosi Segítőalap székházát. Az ő terve a volt MAC margitszigeti sporttelepe (1941) és a táborhegyi elemi iskola (1942). A Szabadság tér déli oldalának beépítésére 1930-ban hirdetett pályázaton az I. díjat kapta. 1947-től 1949-ig épült tervei szerint a Tétényi úti kórház.

(Művészeti Lexikon. Második kötet F-K. Akadémiai Kiadó, Bp. 1981
Péczely Béla szócikke.)

*Hübner Tibor (Bp. 1897. ápr. 5. — Bp. 1964): építész. Nagykanizsa város 1936. április 20-án tervpályázatot írt ki a Törvényház-Igazságügyi palota tervezésére és

Törvényház – Igazságügyi palota

építésére. A 6 terv közül Hübner Tibor „A” jelzésű tervét fogadta el a zsűri. A második helyen K. Császár Ferenc terve szerepelt. Az Igazságügyi Minisztérium Hübner Tibor tervét fogadta el, de módosította K. Császár Ferenc tervezett homlokzatával. Az épület átadására 1937. augusztus 20-án került sor.

(Kanizsa Enciklopédia.

B. Z. Lapkiadó Kft., 1999.

Törvényház — Igazságügyi palota c. cikke alapján)

** Rápolthy Lajos, nagyrápolti, szobrász és éremművész. Székelyudvarhely 1880. márc.15. Szülővárosában a köipari szakközépiskolában, Budapesten az iparművészeti iskolában, azután Strobl Alajos mesteriskolájában tanult. 1912 óta főleg képmászsobrokat és érmekeket állított ki a Műcsarnokban. Művei közül említésre méltók: Michelangelo mellszobra Carrarában, Husz Dávid szobra Poprádon, az Arató katona c. bronzérem stb. 1915-16 tanár volt a konstantinápolyi akadémián, majd Angorában Kemál pasát mintázta. Pietája a szombathelyi székesegyházban, Ürményi József országbíró reliefje a szegedi Pantheonban látható.

Hübner Tibor felesége. Márványból készítette a család barátja, Rápolthy Lajos.

A Nagy-Magyarország-élmű „Anyá” arcának ihletője

(Művészeti Lexikon. Szerkesztette Éber László. Győző Andor kiadása. Bp. 1935.)

** Rápolthy Lajos (Székelyudvarhely, 1880. márc.15. — Bp., 1954. okt.25.) szobrász, éremművész. Székelyudvarhely 1880. márc.15. Az Iparművészeti Iskolában, majd Strobl Alajos mesteriskolájában tanult. 1912 óta leginkább arcképsobrokkal szerepelt a Műcsarnokban. Néhány évig Konstantinápolyban élt, s az ankarai művészeti akadémia tanára volt; elkészítette Kemál pasa szob-

rát. Érmeken és plaketteken kívül fontosabb művei: Michelangelo mellszobra Carrarában, Pieta a szombathelyi székesegyházban, Ürményi József országbíró domborműve Szegeden, Vízöntő fiú a Ceglédi úti fővárosi bérháztelepen.

(Péczely Béla, Művészeti Lexikon. Negyedik kötet R-Z. Akadémiai Kiadó, Bp. 1984.)

***Az Ady Endrétől vett idézetet Kovács Gergelyné 1981-ben megjelent Debrecen c. könyvének 124. oldalán közölte.

Nagykanizsa és a Nagy-Magyarország-emlékmű

A Nagy-Magyarország-emlékmű kimagaslott a Trianont idéző hasonló magyar szobrok, emlékművek közül. Méretei mellett gondolatgazdagsága, ami ritkán ötvöződik egy műben, tette igazán értékessé, egyedülállóvá. Az emlékmű 1933-ban kezdődő történetén végigvonul a napi külpolitika, 1935-re teljesen lecsendesedik körülötte a hangulat. A második világháború után a politika ismét előtérbe került. 1945 után az emlékmű a szovjet megszállást kihasználó erők gyűlölködésének áldozata lett, ezzel zárva le ideiglenesen tizennyolc éves történetét.

Könyvemben szeretném végigkalauzolni az olvasót ezen a röpke tizennyolc éven, feleleveníteni az emlékmű történetét a „Zalai Közlöny”, a „Zalamegyei Újság”, a „Zala”, a Gráf és Schless család által megőrzött adatok, emlékek segítségével. Sajnos a második világháború után múzeumi és levéltári anyag alig maradt az emlékműről. Mégis remélem, hogy a felkutatott anyag elég bőséges ahhoz, hogy érthetővé váljon az a korszak, amelyben a Nagy-Magyarország-emlékmű megszületett, majd drámai véget ért.

Hogy az emlékmű kanizsai elfogadását, a lakosság többségének reménykedését és egyben büszkeségét megérthessük, ismernünk kell az Osztrák-Magyar Monarchia Nagykanizsáját és látnunk kell a változásokat, amelyekbe az első világháborút követő trianoni egyezmény juttatta a fejlődő, gyarapodó várost.

Mit is ír Nagykanizsáról 1895-ben a Pallas Nagy Lexikona?

„Nagykanizsa rend. tanácsú város Zala vármegye déli részében, a Kanizsa folyócska két partján. A város két részből áll, melyek közül a keleti, Nagykanizsa, csinosabb város jellegével bír, míg a Kanizsa folyócska jobb partján fekvő, s a várostól 3 kilométer széles ingovány által elválasztott, de vele közigazgatásilag

egyesített Kiskanizsa (melynek 4000 lakosa van), egészen falusias jellegű. A két városrész közti térségben feküdt hajdan Kanizsa híres vára egy homokbuckán, melyet mocsár vett körül. A várnak ma csak némi csekély nyoma látszik a csatornáktól átmetezett, és gyakran elöntött térségen.

A tulajdonképpeni Nagykanizsa újabban gyors emelkedésnek indult, és ezzel együtt külsőleg is szépült s ma Zala vármegye legszebb és legrendesebb városa; nevezetesebb középületei: a városháza, a főgimnázium, a honvédlaktanya, a takarékpénztári épületek és több templom és kolostor. Kanizsa ma a Kanizsai járás szolgabírói hivatalának székhelye; van királyi törvényszéke és ügyészsége, járásbíróháza, adóhivatala, pénzügyőrbiztosi állomása, közjegyzősége, állami állatorvosa s csendőrparancsnoksága; a 48. számú hadkiegészítő parancsnokság és a 20. számú honvéd gyalogezred itt székel. Van továbbá Szt.Ferenc- és kegyesrendű szerzetsháza, több kórháza, számos közhasznú, jótékony és társas egyesülete és társulata. Tanintézetek közül említendő a katolikus főgimnázium, polgári iskola, izraelita középkereskedelmi, továbbá alsófokú kereskedelmi- és ipariskolája.

[...]

Kanizsa élénk kereskedelmi gócpont s a Dunántúl egyik legjelentékenyebb forgalmi központja; vasúti vonalai Bécs, Budapest, Triest, Zágráb és Eszék felé közvetítik a közlekedést s nagy gabona-, fa- és borkereskedést tartanak fenn; marhavásárai szintén élénkek. Iparvállalatai közül a legjelentékenyebbek a Sartory-féle cementárugyár, a Concordia sütőszesz-sajtoltélesztő-gyár, továbbá több gőzmalom, a cognac- s ecet- s a legújabbban alakult sörgyár. Több nagy pénzintézet is áll itt fenn, így az osztrák-magyar bank fiókjintézete, a kereskedelmi- és iparbank, a Nagykanizsai bankkegyesület, a Délzalai és Nagykanizsai takarékpénztárak; végül az ipartestület is hatással van a város iparának emelkedésére. Van vasúti állomása, posta- és távíróhivatala, telefon-állomása, és postatakarékpénztára. Lakóinak száma 1870-ben 15125 volt, ma (1891) 20619; ezek között 19118 magyar, 954 német és 315 horvát; vallás szerint 16561 római katolikus, 302 ágostai evangélikus, 155 helvét (református) és 3573 izraelita.”.

A lexikon szócikkből is kiolvasható, hogy a város komoly értékekkel bírt és nagy lehetőségek előtt állt.

Az emlékmű téli látképe

És hová jutott a hajdan virágzó Nagykanizsa a '20-as évek végére? A trianoni békediktátum által határszéli várossá lett Nagykanizsa már nem tölthette be azt a szerepét, amelyet az Osztrák-Magyar Monarchia idején adottságai lehetővé tettek. 1928-ban és 1929-ben a Zalai Közlöny Mentsük meg Nagykanizsát! címmel cikksorozatot közölt, melyben értékelték a város helyzetét és lehetőségeit, igyekeztek meghatározni a helyzet okait. A cikkek az élet minden területét felölelik.

Az írásokból jól kivehető, hogy a város lakói a trianoni döntést okolták a gondjaikért. Ezért is gondolhatjuk, hogy a Nagy-Magyarország emlékmű felállításának gondolatát és tényét a többség magáénak érezhette, erőt adhatott, reményt jelenthetett számukra. A cikkekben, amelyek 1928. november 4-től 1929. december 21-ig jelentek meg, nemcsak az újságíró, hanem a város lakóinak érzés- és gondolatvilága is tükröződött. A „jajkiáltásokból” idézek egy-egy részletet, akit érdekel a teljes cikksorozat, az a www.nagykar.hu honlapon elolvashatja a Mentsük meg Nagykanizsát! című dokumentumban.

Mentsük meg Nagykanizsát! ***A határváros jajkiáltása***

Olyan gazdasági pusztulás képét mutatja ez a hajdan virágzó város, mely minden embert, magánost és hivatalos személyt meg kell, hogy döbbsentsen.

Ez a cikk, mely a legszomorúbb írások egyike, ami napvilágot látott e hasábkon, a félrevert harang zúgásával kell, hogy a fülekbe jusson, mert most már valóban elérkezett az ideje annak, hogy ebből a haldokló trianoni határvárosból ország-világgá kiáltsuk: mentsétek meg ezt a várost!

A Fő-út dísze, a Rosenfeld Adolf Fiai hatalmas üzlet, melynek csillogó portáljai előtt hullámszik fel-alá a sétáló közönség.

Ez a kiváló cég, melynek története Nagykanizsa kereskedelmi életével úgy összeforrott, mint gyermek az anyja vérével, megszűnik.

És a másik nagy multú cég: Strém és Klein az Erzsébet-téren, szintén felszámol.

Nemcsak Horvátországból, de Slavonia legtávolabbi vidékeiről és Stájerből is jöttek vevők. „Akárcsak Rosenfeldék vagy Schwarz és Tauber cégre, miránk is végetes volt a Muraköz elvesztése” — hangzik a panasz.

Nagykanizsa az átkos trianoni békediktátum folytán Csonka-Magyarország egyik legszerencsétlenebb helyzetben lévő városai közé került. Elvesztette Hinterlandját — Muraközt s ezáltal a lassú sorvadásra lett ítélve.

A boldog háborúelőtti s még régebbi időkben Nagykanizsa kereskedelme európai viszonylatban is neves volt, gabona és nyersterményeit az ország határain túl is jól ismerték — szerették. Régi, törekvő kereskedői és iparosai nevet szereztek a városnak, maguknak és a köznek jólétet biztosítottak és gyarapodtak.

[...]

Azonban Trianonon kívül egyéb nagy okai is vannak, a rossz üzletmenet minden szakmában, a már szinte elviselhetetlen adók és egyéb a kereskedőket és iparosokat összeroppantó magas házbérek, üzleti és személyzeti kiadások.

[...]

Egy utazó mesélte: Csonkamagyarországon két halott város van: Nagykanizsa és Sátoraljaújhely. Az étterem? Épen úgy, mint kávéházakban — vendég nincs. Este 11 órakor egy lélek sincs már. Napközben pedig a semmit sem jelentő néhány biliárd, sakk és kártyaparti — fogyasztás nélkül. Most már azok a kereskedők is elmaradtak, akik be szoktak jönni uzsonnakávéra. Ma már hiába van valakinek a Fő-úton üzlete, jól meggondolja, ha 80 fillért kiad. Rendes üzletmenet mellett a kávéházban volt 5 pincér és 1 fizető. Ma van 1 fizető és 1 tanuló fiú. Az étteremben igazán csak azért tartjuk a személyzetet, mert nem akarjuk télvíz idején elengedni. Tény, hogy a nagykanizsai szállodások és vendéglősök ráfizetéssel tartják üzemüket, mert az idegenforgalom, amiből élni lehetne, Nagykanizsán ismeretlen fogalomná vált.

Amilyen a helyzet a Koronában és a Szarvasban, épen olyan a Centrálban is, azzal a különbséggel, hogy itt még horribilisabb összeg a bér és a rezsi, tehát még jobban ráfizet a tulajdonos.

Ime tehát! a vendéglősipar, mely végeredményben a legbiztosabb fokmérője a polgárság hangulatának és anyagi jó vagy nem jólétének!

[...]

Azt mondják, ne várjunk mindent az államtól. Hát kitől várhatunk az életben egyáltalán valamit? Ha a magyar állam polgára 10 éve már minden áldozatot meghozott hazája érdekében, amit tudott, túrt, szenvedett, nélkülözött és nyomorog, a további segítséget, a talpraállítást nem a magyar államtól kell-e várnia?

A magyar középosztály lemondott már mindenről és nem lázadozik; sőt él és remél annak dacára, hogy már elparántálták őt már akkor, mikor kimondták, hogy: „ezen a generáción gyökeresen segíteni nem lehet, legfeljebb majd a gyermekeknek lesz jobb jövője”.

Csak egyet felejtettek el, azt, hogy ez a generáció pusztulásával magával fogja rántani a gyermekeit, az ipart, a kereskedelmet, mindent.

[...]

Kétségtelen, hogy az átkos trianoni megcsonkítás súlyos sebet ejtett a mi nagy kereskedelmi múlttal dicsekedhető városunkon, az általános elszegényedés is előidézője a vevő nélkül tátongó boltoknak, azonban sajnos ezen addig segíteni nem tudunk, amíg izmaink annyira meg nem erősödnek, hogy azoknak feszítő ereje a ránk kovácsolt bilincset szét nem veti. Ahhoz azonban, hogy izmaink megerősödhesse, első sorban is szükséges, hogy az ország lakosságának minden rétege a munkája után legalább is a béke időkhöz való arányban megélhessen, vagyonkáját konzerválni tudja, földjét, ipari vagy kereskedelmi vállalatát fejlesztesse és ne csak egyes kiváltságos kartell, vagy szövetkezet élén álló kevés százak vagy ezrek vágjanak zsebre soha nem álmodott óriási összegeket, hanem az ország névtelen milliói is megtalálják megélhetésüket és a becsületes munka jutalmát.

A vármegye segíteni akar Nagykanizsán.

Zala megye törvényhatósági bizottsága tegnap délelőtt Gyömörey György főispán elnöklete alatt rendkívüli közgyűlést tartott. A közgyűlés melyen kevesen jelentek meg, élénk vita keretében tárgyalta a megye közúti költségvetését. Igen érdekes volt, hogy a rendkívüli közgyűlésen foglalkoztak azzal a hatalmas akcióval, mely a rossz gazdasági viszonyokkal küzdő Nagykanizsa megmentését tűzte ki céljául. Igen öröndetes, hogy a közgyűlés mindjárt az útépitési programnál igyekezett a „Mentsük meg Nagykanizsát!” akciót segíteni és annak érdekében határozott.

[...]

Mai számunkban a nagykanizsai ipari munkásság helyzetével foglalkozunk és rámutatunk arra, milyen a munkanélküliség Nagykanizsán. Szegény munkáscsaládokban eladni való sem igen akad már, mert eladták régen, amit nélkülözni tudtak.

Naponta látjuk, még ilyen fagyos novemberben és decemberben is, a mezítlásbas gyermekeknek egész csoportját, akik egy kis meleg ételhez csak a különböző jótékonyági egyesületek konyháján jutnak.

Ezeknek apjuk, anyjuk, amíg van valami kereset, dolgozik, de aztán éppen a legnehezebb időszakban télen tétlenül várják, hogy mi lesz holnap. Ezek a munka nélküli munkás családok a legnyomorúságosabb helyzetben sínylődnek. És sok száz ilyen munkás család van Nagykanizsán is.

A városban az 1200 munkásnak 20-25 százaléka munka nélkül van. Ez a százalék nem mond sokat, bár elég megdöbbentő, hogy ebben az aránylag nem nagy városban 300 munkás van kenyér nélkül. De csak külső látszatra van így. ... Alig egy hajszállal jelent többet egynémely szakmában az, hogy dolgozik-e valaki vagy sem, olyan lehetetlenül minimális keresethez jutnak.

A munkásság is a trianoni határokon tudja a pusztulás okát.

Amikor egy Nagykanizsán felállítandó, Trianon ellen tiltakozó, az ország egységét és egyben megcsonkítottságát kifejező emlékmű létrejöttének a sajtóban megjelenő dokumentumait tesszük közzé, akkor nem felelkezhetünk meg arról sem, hogy a Zalában folyt akkoriban egy másik, sajátos „emlékmű” állításának folyamata is. Gáborjánházán vetették fel azt a gondolatot, hogy valahol a zalai határszélen revíziós emléktemplomot kellene építeni, amely emlékeztessen arra a veszteségre, amit Zala vármegye az ország megcsonkítása által vallási és kulturális téren elszenvedett. A Zalamegyei Újság 1934-ben a következőkről tudósított.

Zalamegyei Újság, 1934. október 6., szombat

Vasárnap szenteli fel Mikes püspök a gáborjánházai revíziós templomot

A gáborjánházai templomépítés története hosszú esztendőkre nyúlik vissza. A kurációhoz tartozó és 1400 lelket számláló öt község (Gáborjánháza, Szijjártóháza, Zalasombatfa, Lendvajakabfa és Szentistvánlak) Trianonig vallásilag a lendvavásárhelyi plébániához tartozott. A megszállás és a trianoni szerződés a vendvidékkel együtt Lendvavásárhelyt is elszakította, és öt községet megfosztott az intenzív hitélet lehetőségétől. Öt községet immár 16 esztendeje szerb szuronyok tartanak vissza saját templomától. A meg nem szállott részen a legközelebbi templomok Rédcisen és Csesztregen vannak, de ez a távolság nagy, az ottani templomok kicsik, így bizony a községek lakossága hosszú időn át evangéliumi kenyér híján él.

A megszállás után kilenc évvel Mikes János gróf megyéspüspök rendeletére felállították a gáborjánházai kuráciát, s ettől kezdve istentiszteletek is voltak Gáborjánházán az iskola helyiségében. Természetesen ez nem elégíthette ki teljes mértékben a hitéleti igényeket. Pap és hívek egyaránt templomra vágytak, s meg is indult a munka 1930 táján az építés érdekében.

[...]

Az együttes, vállvetett munkának meg is lett az eredménye. 1932 őszén nagyobbbrészt már együtt volt a szükséges összeg és 1932. szeptember 25-én megtörtént bensőséges ünnepség keretében a templom alapkölététele hatalmas hívősereg részvételével, majd pedig megkezdődött az építés.

[...]

A gáborjánházai revíziós templom barokkstílusban épült a falu nyugati szélén észak-déli irányban. Hossza közel 30 méter, szélessége 13,30 méter, a torony-

ZALAMEGYEI ÚJSÁG

Felolvasó szerkesztő: Herboldy Ferenc.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Zalaegerszeg,
Szőkegyéltér 4. Telefonszám 126.

POLITIKAI NAPILAP

Megjelenik hétfőnap és harmadéki érikbbs.

Előfizetési árak: egy hónapra 2 pengő, negyed-
évre 6 pengő. — Hirdetéseket előzetesen közlő

**Templom
a trianoni határon.**
Írta: Pehm József.

A világháború 20., a Lendva-vidék megszállásának 15. évfordulójára csak úgy fél kilométernyire az új határtól jelentős új templom épült ki a földről, sudaraz az égbe, és vakító féhségsével mered rá a szomorú trianoni határra. Az új templom mindig és mindenütt nagy esemény, s jeleníti a lelkek megmozdulását a hitben; a nép jobb énjének diadalmas felülkerekedését; gondolatban és akaratban életrevalóságot; lelkek gyönyörű egybefonódását közös, nagyszerű célra; a dogmákkal templomot építő köztörök csak egy mozzanattal visszatérését; nálunk a templomépítő Szent István-, Anjou- és barokk-korszak kivirágzását.

De ott lén: Lenti alatt, Lendva felett, a magyar elevenbe vágott új vonalon az új templom valamivel még többet jelent. Jeleníti a kőbe vésett megszentelt fájdalmat. Fájdalom földjén épült az új templom: őt falú 1400 lelke nem mehetett Lendva-vásárhely, Dobronak ősi templomába úgy, mint az ősök jártak. Trianon imádság- és áldozat-líliom. Gondorás, vigasz nem jöhet onnét a haldoklóknak sem. Pedig az a vonal valamit nem tud fölírni arról a földről: Dobronak termette a 300 éves Pázmány-egyetem első rektorát, Dobronak! Képtelenség a Trianon-szűlő fogalom, a kettős birtokos; de a legnagyobb keltelesség a bíbak az évszázados misedés, az öreg templom elzárása. A reményes beszédes szimbóluma is az új templom, amely a Nagyszony tiszteletére épült.

Vasárnap szenteli fel Mikes püspök a gáborjánházai reviziós templomot.

A gáborjánházai templomépítés története hosszú esztendőkre nyúlik vissza. A kurációhoz tartozó és 1.400 lelket számláló öt község (Gáborjánháza, Srijjártóháza, Zalaszentmária, Lendvajakabla és Szentistván) Trianonig vallásiilag a lendvavásárhelyi plébániához tartozott. A megszállás és a trianoni szerződés a vendékekkel együtt Lendvavásárhelyt is elszakította és öt községet meg-

vezet épen ebben az időben felvetette a gondolatot, hogy valahol a zalai határszélén reviziós emléktámpomot szenteljen építeni, amely — midőn benne a hívek látni imádják — egyúttal emlékeztessen arra a veszteségre is, amit Zala vármegye Trianonban terített, vallási és kulturális téren szenvedett.

Az egyházi hatóságok és a községek mozgalmait egyesítették a két reviziós

1.000 embert fogadhat be, sőt padok beleértve összesen is mintegy 500 embert. Az építést Tóth Ferenc és Flórián szőlőri kőművesmesterek vezették lelkisimertesen. A templom falában márványtáblák helyeztek el, amelyben utalás történik a templom reviziós jellegére is.

Akik az építést lehetővé tették.

A templomépítéshez sok lelkes ember adománya és áldozatos munkája szűkölt. Az adakozók között

első helyen kell említeni Esterházy Pál herceget. Aki nemcsak 5.228 pengő értékben 115.000 új, 40.000 régi téglát, 16.000 cserépalát és az összes faanyagot adta a templomnak.

Ezenkívül a herceg részéről folyamatosan van a Gáborjánházán lévő területre végleges plébániához 10 hold szőlő, 4 hold rét és földföldrendezés adományozása. Zala vármegye törvényhatósága 500 pengőt adományozott, a kuráció községe pedig összesen 6.200 pengőt állított be költségvetésbe a templom céljaira, s ezt a vármegye alispánja által juttatott államszegetyűből utalták ki. A kurácia lakosai Zala megye területén 1.448,80 pengő. A szombathelyi egyházmegye papsága 300 pengőt adott, magukat megnevezni vonakodó személyek pedig 1.508,33 pengőt.

A legmeghatóbb adomány

Amerikából érkezett. Simon Károly és Böki János amerikai hazánkfiai, tudomást szerezve a templomépítési akcióról, az Amerikába szakadt vendékek között 360,40 pengőt (103 dollár) gyűjtöttek és azt eljuttatták hazra. A készpénzadományok a kamatokkal együtt 20.355,40 pengőt tesznek ki, a templomépítés pedig készpénzben 21.720,51 pengőbe került. Derekasán megmutatva a díszessegítélet a község lakosai is, mert 2.800 ingyenvalóval és 5.000 ingyen napszámmal árultak hozzá az építéshez. Raffenberg József hercegi gazdasági felügyelő, aki egyébként is jóakörű volt az építésnek, a templom alakait adományozta, az építés vállalkozók pedig a szokatlan.

Sokan vannak, akik lelkes munkával segítettek elő a nemes

A gáborjánházai reviziós templom. (Fotó: J. J. J. J.)

fosztott az interjú. Hatalmas látszólagos. Öt községet immár 15 esztendőre szerte szorított a határon kívül. A tanak vissza saját templomát. A meg nem szállított rész a legkezelebbi templomok között és Császtregben vannak, de ez a látvány nagy, az ottani templomok kicsik, így bizony a községek lakossága hosszú időn át evangéliumi kenyeri hiánj élt.

A megszállás után kilenc évvel Mikes János gróf megyéspüspök rendelkezett a felállításra a gáborjánházai kurációt, s emlík keresztelvényekkel is voltak. Gáborjánházán az iskola helyi ségben. Természetesen az nem elégítette ki teljes mértékben a hitélet igényeit. Pap és hívek egyaránt támpomra vágytak, s meg is indult a munka 1900 táján az építés érdekében. A Muraközi és a Vendvidéki Szövetség mozgalmával.

Az együttes, vállalt munkának meg is lett az eredménye. 1932 őszén nagybörzszt már együtt volt a szükséges összeg és 1932 szeptember 25-én megtörtént bensőséges ünnepség keretében a templom alapkövetélete hatámai hívősség részvételével, majd pedig megkezdődött az építés.

Az elmúlt két év alatt voltak nehézségek, de mindezeket legyőzte a lelkes, kitartó munka, az idei nyár végére elkészült a templom és vasárnap már lelkesen Mikes János gróf szombathelyi megyéspüspök, a gáborjánházai reviziós templom barokkstílusban épült a falu nyugati szélén észak-déli irányban. Hossza körül 30 méter, szélessége 13-20 méter, a torony magasság 27 méter. Vidéki viszonylatban elég jelentős, mert

Zalamegyei Újság, 1934. október 6., szombat

magasság 27 méter. Vidéki viszonylatban elég jelentős, mert 1000 embert fogadhat be, sőt padok behelyezése esetén is mintegy 600 embert.

[...]

A templomépítéshez sok lelkes ember adománya és áldozatos munkája fűződik. Az adakozók között első helyen kell említeni Esterházy Pál herceget, aki nemeslelkűen 5.228,88 pengő értékben 115.000 új, 40.000 régi téglát, 16.000 cserépszindelyt és az összes faanyagot adta a templomhoz.

Ezenkívül a herceg részéről folyamatban van a Gáborjánházán létesítendő végleges plébániához 10 hold szántó, 4 hold rét és tűzifajárandóság adományozása. Zala vármegye törvényhatósága 500 pengőt adományozott, a kurácia öt községe pedig összesen 6.200 pengőt állított be költségvetésébe a templom céljaira, s ezt a vármegye alispánja által juttatott államsegélyből utalták ki. A kurácia lakosai Zala megye területén 8.760 pengőt gyűjtöttek a templomra. A Muraközi és Vendvidéki Szövetség gyűjtése az egész ország, de főképp Zala vármegye területén 1.448,86 pengő. A szombathelyi egyházmegye papsága 300 pengőt adott, magukat megnevezni vonakodó személyek pedig 1.508,33 pengőt.

A legmeghatóbb adomány Amerikából érkezett.

Simon Károly és Büki János amerikai hazánkfiai, tudomást szerezve a templomépítési akcióról, az Amerikába szakadt vendvidékiek között 360,40 pengőt (105 dollárt) gyűjtöttek és azt eljuttatták haza. A készpénzadományok a kamatokkal együtt 20.355,10 pengőt tesznek ki, a templomépítés pedig készpénzben 21.720,51 pengőbe került. Derekasán megmutatták áldozatkészségüket a község lakosai is, mert 2.800 ingyenfuvarral és 5.000 ingyen napszámmal járultak hozzá az építéshez. Raffensberger József hercegi gazdasági felügyelő, aki egyébként is jóakarója volt az építésnek, a templom ablakait adományozta, az építési vállalkozók pedig a szószerket.

[...]

Zalamegyei Újság, 1934. október 9., kedd

**Ezrek részvétele mellett szentelte fel Mikes püspök
a gáborjánházai revíziós templomot**

A főpásztor a gyűlöletet legyőző szeretetről.— A szerbek határzárral tartották távol a megszállott terület magyarságát az ünnepről.

Gáborjánháza, október 6. Az ünneplőbe öltözött falusiak már kora reggel óta menetelnek Gáborjánháza felé. Sűrű embersorok özönlenek az országutakon északról, keletről, nyugatról, gyalogosan és kocsikon; keresztes processziók jönnek még 20-30 kilométer távolságból is. A gáborjánházai kurácia vallási

és revíziós ünnepére. Csak a déli országutak néptelenek. A templom harangszava, az ünnepi mozsarazás áthallik a félkilométerre lévő országhatárra, de a Trianon óta begyepesedett utakon mégsem mozdulhat az élet. A szerbek négy napra lezárták a határt, hogy a határon túl élők ne jöhesse- senek a revíziós templom szentelésére. A kitalált ürügy: járvány van szerb területen, nem akarják, hogy hozzánk áthurcolják. De hiába a határzár: azért sok elszakított magyar átlopódzik, a többiek pedig lélekben ünnepelnek, megihletve a szent járványtól, a revízió gondolatától. A lendvavásárhelyiek, akik hazát vesztek, együtt ünnepelnek a régi templomukat vesztett gáborjánháziakkal.

A gáborjánházai „revíziós” templom

[...]

A falun végig apró nemzeti zászlók százai díszítik a házakat, kerítéseket, bokrokat. A templom közelében dúsan díszített diadalkapu. A templomon pápai és nemzeti zászlók lengenek, az előcsarnokban pedig már ott fénylik a márványtábla: „1927—1934”. Az ősi lendvavásárhelyi plébániatemplom helyett, amelyet Trianon elszakított, épült ez a templom az elárvult öt község (Gáborjánháza, Bödeháza, Szentistvánlak, Szíjjártóháza, Zalasombatfa) hívei számára, hogy a benne az ép Magyarországért is feltörő imákat meghallgassa a „magyarok Patronája”. Benn díszes oltár, felette Szántó Géza festőművész művészi oltárképe: Szent István felajánlja országát a Magyarok Nagyasszonyának.

[...]

Tíz óra után Mikes püspök nagy segédlettel megszentelte az új templomot, majd szentmisét mondott. Evangéliumkor emelkedett szellemű szentbeszédben szólt a hívekhez:

Szeressétek e templomot — mondotta —, mert itt lesz kereszténnyé a jövő nemzedék, itt fognak gyermekeitek térdelni, itt fogtok megtisztulni az élet sarától és ennek a templomnak harangjai fognak szólni, ha átléptek az örökélet küszöbén. Éppen, mert ily nagy jelentőségű a templom, Isten áldását kérem azokra, akik az építést lehetővé tették nagy áldozatokkal és verejtékes kis fillérekkel, munkával és odaadással, a gondolat, a terv megszületésével. Legyen ez a templom otthonotok, lelketek emelkedésének háza.

Imádkozzatok azokért, akik testben távol, de lélekben itt vannak, és kis távolságból, de e pillanatban legyőzhetetlen akadályokon át nézik a tornyot és hallgatják harangját. Hívja őket ez a harang, hogy egyek legyenek velünk szeretetben Isten iránt és hűségben a haza iránt. Nem ok nélkül emelkedett ez a templom szegény kis hazánk szélső határán. Mert e templom prédikálni, szólni fog. Nem kardot, nem vért, nem bosszút, hanem szeretetet hirdet. Hirdeti, hogy itt olyan nép lakik, mely tud szeretni és ezáltal le tudja győzni a háborúságot, a gyűlöletet, az igazságtalanságot. Ez a szeretethirdetés a templom igazi missziója. Én nem akarom, hogy a templom tornyáról sugarak menjenek szét, mint villámok, hanem azt akarom, *hogy a torony vonzza Istenhez, Magyarországhoz, a Nagyasszony és Szent István birodalmához mindazokat, akik lélekben hűek maradtak őseik hagyományához.*

Revíziós templomnak nevezzük Istennek új házát. És én azt szeretném, ha itt a lelkek revíziója, átvizsgálása is folynék. Azt akarom, hogy lelketek integritása legyen olyan szép, hogy akik titeket látnak, mondják: ezek és ilyenek Mária országának fiai.

[...]

A beszéd végeztével Mikes püspök áldást osztott, majd bejelentette, hogy a maga és a hívek nevében köszönő táviratot küld Esterházy Pál hercegnek. Az ünnepség a Himnusszal fejeződött be.

[...]

Egy kissé előrehaladtunk az időben. Térjünk vissza egy évet, hiszen akkor már érlelődtek Schless István gondolatvilágában egy emlékmű tervei, amely Nagy-Magyarországnak állít emléket. Ismét több időt töltött Nagykanizsán, és adakozókedve megmutatkozott úgy a szegények megsegítésében, mint a város iránti elkötelezettségében (lásd „Országzászló-emlékmű”).

Következzék a Zalai Közlönyben megjelent (felelős szerkesztő: Barbarits Lajos), februárban készült interjú.

Kanizsai az eléghetetlen fa és a mesterséges márvány feltalálója
Az aradi 13 Pantheonjáért dolgozik Saszlburgban Schless István, aki nehéz
megpróbáltatásokon át felépítette Ausztriában a Villa Hungariát

Nagykanizsa, február 25.

A csontkeretes szemüveg mögül komoly, elmélyedő tekintet néz az újságíróra a nyírott bajusszal karakterizált markáns arcból. Amikor először feltűnt ennek az érdekes embernek az alakja a kanizsai társaság egyik összejövetelén, nyomban feltűnt az újságírónak, aki így tudta meg, hogy a Kanizsáról kiindult karriernek egyik legszebb ívelésű alakjával, Schless István feltalálóval találkozott össze, akinek múltjában sok küzdelem, sok kudarc húzódik meg, de bámulatos kitarása és akarateroje minden kudarcon keresztülgázolt.

Sohasem volt jó üzlet az infláció

Itt született Kanizsán. Édesapja annakidején Königgrätznél és Boszniában súlyos sebeket kapott és a Bach-korszakban pénzügyi felügyelői állással kárpóolták szenvedéseit. A kiegyezéskor 5000 forint végkielégítést kapott, de a bécsi infláció az utolsó fillérig elsöpörte ezt az összeget. Négy fiú volt a Schless családban, István volt a legkisebb. Még iskolába járt, amikor fivérei már nevet vívtak ki maguknak a kanizsai könyvkötőiparban. Édesapja halála után fivérei

A felépült „Villa Hungaria” télen (Anif)

Ing. Stefan Schless
WIEN XX.
Wallensteinplatz Nr. 3/2

„EMILIT“

Ing. Stefan Schless
WIEN XX.
Wallensteinplatz Nr. 3/2

(nach Verfahren Stef. Schless, D. R. P. und Auslandspatente a. m.)

Was ist „Emilit“?

„EMILIT“ ist neben Zement und Eisen **ein neuer, feuersicherer Baustoff** und durch seine glückliche Zusammensetzung **ohne Magnesit, Chlormagnesium und ohne Zement das Kunstholz der Gegenwart und Zukunft**, das weder Frost, Feuchtigkeit noch Feuer zerstören kann. Emilit wird derzeit in einem Format bis zu 800 × 800 mm und 3–50 mm stark hergestellt.

Eigenschaften des „EMILIT“:

„EMILIT“ ist feuer- und frostbeständig. Bei 250° Cels. dem Feuer ausgesetzt, wo Naturholz in Flammen aufgeht, brennt Emilit nicht, und nur bei einer Hitze von 1200° C., bei der auch Eisen schmilzt, wird Emilit außen verkohlt, geht aber niemals in Flammen auf.

„EMILIT“ isoliert gegen Wärme, Kälte und Schall. Eingetriebene Metallgegenstände, wie Nägel, Schrauben usw., können nie rosten.

„EMILIT“ ist geeignet zum sägen, hobeln, bohren, schnitzen, drehen und leimen. Es läßt sich genau wie Naturholz beizen und kommt daher für Holzimitationen, wie Mahagoni, Palisander, Eiche usw., in Betracht.

„EMILIT“ ist ein idealer Untergrund für alle Farben und Lacke und bindet (absorbiert) dieselben vollständig. Die polierten Platten werden nicht rissig; ein Abspringen der Farben und Lacke ist ausgeschlossen.

„EMILIT“ enthält keinerlei schädliche Chemikalien, die die Farbstoffe zerstören oder angreifen. Emilit nimmt an Härte immer mehr und mehr zu.

„EMILIT“ ist in poliertem, lackiertem und mit Ölfarben gestrichenem Zustande säurebeständig. Es widersteht nicht nur den in der Luft befindlichen Säuren (wie dies in Industriegebieten der Fall ist), sondern auch den konzentrierten Säuren in gleichem Maße wie Naturholz.

A „mesterséges fát”, az EMILIT-et hirdető szórólap első oldala

„Emilit“-Kunstholz-Erzeugnisse:

1) „EMILIT“-Bodenbelag:

- a) in **Plattenform** (300 × 300 mm groß, etwa 20 mm stark),
für Fußboden von Hausfluren und Zimmern, von Industrieräumen, Kirchen usw., für große Beanspruchung.
- b) in **Streifenform** (300 × 100 mm groß, etwa 20 mm stark),
als voller Ersatz für den teuren Parkettboden, Verlegung fischgrätartig.

Besondere Vorzüge: fußwarm und in jedem Farbton lieferbar. Die Platten in unterschütteter Rippenbildung sind in verlängertem Zementmörtel zu verlegen.

2) „EMILIT“-Wandvertäfelung:

- in **Plattenform** (800 × 400 mm groß, etwa 10 mm stark),
für Auskleidung von Zimmern, Hausfluren, Fabrik- und Hallenbauten.

Besondere Vorzüge: Die Platten können in jedem Farbton geliefert werden und sind sehr widerstandsfähig gegen Schlag- und Stoßwirkung.

3) „EMILIT“-Sperrplatten:

- a) für **Wandverkleidung** (800 × 400 mm groß, etwa 10 mm stark),
für Auskleidung von Geschäftsräumen, Bädern, Tonhallen, Lichtbildtheatern, Ausstellungshallen usw.

Besondere Vorzüge: Die Platten werden nach Verlegung in jedem Farbton gestrichen, gebeizt und lackiert. Das bearbeitete Material ist abwaschbar und säurebeständig wie Naturholz.

- b) für **Tischlereibedarf** (800 × 400 mm groß, etwa 5 und 10 mm stark),
für Tür- und Wandfüllungen, für Einsätze in Tischen, Schränken, Stühlen usw.

Besondere Vorzüge: Die Sperrplatten können für diesen Zweck auch mit beizbaren Fournieren geliefert und jeder Holzart naturgetreu nachgemacht werden (wie Eiche, Palisander, Mahagoni, Ebenholz).

4) „EMILIT“-Elektroplatten. (800 × 400 mm groß, auch kleiner, Stärke 3–10 mm):

- in beliebigen Größen, in weißer und anderen gewünschten Farben,
für alle Zwecke der Radio- und Elektrizitäts-Industrie bis 10000 Volt Spannung.

Besondere Vorzüge: Hoher Oberflächenwiderstand und geringe Durchschlagfähigkeit bei elektrischem Strom.

5) „EMILIT“-Kunstschiefer (400 × 400 mm groß, 5 mm stark):

- in gleicher Aufmachung wie Asbestzementschieferplatten

als Dachabdeckungsmaterial für Wohnhäuser und Fabriken, Ausstellungshallen und Kirchen.

Besondere Vorzüge: durchaus feuer- und frostbeständig; das Material schließt die bekannte übermäßige Erwärmung von Dachräumen aus und bietet unübertroffene Farbenwirkung.

6) „EMILIT“-Kunstholz-Artikel:

wie Handgriffe für elektr. Kochapparate und für Aluminiumgeschirr, Zierleisten, Dosen, Knöpfe usw.

Besondere Vorzüge: geringe Wärmeleitung und gute Isolierung; gefälliges, sauberes Aussehen.

„EMILIT“-Kunstholz wird in jedem für den jeweiligen Verwendungszweck in Frage kommenden Farbton hergestellt, auch auf Wunsch zwei- und dreifarbig, sowie marmoriert geliefert.

Amtliche Prüfungsergebnisse von „EMILIT“-Kunstholz:

Druckfestigkeit: je nach Sorte 950–1230 kg/cm²,

Biegefestigkeit: je nach Sorte 167–253 kg/cm²,

Feuerbeständigkeit: alle Sorten sind feuerbeständig; selbst bei 1200° Celsius wird das Material nicht zerstört.

Durchschlagfestigkeit gegen elektrischen Strom: 14000 Volt,

Spezifischer Widerstand: 1.800 Megohm/cm² (Messung mit 1000 Volt Gleichstrom).

Preise:

Trotz der Hochwertigkeit des „EMILIT“-Kunstholzes kann dieses zu wesentlich niedrigeren Preisen abgegeben werden als jedes andere für die gleiche Zweckerfüllung in Betracht kommende Konkurrenz-Material.

Lizenzen werden noch nach einigen Ländern abgegeben.

A „mesterséges fát”, az EMILIT-et hirdető szórólap második oldala

FABRIKATION VON ETERNIT-PRODUKTEN FÜR HOCH- UND TIEFBAU
TELEFON +1335 - TELEGRAMM- UND BRIEFADRESSE: ETERNIT NIEDERURNEN - POSTCHECK - UNC GIROKONTO IX 18 GLARUS

NIEDERURNEN

Herrn Stefan SCHLESS
Ingenieur
Wallensteinplatz 3/2
W i e n XX
Oesterreich

10. MAI 1946

Ihre Zeichen

Ihre Nachricht vom
26.2.46

Unsere Zeichen
ES/sh

Datum
den 17. April 1946

Betrifft: Lizenz-Zahlungen.

In Beantwortung Ihres Schreibens vom 26. Februar
teilen wir Ihnen mit, dass wir an Sie wegen der Eternit-Patente
Zahlungen gemäss beiliegender Liste geleistet haben.

Wir hoffen, dass Ihnen mit diesen Angaben gedient
ist und begrüssen Sie

hochachtungsvoll

Eternit A.-G.

Beilage:

1 Liste

2129

Eternit A. G. levele Schless Istvánnak, a szabadalom fizetésével kapcsolatban

belőle is könyvkötőt akartak nevelni, az ekkor 14 éves fiú érdeklődése azonban a gépek titokzatos világa felé fordult. Nem törődve a családi ellenkezéssel, a kilátásba helyezett segélymegvonással, a 14 éves fiú tanítványokat vállalt, éhezett, tanított és tanult.

Hogy hetenként sokszor csak kétszer ebédelt meleg ételt, nem vette el kedvét, hanem újabb, elkeseredettebb kitartásra ösztöklélte.

*Schless István és felesége,
Gerta asszony (Winkler Gertrud) 1924-ben,
házasságkötésük első évfordulóján*

Az első eredmény

23 éves korában már értékesíti Németországban egy találmányát, amiért 70.000 márkát kap. Gépe a nyersanyagok jobb kihasználását tette lehetővé a palalemezgyártásban. Három év múlva már a kralováni Cementgyár és Mészművek igazgatói székéből dirigálta a hatalmas üzemet. A világháború alatt az erődítési műveknél és a pilseni Skoda-gyárban dolgozott, ahol 17 találmányát hasznosították az erődítések terén.

Az épülő „Villa Hungaria” északi oldala

Van Gondviselés

Az Isteni Gondviselés oltalmába fogadja az ambiciózus fiatalembert. Egy nap megbetegszik és egyévi betegszabadságot kap. A következő napon felrobban a municióraktár, mely alkalommal összes kollégái életüket vesztik. Szabadsága alatt üzembe hozza a felvidéki cementgyárait, de kitör a forradalom, a csehek megszállják a gyárat, amelyet a kassai magyar tűzéréség rommá lő. És az az ember, aki 100.000 korona hadikölcsönt jegyzett, a napi megélhetés könyörtelen gondjai között, zsebében egy fillér nélkül ismét felveszi a küzdelmet, hogy megvalósíthassa újabb találmányait. Tízéves kálvária kezdődik. Kimegy Ausztriába, ahol nagy nehezen sikerül kibérelnie egy megszűnt vashámor laboratóriumát a Salzburg melletti Grödigben. Itt kezdi meg kísérletezéseit, amik sikerrel jártak, és ma ismét független, szabad ember.

Miből épült fel Salzburgban a Villa Hungária?

Megkértük Schless Istvánt, hogy nyilatkozzék érdekesebb találmányairól a Zalai Közlöny-nek.

— *Legérdekesebb találmányom — mondja elgondolkozva — a mesterséges márvány. Oltott mészből 48 órán belül készül, és nagy előnye az, hogy 80 pengő helyett csak 8 pengőbe kerül négyzetmétere. Építkezéseknél és padlóburkolatoknál van nagy szerepe. Ennek folytatása volt a mesterséges fa, amely szintén*

Az épülő „Villa Hungaria” déli oldala

Az épülő „Villa Hungaria” keleti oldala

mészből, fűrészporból és fahulladékból áll, és mert semmiféle maró anyagot nem tartalmaz, ugyanúgy pácolható, mint a természetes fa. Még 1200 fok mellett sem ég el. Ahol a vas már megolvad, a mesterséges fa még mindig szilárdan állja a hőt. Ezt a találmányomat egy svájci pénzcsoport vásárolta meg félmillió pengő értékben, és már 16 államban szabadalmaztatta.

— Mit csinált ezzel a szédítő összeggel?

— Legnagyobb részéből kényszerűségből egy kastélyszerű villát építettem Salzburgban. A „Villa Hungaria” nevet kapta és minden ízében a magyar ízlésnek felel meg.

— De ez az építkezés csak kényszerűségből történt. Az volt ugyanis a tervem, hogy a szabadalomért kapott összeget egy Magyar Pantheon megalapozására fordítom. Ebben a Pantheonban a 13 aradi vértanú 13 gránitszobrát akartam volna felállítani, de mert a svájci frankot az osztrák deviza-alapba kellett beszolgáltatnom, és mert féltem az értük kapott schillingek elértéktelenedésétől, kénytelen voltam felépíteni a salzburgi „Villa Hungaria”-t. Itt egy tökéletes laboratóriumot és kísérleti állomást rendeztem be, ahol tovább dolgozom most és kutatom azoknak a természetes anyagoknak ipari értékesítését, miket eddig még sem a kémia, sem a kereskedelem nem tudott kellőképp értékesíteni.

— Jövő tervei?

— Eddigi munkáim után remélem kereshetek még annyit, letehessem életem álma, a Magyar Pantheon alapjait. Villám homlokzatán ez a felírat hirdeti

Az épülő „Villa Hungaria” nyugati oldala a „Gerta” és „István” toronnyal

életfelfogásomat: „Higgyél Istenben és bízzál önmagad erejében”. Aki ezen az úton halad, az bízvást révbe jut. Ezeket a szavakat melegen ajánlom az ifjú magyar generációnak, amely kezében tartja Nagymagyarország felépítésének és boldogulásának alapját. Egyébként most a rokonaim és régi ismerőseim látogatására jöttem Kanizsára. Tizennégy esztendő fájdalomait, szenvedéseit és kudarcait szeretném kissé kipihenni.

Hát ez az utolsó kijelentés nem egészen fedí a valóságot, mint utólag megtudta a Zalai Közlöny munkatársa. Schless István nem nagyon pihent egyhetes kanizsai tartózkodása alatt, hanem fáradhatatlanul rótt a külvárosi utcákat, hogy elszegényedett, de régi jó ismerőseit felkeresse és néhány pengővel a segítségükre legyen. A szigorú valutaellenőrzés miatt nagyon kevés pénzt hozhatott magával, de ebből is 500 pengőt a szegények között osztott ki.

Folytatódjon a történet 1933. január 21-jétől — lépünk vissza egy hónapot —, amikor a Zalai Közlönyben „Megrendelték az országzászló szoboralapzatát” címmel cikk jelent meg. Ezzel indult meg hivatalosan Nagykanizsán az az országzászló mozgalom, amely a Trianon okozta veszteségek következményeként országos méretűvé terebélyesedett. Minden település részt kért a nemzet gyászában saját országzászlójának elkészítésével, amellyel hitet tehetnek: nem nyugszanak bele a trianoni békeparancs kegyetlen rendelkezéseibe.

Dr. Krátky István polgármester Nagykanizsa város nevében megrendelte Istók János szobrászművésznél a 190 cm széles, 130 cm magas és 235 kg súlyú tömör bronz turult, ami 1200 pengőbe került. Az impozáns mozdulatú turul egy sima 2,5 méter magas márványtömbre került az országzászló-emlékmű részeként, karmai közt a trianoni kigyóval.

1933 pünkösd vasárnapján, június 4-én avatták fel az országzászlót, a felsőtemplom előtti irredenta-park alsó végén. A díszlobogó Ketting Ferenc és Noll József rajzai alapján készült. Egyik felén angyalos magyar címer volt, másik felén a Zrínyiek címere. A zászlótartó acél árbocrúd gombját arannyal futtatták be. A „Zalai Közlöny” június 7-i, szerdai számából azt is megtudhatjuk, hogy az acél zászlórúd a Kanizsáról Ausztriába szakadt Schless István bőkezű adományából került ki. Az augusztus 11-i, pénteki számban a „Beszámoló és tervek az Országzászló körül” című vezércikkből többet is megtudhatunk: „Megjegyezni szeretném, hogy a Grazban lakó magyar szívű barátunk és testvérünk, Schless István egymaga ajánlotta fel az acélrudat”.

Így fonódik össze a Trianon utáni évek megpróbáltatásait minden nap átélő Nagykanizsa és Schless István szerepe a város életében.

Az 1933-as év Nagykanizsa életében fontos esztendő, október 16-án ismét ünnepelt a város. Budapestről fél 11-kor megérkezett a filléres gyorsvonat 1005 utassal, köztük az Ereklýés Országzászló Nagybizott-

Az „Országzászló-emlékmű” a turul madárral a Deák téren

ság vezetőivel. Az országzászló tövében tartott ünnepi beszédében a nagybizottság főtitkára, Grill Lóránt dr. elmondta: „Az országzászlóból már 70 leng körül az országban. Nagykanizsa volt az első, amely ezt a cselekvő mozgalmat a vidéken elindította. Békét és igazságot követelünk. Ezt hirdetik az országzászlók szerte a megcsonkított magyar földön.”.

*

Pár nap elteltével jött a hír, amely a meglepetés erejével hatott. Megszületett a Nagy-Magyarország-emlékmű gondolata.

Zalai Közlöny, 1933. október 20., péntek

Schless István 20.000 pengős irredenta szobrot állíttat Nagykanizsán

Nagykanizsa, október 19.

Nehéz meghatódottság nélkül kézbe venni a tollat, amikor hírt adunk az alábbiakról.

Egy idegenbe szakadt kanizsai magyar ember a Széchenyiek gesztusával olyan egyedülálló példáját adta a mélységes hazafiságtól fűtött áldozatkésztségnek, amire nincs példa Nagykanizsa történetében és ami kimagasló esemény országos viszonylatban is.

Schless István, Salzburg közelében osztrák földön élő atyánkfia nevét a közcélú adományok listáiból jól ismeri már Nagykanizsa közönsége. Most pedig 20.000 pengőt ajánlott fel a polgármesternek, hogy abból egy irredenta emlékművet létesítsenek.

A tervpályázati hirdetmény, amit a levelezés útján folytatott tárgyalások eredményeként a polgármester bocsát ki, 1934. február elsejét jelöli meg határidőül egy Magyarországot szimbolizáló emlékmű eszmei tervének elkészítésére. A pályázat jelíges és a polgármesterhez kell benyújtani. A bírálóbizottság tagjai: dr. Krátky István polgármester, Király Sándor műszaki tanácsos és az adományozó Schless István. Az első pályamunka 200, a második 100 pengő jutalomban részesül. Az első díj nyertese kap megbízást a részletes tervek és költségvetés elkészítésére, és a mű építésének vezetésére, amiért külön 2000 pengő jutalmat kap. Ha megfelelő terv nem érkezik be, a bizottság új pályázatot hirdethet.

Kikötés, hogy az emlékműnek Magyarországon található gránitból kell készülnie. Ki kell fejeznie:

1. A történelmi Magyarország egységét és oszthatatlanságát
2. A trianoni békediktátum tarthatatlanságát. A mű fő eszméje a 63 vármegyének a Szent Koronában való egysége, de kifejezésre kell jutnia a trianoni megcsonkítottságnak is.

3. A műnek ki kell fejeznie a magyarságnak a hazájáért hozott véráldozatokat, Mohács, Bécsújhely, Nagyenyed, stb. helynevek feltüntetésével.

Az emlékmű tér közepében, kertesített környezetben a Fő utca lezárását fogja képezni egy mögötte kb. 30 méterre építendő épülettel együtt.

A pályázaton részt vehet minden magyar honos (menekült is) szobrász és építész, aki tagja a Mérnöki Kamarának. A jutalmazott tervek Schless István tulajdonát fogják képezni, a nem díjazottakat visszaadják.

*

Ha minden magyar ember a trianoni határok között olyan szent lelkesedéssel érezné a megkínzott hazájának fájdalmát, mint ahogyan érzi azt Schless István — és ha minden magyar ember csak egy ezredrésznyi aránylagos áldozatos lelket tudna hazája szolgálatába állítani, mint ahogyan azt Schless István tette, akkor a nagykanizsai országzászló, amiben ugyancsak ott van Schless István igen jelentős adománya, sokkal hamarabb repülhetne fel az árboc tetejére.

Nagykanizsa közvéleménye reméli, hogy a déli végek határvárosa tudni fogja a hála kötelességét Schless Istvánnal szemben.

*

A műnek ki kell fejeznie a magyarságnak a hazájáért hozott véráldozatát, Mohács, Bécsújhely, Nagyenyed stb. helynevek feltüntetésével — szölt a pályázati kitétel. Végül Mohi, Mohács, Arad, Trianon helynevek mellett döntöttek. Az első három javaslatból csak Mohács neve maradt, bővült viszont a névsor Mohi, Arad és Trianon említésével. Tehát hat tragikus esemény közül választottak, melyek mindegyikét kataklizmaként élte meg hazánk. Súlyosak voltak a következmények, és hosszú évtizedek múltán enyhült csak a fájdalom. Mivel a Nagy-Magyarország-emlékmű a nemzetről szól, a magyarság történetéről, úgy gondolom, nem árt röviden felidézni az ezekhez a helyekhez kapcsolódó eseményeket, amelyek sorsfordítók voltak az ország életében, és azt sugallják számunkra, hogy Magyarország a legpusztítóbb történések után is mindig talpra tudott állni.

Muhi (Mohi)

Tatárjárás, Muhi csata, következmények

A Magyarországot ért első nagy csapás a tatárjárás volt. Ez bontotta meg először Magyarország egységes etnikai képét. Batu kán a Sajó menti Muhi pusztán mért hatalmas csapást IV. Béla seregére 1241. április 12-13-án. A király ugyan nagy nehezen megmenekült, de embereinek jelentős része elpusztult.

A tatárok főképpen a sík vidéken gyilkoltak és pusztítottak, tehát azon a területen, amelyen a magyarság telephelyei voltak. A Duna-Tisza köze teljesen elnéptelenedett. A tatárjárás okozta pusztulás helyenként elérte az 50-70 százalékos arányt is, az átlag pedig 20-25 százalékra becsülhető. Ez százezrek halálát jelentette, a településhálózatnak pedig sokhelyütt a középkor végéig kiheverhetetlen szétroncsolódását okozta.

1242 márciusában a mongolok teljesen váratlanul elhagyták az országot. A király az ellenség visszavonulása után hozzálátott az élet feltételeinek megteremtéséhez. Az elnéptelenedett országrészeket betelepítette. Az Alföldre visszahívta a kunokat, a Felvidék keleti és középső részeire cseh és morva, az ország nyugati határvidékeire német telepeseket (hospes) hívott. Erdélyben románok találtak otthonra.

Mohács

Mohácsi vész, török hódoltság, következmények

1521-ben a török seregek elfoglalták Nándorfehérvárt, Zimonyt, Szabácsot. Az ország sorsa hadászatiilag megpecsételődött. 1526. augusztus 29-én Mohácsnál 25 ezer főnyi magyar sereg gyűlt csak össze, amely két óra alatt döntő vereséget szenvedett. Tomori Pál kalocsai érsek, a sereg főparancsnoka a csatában esett el. A menekülő II. Lajos a megáradt Csele patakban lelte halálát.

A mohácsi csata után Szulejmán serege akadálytalanul pusztította az országot. 1541-ben megszállták Budát. Az ország három részre szakadt: a királyi Magyarországra, az erdélyi fejedelemségre és a török hódoltságra. Az Oszmán Birodalom a meghódított magyar területeket vilajetekre, azokat pedig szandzsákokra osztotta. A török hódoltság az ország pusztulását okozta. Területén a falvak százai néptelenedtek el. A török uralom végét jelezte 1686-ban Buda várának visszavétele, de városunkat csak 1690-ben kényszerültek elhagyni a törökök.

Bécsújhely

Wesselényi-féle összeesküvés

1671. április 30-án Bécsújhelyen a Wesselényi-féle összeesküvésben vezető szerepet betöltött Zrínyi Pétert, Frangepán Kristófot, Nádasdi Ferencet lefejeztette az uralkodó, II. Lipót, vagyonukat — Zrínyiét kivéve — az udvar elkobozta.

Napirendre kerültek a templomfoglalások, a prédikátorok ellen alkalmazott atrocitások és az iskolák bezárásai. A legnagyobb jelentőségű, akcióik — a sárospataki kollégium szétkergetése (1671. szeptember),

valamint a kassai evangélikus nagytemplom elfoglalása (1671. november) — demoralizáló hatásukat tekintve páratlanok voltak.

Lényeges eleme volt a központosító stratégiának az eredetileg I. Rákóczi Ferenc lázadásának leverésére érkezett császári haderő állandó magyarországi állomásoztatása, illetve az ennek ürügyén 1671. március 21-én megfogalmazott, rendkívüli terheket kirovó adórendelet, az úgynevezett repartitio. A fő cél azonban a megfélemlítés és az államkincstár feltöltése volt.

Nagyenyed

A színtiszta magyar város 1849-es tragédiája, mártíromsága

Az 1849. január 8-áról 9-ére virradó éjszaka vérengzéseire emlékeztetett Nagyenyed említésével Schless István. Az 1848-49-es szabadságharc alatt Nagyenyedet kíméletlen pusztítás érte. A sok évtizedes tiltás és elhallgattatás miatt az akkor történeteket máig sem ismeri a közvélemény.

Az egykori Magyarhon Erdélyében Alsófehér vármegye a legnagyobb és legjelentősebb megyeként volt számon tartva. A környező falvak többszámú magyarsága olyan gazdasági erőt jelentett, ami méltán lehetett Erdély büszkesége.

A román parasztok 1848—49-es pusztításai jóvátehetetlenül megváltoztatták a lakosság összetételét és a táj arculatát. 1848 őszén a románok sorra pusztították el Sárd, Borbánd, Borosbocsárd, Benedek, Magyari-Gen, Krakkó és Zalatna magyarságát, az akkori korban is megdöbbentő kegyetlenségű tömegmészárlással.

Axente Sever (Axentie Severu) (akit ma a román történetírás a XIX. század egyik jelentős román hőseként mutat be) vezetésével a román parasztok 1849. január 8-án este vérfürdővé alakították Nagyenyedet. A városból azelőtt vonták ki a katonaságot, így a magyar lakosságra az éj folyamán rászabadított tömeg kénye-kedvére öldökölhetett. A bekerített városból lehetetlen volt a menekvés. A gyújtogatással egybekötött mészárlásnak gyakorlatilag a teljes város áldozatul esett. Alsófehér megye magyarsága pótolhatatlan veszteséget szenvedett: a vidék fájoán örökre magyar szörvánnyá vált.

Arad

1849. október 6. A tizenhárom aradi vértanú

A szabadságharc sorsa 1849. augusztus 13-án Világosnál beteljesedett. Görgey Artúr, mint Magyarország teljhatalmú diktátora, parancsot adott

a fegyverletételre. Ausztria, szövetségben Oroszországgal vérbe fojtotta a dicsőséges szabadságharcot.

A Habsburgok Bresciában már kipróbált “hiénája”, Haynau tábornagy, a fegyverletételt követően azonnal megkezdte a megtorlást. 1849. október 6-án a szabadságharc főtisztjei többségét, mint valami gonosztevőket, kötél általi — Pöltenberg Ernő, Török Ignác, Lahner György, Knezich Károly, Nagy-Sándor József, Leiningen-Westerburg Károly, Aulich Lajos, Damjanich János, Vécsey Károly —, négyüket pedig “kegyelemből” golyó általi halálra ítélték — Dessewffy Arisztid, Lázár Vilmos, Schweidel József, Kiss Ernő —, és kivégeztek Aradon.

A szabadságharc veresége után a megtorlás és a nemzeti lét korlátozásának az évei neheztedek az országra. Az 1849 után önkényuralmi időszak, a Bach-korszak 1860-ig állt fenn. Az 1867-es kiegyezés biztosított csak új politikai feltételeket és állította helyre az ország alkotmányosságát. Megszületett az új dualista szerkezetű állam, az Osztrák-Magyar Monarchia, amely a lehetőségeket figyelembe véve a legmegfelelőbb kereteket nyújtotta Magyarország polgári fejlődéséhez.

Trianon

1920. június 4. A gyászos békediktátum

1920. június 4-e a legszomorúbb dátum Magyarország történetében. Ezen a napon kényszerítették Magyarországra a trianoni békaparancsot. A trianoni békediktátum létrejöttében az irányító szerepet ugyan az antant hatalmak képviselői játszották, de úgy, hogy szabad kezet engedtek az utódállamok politikusainak, különösen Benesnek és Masaryknak. Úgy gondolom, elég, ha az angol miniszterelnök, Lloyd George szavait idézem, aki 1928. október 7-én a londoni Guild Hallban elhangzott beszédében kijelentette: „Az egész dokumentáció, melyet szövetségeseink a béketárgyalások alatt rendelkezésünkre bocsátottak, csaló és hazug volt. Mi is hamis alapokon határoztunk.”

A trianoni békediktátum kegyetlen, kíméletlen merénylet volt az ezeréves magyar nemzet ellen, amely mindenkor a keresztény Nyugat védőbástyájaként teljesítette európai feladatát.

A trianoni békeszerződés miatt az ország elvesztette területének 71,5%-át és lakosságának 63,6%-át. A régi egység szétszakításával megbénította a Magyarországnak meghagyott rész gazdasági fejlődését is. Elvesztettük vasbányáink túlnyomó részét. Elvették az összes sóbányánkat, legtöbb szénvidékünket, a vízierők kihasználására alkalmas

folyóinkat, elvették valamennyi arany- és ezüsbányánkat, elvették azokat a földgázkutakat, amelyeket magyar pénzen a magyar tudomány nyitott meg a háború előtt. Elzárták országunkat a tengertől, a tengeri forgalom előnyeitől. Sorolhatnánk még azokat a veszteségeket, amelyek az életerős országunkat a fejlődés lehetőségétől megfosztották.

A Zrínyiek szerepe Kanizsa életében

A Zrínyi család és Kanizsa története sok szálon kapcsolódik össze. A Zalai Közlönyt idézve többször történik említés Nagykanizsáról, mint a Zrínyiek városáról. Természetesen tudnunk kell azt, hogy Nagykanizsa soha nem volt a Zrínyiek városa, de nem szabad leértékelnünk azt az erős ragaszkodást, ami tetten érhető Kanizsa életében. Ennek ékes bizonyítéka, hogy az Országzászló egyik oldalára a Zrínyiek címerét hímezték a kanizsai asszonyok, és a Nagy-Magyarország emlékmű déli oldalára is a Zrínyiek címere került fel nagycímerként.

Az első világháború után úgy gondolták, hogy nem tekinthető erőszakolt dolognak Zrínyi ünnepségeket rendezni Nagykanizsán. Ezen elgondolás szerint a szomszédság, a közelség is kötelezi a várost a Zrínyiek hagyományait ápolni és az utókornak átmenteni, hiszen Csáktornya idegen kézre került a trianoni határok meghúzásával.

A város 1920 májusától rendezett Zrínyi-napokat, amelyek több év kimaradás után 1935-től ismét folytatódtak. Az ünnepségsorozat első sorban Zrínyi Miklósnak, a költőnek és hadvezérnek szólt, de tudjuk, Zrínyi Miklós horvát banként a harmadik magyar zászlós úr volt, és mint Zala megye örökös főispánja, megyénk egyik vezetője.

1920-tól működött Kanizsán a Zrínyi Miklós Irodalmi és Művészeti Kör. Ekkoriban alakult meg a Zrínyi Miklós Irodalmi és Művészeti Kör Szimfonikus Zenekara, melynek bemutatkozása 1921. január 8-án történt. 1922-ben alakult meg a Zrínyi Sport Torna Egylet, ahol a sport szinte minden ágát művelték. Magyarország egyik legrégebbi sportegyesületének, az NTE-nek a labdarúgó pályáját is Zrínyiről nevezték el 1922-ben. 1928-ban a fiúpolgári iskola Zrínyi Miklós, a leánypolgári iskola Zrínyi Ilona nevét vette fel.

Talán nem is választhattak volna méltóbb nevet azokra az ünnepi napokra sem, amellyel Nagykanizsa az idegenforgalmának fellendítésére vállalkozott a város szépségeinek, értékeinek megmutatásával.

A történelmi kitérő után következze a Schless Istvánnal készült interjú, amely 1933. október 28-án készült.

**Beszélgetés az irredenta szoborról, az önzetlen hazafiasságról és sok
egyébéről Schless Istvánnal,
aki a legnagyobb csendben pár napot töltött Nagykanizsán**

1933. október 28.

Nem került bele a személyi hírek rovatába, nem volt a tiszteletére se fogadtatás se bankett, csak megérkezett csendben, szerényen. Itt volt, táguló tüdővel beszívta a szülővárosa levegőjét, bejárta az ismerős utcákat, meg-megállt dobogó szívvel egy-egy kedves régi ház előtt, és könnybe boruló szemmel elnézett arra dél felé, ahol az égalján idekéklő varazsdi hegyek némán, konok daccal hajtják hatalmas sziklafejüket a történelem legszörnyűbb justiz mord-jának, a trianoni papiros-határoknak kegyetlen járma alá.

Megjött, pár napig itt volt, megtöltekezett a lelke a magyar föld szomorúságával, hitével, erejével és elment. Mint a trianoni magyar sors Anteusa.

Schless István jött meg és Schless István ment el. A Salzburg melletti kis osztrák városkában, a Szent István és Szűz Mária szobrával, félárbocon lengő magyar lobogóval díszített Villa Hungaria-ban lakik az egykor kanizsai feltaláló, aki világszabadalmi nagyszerű sikeréből nem akar krózsai vagyont gyűjteni, hanem azt szeretné, hogy hangyaszorgalmú életének minden tapasztalatát, minden erejét, minden eredményét a trianoni bilincsek tördelésére fordíthassa. És teszi ezt úgy, hogy még a gondolatát is elhárítja annak, hogy ezért őt a hála ünneplő öröme vehesse körül. Hogy Nagykanizsának 20.000 pengőt ad egy irredenta szobor felállítására, erről úgy beszél, mint a világ legegyszerűbb és legmagátólértetődőbb dolgáról.

Az irredenta-szoborról

— Egy szabadalmam értékesítéséből kerül ki a 20000 pengő — mondja —. De ha ez nem sikerülne is, bár lehetetlen, hogy ne sikerüljön, akkor is meglesz az irredenta szobor Nagykanizsán. Ha életem legkedvesebb alkotását, a Villa Hungaria-t, az otthonomat kell eladnom vagy megterhelnem, akkor is! Teszem pedig ezt azért, hogy a következő magyar generáció is mindig szeme előtt lássa: milyen volt a régi Magyarország. Ezért született meg a 63 vármegyét szimbolizáló terv-elgondolásom. Hiszen a mai gyerekek már alig tudják a 63 vármegye nevét...

Dicsérni nem hagyja magát Schless István.

— Nem, szerkesztő úr! Nincs nekem semmi önző célom, nem is fogadok el semmiféle köszönetet. Ez csak a bennem lobogó hazafias érzés megnyilvánu-

Beszélgetés az irredenta szoborról, az önzetlen hazafiasságról és sok egyébről Schless Istvánnal,

aki a legnagyobb csendben pár napot töltött Nagykanizsán

Nagykanizsa, október 28.
Nem került bele a személyi hírek rovámba, nem volt a társasleírás a fogadtatás, se bankett, csak megérkezett csendben, szörényen, itt volt, táguló tüdővel beszívta a szülőföld levegőjét, bejárta az ismerős utcákat, megengedte a doboz szivert egy-egy kedves régi ház előtt és könnybe borult szemmel elnézett arra felé, ahol az égi palán, idekélő varázsa, hegyek, münst, kónok, daczal hajlik hatalmas szikla-fejek a történelem legzárnyabb justis mór-jának, a trianoni papirusz-határoknak kegyetlen jarmu alá.

Megjött, pár napig itt volt, megölték a lelke a magyar (föld) szomorúságával, hűvelé, erejével emelt. Mint a trianoni magyar sora Annessa.

Schless István jött meg és Schless István ment el. A Salzburg mellett kis osztrák városkában, a szent István és Szent Mária szobrával, (tárlatban lengt magyar lovasokkal díszített Villa Hungaria-ban lakik az egykor kanizsai felálló, aki világszobrászművész szerző sikeréből nem akar kértusi vagyon gyűjteni, hanem azt szeretné, hogy hangya-szorgalmú életének minden tapasztalata, minden ereje, minden erőfeszítése a trianoni bilincsek tördelésére fordítható. És teszi ezt úgy, hogy még a gondolatát is elhárítja annak, hogy ezért ő a hala ünnepe és nem vesesse körül. Hogy Nagykanizsán 20.000 pengőt ad egy irredenta-szobor felállítására, erről úgy beszél, mint a világ leggyaszosabb és legmagasztalhatóbb dologáról.

Az Irredenta-szoborról

— Egy szobadalmam értékekből kerül ki a 20.000 pengő, — mondja. — De ha az nem sikerülne is, bár lehetetlen, hogy ne sikerüljön, akkor is meglesz az irredenta szobor Nagykanizsán. Ha életem legkedvesebb alkotásai, a Villa Hungaria-t, az otthonom kell eladnom vagy megverhetem, akkor is! Tizenöt pengő ezt azért, hogy a következő magyar generáció is mindig szembe előtt lássa: milyen volt a régi Magyarország. Ezért született meg a 63 vörösmegyei szimbolizáló terv-elgondolásom. Hi-

szen a mai gyerekek már, alig tudják a 63 vörösmegye nevét...
Dicsőeni nem hagyja magát Schless István.

— Nem, szerkesztő ur! Nincs nem semmi órázó előzmény, nem is fogadok el semmiféle köznevet. Ez csak a bennem lobogó hazafias ördög megnyilvánulása, amit tulajdonképpen mindenki meg kellene látna a lehetőségeivel mérten. Sajnos, azt látom, hogy na-

14 napos olcsó kabát- és szőrmevásárt rendez Singer Divatáruház

október 23-tól — november 6-ig.

Saját érdeke minden vevőnek, hogy a jó alkalmat el ne mulassza.

gyon kevés az önzetlen hazafiaság. Legyen az az én szobrom egy firkáztatott és ködösítés mindenétől az önzetlen, áldozatos hazafiaság.

A Prihoda-ügy

Megkérdeztük, mi a véleménye a Prihoda-hangversenyről kapcsolatos tüntetésekről. Fialatos tűz lobbant a szemébe.

— Örültem a tüntetésnek. Arra a hangversenyre nem szabadott volna elmenni senkinek. Az lett volna az igazi ünneplés! Szólam erkélyéről, a Pannoniából végigszellem az egészét. Mikor lejárított, hivatam a szülőföldre. Azt mondtam neki: „Nézem kérem: — én tisztán, becsulom a csak művészt, de nem vagyok hajlandó vele egy földet alatt lakni, amikor a csokor árítatlan magyarok színeit érzik földünkön. Itt Prihoda nem...kap magánát szobát, én a maga körül megtértem. Ha Prihoda szobát kap, akkor én kikötöttem, a akkor kerje attól a háza meg térést.”

Prihoda nem kapott szobát.
Egyet és Habsburg gondolat Polikára terelődött a szó. Azt mondja Schless István.

— Nem tudnék nyugodtan élni, ha azt kellene tudnom, hogy a

magyarország hiába hozta ezért a földért azt a rengeteg vörösdobozt. Ott van Enyed, ahol 13.000 magyar bunkókat lak a románok. Ott van a török invázió. És történelmi okmányok bizonyítják, hogy minden és mindig francia pénzrel történt ellenük. A mai magyarországnak legrettenetesebb hibája, hogy nem törődik a történelemmel, a múlttal, hogy abból merésze tanulni. Sőt és meggyőződést. Az élet-tapasztalat a németek életében éppen olyan tényszerű, mint az egyes emberekben. Hiába halt meg az aradi 13, hiába a 48 sok áldozata, ma mégis felelőtlen emberek, kik benn ülnek a biztonságos jölellet és soha nem volt existenciális gondjuk, ma az egész élet mrtnek izgatni és elelfelel, hogy 12 millió magyar körül a millió lelki rablásig szenved és 4 millió nem tudja, mit egyek bolnap. Elég szomorú, hogy van még magyar, aki a Habsburg gondolat szőzölge. Nem volt elég 100 esztén-

Megbízható jó rádiót akar?

Gyártja: Orion Izzóipari-gyár

de nem kerestük, hogy miért van így. Nem megadtuk. Véletlenül, beakasztás közben. Szóltak István az ő Salzburg mellett kis osztrák jából verekedő ki ezt az éjtélhimnusz a magyar rádióban. Addig kár, addig érveit, addig leveleket, míg a rádió igazságtalossága elfogadta az indítványát.

Két évvel ezelőtől akciózt kezdett ugyancsak a rádió igazságtalosságát, hogy vessen be műsorba a nemzet óráját. Amíg a magyar rádió késett a megváltoztatással, addig a németek megcsinálták. Egy órai műsor a nemzeti kultúránk bizonyítására és a megszállt területekkel való lelki és kulturális közösség apólosára. Most újra felvette a tárgyalás fonalát, 6 hónapra levelet, sürgőt a Hertz és Ligát, — eddig hasztalan.

— Én képes volnék, — mondja — pár ezer rádió-készítéssel ingyen kizsákolni, ha lehetné, a megszállt területek magyarsága közt, ha a nemzet óráját megcsinálna a magyar rádió.

Bírósg előtt a trianoni levélpapíros

Nemrég az osztrák hatóságoknál is meggyűlt a baja Schless Istvánnak. A levélpapírján ugyanis egy ó darabba szakított pírnc, fehér-zöld lobogó van, felette Trianon ellen tiltakozó jelmondat. Úgy írták, hogy az egyik francia csig, akivel a felálló levelet, emiatt intervenált a bécsi követség és így Schless bírósg elé jötték.

— Miért csinálja ezt? — kérdezték tőle a bíró.

Schless így felelt: — So lange ich lebe, so lange ich atme, werde immer für die Ungarische Gerechtigkeitskampfein! (Ameddig én élek, ameddig én lélegzem, nem aznám meg a magyar igazságot harcolni).

Büntetés nem lett a dologból. Pedig 16 állammal leírta a földterületén, ahol 32 szabaddalma köztlen forog. És Amerikától Norvégikig mindenütt vizi a posta Schless István levélpapírjait, a magyar nemzetet történi igazságtalanság elleni tiltakozást. (30)

Ügyvédi

Határidő napló

1934. évre.

Gyűvédi megbízható legyen mellékelte hosszú alak P.7.50, széles alak P.8.50

Kapható:

FISCHEL könyvtárhelyében

Nagykanizsa Telefon: 179.

Horthy Miklós-ut 1. szám.

Gyűvédi nyomtatványok rakása.

Üzletmegnyitás!

Értesítjük a n. é. közönséget, hogy november hó első napjaiban Horthy Miklós-ut 3. sz. alatt

órás, aranyműves és látszer üzletet nyitunk

Speciális óra- és ókzerjavítások saját műhelyünkben készülnek.

A n. é. közönség szives pártfogását kérjük. Kiváló listákkal

Fenyvesi és Bárány

Zalai Közlöny, 1933. október 29., vasárnap

lása, amit tulajdonképpen mindenkinek meg kellene tennie a lehetőségeihez mérten. Sajnos azt látom, hogy nagyon kevés az önzetlen hazafiság. Legyen az én szobrom egy felkiáltójel, és követelje mindenkitől az önzetlen áldozatos hazafiságot.

A Prihoda-ügy

Megkérdeztük, mi a véleménye a Prihoda hangversennyel kapcsolatos tüntetésekről. Fiatalos tűz lobbant a szemében.

— Örültem a tüntetésnek. Arra a hangversenyre nem szabadott volna elmenni senkinek. Az lett volna az igazi tüntetés! Szobám erkélyéről, a Pannóniából végignéztam az egészet. Mikor lezajlott, hívtam a szállodást. Azt mondtam neki: „Nézze kérem. Én tisztelem, becsülöm a cseh művészt, de nem vagyok hajlandó vele egy fedél alatt lakni, amikor a csehek ártatlan magyarok százezreit teszik földönfutókká. Ha Prihoda nem kap magánál szobát, én a maga kárát megtérítem. Ha Prihoda szobát kap, akkor én kiköltözöm, s akkor kérje attól a kára megtérítését.”

Prihoda nem kapott szobát.

Egység és Habsburg gondolat

Politikára terelődött a szó. Azt mondja Schless István:

— Nem tudnék nyugodtan élni, ha azt kellene tudnom, hogy a magyarság hiába hozta ezért a földért azt a rengeteg véráldozatot. Ott van Enyed, ahol 13000 magyart bunkóztak le a románok. Ott van a török invázió. És történelmi okmányok bizonyítják, hogy minden és mindig francia pénzzel történt ellenünk. A mai magyarságnak legrettenetesebb hibája, hogy nem törődik a történelemmel, a múlttal, hogy abból merítene tanulságot és meggyőződést. Az élettapasztalat a nemzetek életében éppen olyan tényező, mint az egyes emberében. Hiába halt meg az aradi 13, hiába az 1848 sok áldozata, ma mégis felelőtlen emberek, kik benn ülnek a biztonságos jólétben, és soha nem volt existenciális gondjuk. Ma az egység ellen mernek izgatni és elfelejtik, hogy 12 millió magyar közül 4 millió lelki rabságban szenved, és 4 millió nem tudja, mit egyék holnap. Elég szomorú, hogy van még magyar, aki a Habsburg gondolat szószólója. Nem volt elég 400 esztendeig? Nem vérzett eleget a magyarság a hatalmi érdekekért? Ezt csak azok kívánhatják vissza, akik mindig jólétben éltek a Habsburgok kegyeinek árnyékában.

Ausztriában — kérdeztük — szimpatikus a monarchia restaurálásának gondolata?

— Én ott élek szerkesztő úr, és nyitott szemmel élek. Ausztriában nincs belső magyar szimpátia. Ott csak gyomor-szimpátia van.

Schless István és felesége, Gerta Asszony 1937-ben

A rádió éjféli himnusza és a „nemzet órája”

Minden nap, amikor a magyar rádió éjfélkor befejezi a műsorát, felhangzik a stúdióból a magyar Himnusz. Ez így van egy idő óta. Tudomásul vettük, örültünk neki, de nem kerestük, hogy miért van így. Most megtudtuk. Véletlenül, beszélgetés közben. Schless István az ő Salzburg melletti kis városkájából verekedte ki ezt az éjféli himnuszt a magyar rádióban. Addig kért, addig érvelt, addig levelezett, míg a rádió igazgatósága elfogadta az indítványát.

Két évvel ezelőtt akciót kezdett ugyancsak a rádió igazgatóságával, hogy vezesse be műsorába a „nemzet óráját”. Amíg a magyar rádió késett a megvalósítással, addig a németek megcsinálták. Egy órai műsor a nemzeti kultúrfőlény bizonyítására, és a megszállott területekkel való lelki és kulturális közösség ápolására. Most újra felvette a tárgyalás fonalát, 6 hónapja levelez, sürgeti a Revíziós Ligát — eddig hasztalan.

— Én képes volnék — mondja — pár ezer rádiókészüléket ingyen kiosztani, ha lehetne, a megszállt területek magyarsága között, ha a „nemzet óráját” megcsinálná a magyar rádió.

Bíróság előtt a trianoni levélpapírosért

Nemrég az osztrák hatóságokkal is meggyűlt a baja Schless Istvánnak. A levélpapírján ugyanis egy öt darabra szakított piros-fehér-zöld lobogó van, felette Trianon ellen tiltakozó jelmondat. Úgy látszik, hogy az egyik francia cég, akivel a feltaláló levelez, emiatt interveniált a bécsi követségen és így Schless Istvánt bíróság elé idézték.

Miért csinálja ezt? — kérdezte tőle a bíró.

Schless István így felelt:

— So lange ich lebe, so lange ich atme, werde immer für die Ungarische Gerechtigkeit kämpfen! (Ameddig én élek, ameddig én lélegzem, nem szűnök meg a magyar igazságért harcolni!)

Büntetés nem lett a dologból.

Pedig 16 állammal levelez a földkerekségen, ahol 32 szabadalma közkézen forog. És Amerikától Norvégiáig mindenüvé viszi a posta Schless István levélpapírjain a magyar nemzettel történt igazságtalanság elleni tiltakozást... (bl)

Az interjúban véleményt kértek Schless Istvántól a Vasa Prihoda ügyben. Vasa Prihoda cseh hegedűművész koncertje 1933. október 25-én kudarcba fulladt Nagykanizsán. A kanizsai fiatalság síppal, hangos pfujolással, hatalmas zenebonával megakadályozta az előadást, majd a színház előtt elénekelték a Himnuszt és a Hiszekegyet. A következő

napokban reagált az eseményre dr. Krátky István polgármester és Mair Grete szervező.

Zalai Közlöny, 1933. október 27., péntek

Nyilatkozatok a Prihoda-ügyben

[...]

Még csütörtökön is egész nap a Prihoda-botrány izgalmaival volt tele az egész város. Lépten-nyomon másról sem beszéltek az emberek, mint erről a sajnálatos ügyről. Megkérdeztük a véleménye felől dr. Krátky István polgármestert, aki a következőket mondta munkatársunknak:

— Amennyiben nem lehet különbség magyar és magyar ember közt a csehszlovákiai események megítélésében, annyira nem lehet eltérés közöttünk abban, hogy a Prihoda-hangversenynek most való megrendezése teljesen időszerűtlen és elhibázott volt. A rendezőseget, amely két nappal a hangverseny előtt volt nálam, figyelmeztettem is erre és igyekeztem őket a hangverseny megtartásáról lebeszélni. Csak másnap az újságban és a plakátokon olvastam, hogy a hangversenyt mégis megrendezik.

[...]

— Amennyire egynek éreztem magamat szívvel-lélekkel az ifjúsággal azokban az érzésekben, melyek cselekvésüknek indító okai voltak, annyira fájt nekem, hogy a rend biztosítására és az események elfajulásának megakadályozása érdekében vállalt kötelességszerű szerepem azt a látszatot kelthette, mintha szemben állnék a magyar ifjúsággal. Mindenképpen sajnálatos, hogy ez az eset megtörténhetett, de ezért csak azok vádolhatók, akik figyelmeztetés és jótanács ellenére a rendezés kockázatát a mai körülmények közt is vállalták.

[...]

Zalai Közlöny, 1933. október 28. szombat

Mair Grete nyilatkozik a Prihoda-ügyben

A nyilatkozatok után, amelyek a nagykanizsai Prihoda-koncert zajos eseményei kapcsán elhangzottak, most az alábbi levelet kaptuk:

Ngys. Barbarits Lajos főszerkesztő úrnak, Nagykanizsa!

[...]

Elismerem, hogy meggondolatlanság volt tőlem, most Prihoda-hangverseny kihozása, de azt néhány hónappal előbb a vele való tárgyalásoknál nem tudhattam, hogy a Felvidéken ilyen mérvű magyar üldözések lesznek éppen abban az időben, amikor hangverseny körútját tervezi.

[...]

Senki hazafiúi érzését bántani nem akartam. Magyarsággal nem akarok kérkedni, de azt a háború alatt és az azt követő hosszú, nehéz esztendőkből a legnagyobb áldozattal és odaadással teljesítettem.

Kötelességemnek tartom a nagyrabecsült bérlő közönség és a jelen volt igen tisztelt hallgatóságtól bocsánatot kérni az estén okozott izgalomért, amelyet a végén „hecc”-nek minősítenek. Főleg hálás köszönetet mondok dr. Krátky István polgármester úrnak, akinek személyes fellépése a kiszámíthatatlan eshetőségeknek tapintatosan elejét vette.

Mair Grete

könyvkereskedő

Zalai Közlöny, 1933. november 10. péntek

**A kisipari hitel és az inség-akció ügye a városi közgyűlés előtt.
A képviselőtestület köszönete Schless Istvánnak az irredenta szoborért**

Nagykanizsa, 1933. november 9.

[...]

Csütörtök délután Nagykanizsa város képviselőtestülete rendkívüli közgyűlést tartott közepes érdeklődés mellett. Krátky István dr. polgármester napirend előtt bejelentette, amint azt már a Zalai Közlöny részletesen megírta, hogy

Schless István

hazánkfia, aki jelenleg Ausztriában él, olyan emlékművet akar felállítani Nagykanizsán, szülővárosában, amely egyrészt Magyarország felbonthatatlan egységét, másrészt Trianon tarthatatlanságát kívánja kifejezni. A nagy irredenta-mű az Eötvös-térre van tervezve, ahonnan a Szentháromság-szobor más helyre kerül. Már előre is indítványozza, hogy Schless Istvánnak lelkes és hazafias cselekményéért a közgyűlés köszönetét tolmácsolja. A közgyűlés lelkes éljenzéssel hozzájárult.

[...]

BUDAPESTI HÍRLAP

Budapest, 1933, Szerda, november 15

Főszerkesztő: CSAJTHAY FERENC

LIII. évfolyam 250. szám

Megjelenik minden nap hétfő kivételével. Előfizetők árak: egy hóra 2 pengő 50 fillér, negy-
ven 7 pengő 50 fillér. A kiállítás kezdés és a szünetelés a kiadásra az előfizetők árj.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VIII. ker., József-körút 5. Telefonszám: 44-4-24-41
44-4-24-42. — Levéltár: Budapest 4. Postafiók 55. — Kassa: Budapesti Kassa R. 17.

A német néptétel

Y. M. J. A német kormány, amikébe be-
jelentette, hogy állap a leszerelés konferen-
ciájára a Németek Szövetségéről, a polai-
tiki világban szokottak elvárásainak egy-
eszerre egész kül- és belpolitikai vonat-
kozásait a német nemzet felkeltése alá-
bontotta.

A vasárnapi néptétel Hitler haradta és
elrendelési módján jelentette a nemzeti so-
cietatis-remények elvárásait. Nagyemlékű
német államigazgató volt a hit az új rend-
szer mellett és aki a német néptétel isméri,
az előtt nem kétséges az, hogy ez a megve-
nyelés ember legelőször meggyőződésévé kö-
vette, amikor a történelmi jelentőségű no-
vember 12-én írtam szavazott. A kádai is
eszméi korábbi költő, ugyan még ma is
akadnak olyanok, akik a német birodalom
híresztelését és a csekélyen egybehangzó
rendeltetést a „terrorist” nagyrészt
csak az az írt már csak azért nem meg-
yáz, mert olyanok hivatalosnak reá, akik-
nek, mint a demokrácia felkent bajnokai-
nak legfőbbben jóvá az arra, hogy egy-
a titkosítók minden birodalmi körülmé-
nyektől szavazásunk ettől az eredményétől
a peridoni jelentőség megtagadja.

Nincs jogunk kétféleképpen abban, hogy a
német nemzet az egyenjogúságot nem a há-
ború, de a béke érdekében követeli oly tü-
relmetlenül. Mi magyarok az egyenjogúság
megvalósításában a béke egyik birodalmi lát-
juk és egy hasonló béke eszméiket kell
felvilágosítani azoknak a nemzeteknek is,
amelyek velünk a tekintetben egy úton já-
nak. Hitler kancellár különben is, amikor
Németországnak a ledogványosított értékei-
hez és a Németek Szövetségéről való kü-
pösi megközelít, minden félreértést kudar-
talanban jelentette ki, hogy hűség az el-
csúszó kérdést elintéztünk tekintet. Ezzel, —
hogy Bismarck egy kifejezést használjuk —
erővel és a ratifikálta a lekerült szerző-
dést, ahol ellenfeleink, Stresemann Gus-
távnak művét. Németországban járv, mi
magunk is meggyőződünk arról, hogy a
nemzeti frontunk nemek is világos letettek
Hitler visszavonásának és a verelmek

gondolatiról. Elvárás lakosság német nyelve
ellenére XIV. Lajostól III. Napoleonná
anyira áttitkoltott a francia nemzeti és
hasznos érzésként, hogy a Hebezsármak
esetében képtelen volt lakosságát a német
nemzeti gondolatnak meggyezni. Ezt a nem-
zeti frontunk nemek is világosan látjuk és
távol attól, hogy túlsúly jelentőségét in-
fajdosítsanak az elcsúszó regimisták morá-
liának, helyesgyódnak abban, hogy a „raj-
nai érzésként” a franciák kudar nemek.
Mindezek alapján az az érzésként, hogy
Németországban kívánja a birod Franci-
asországgal. Európa viharokéban egy útra
bármint a nap, ha ezt a bővegyiséget a Rajna
balpartján is érzésként ismernek el és a
béké nagy eszméket, köztük egyetértésben
a többi nagyhatalommal, egyetértésben fogna
bezzá a mi kezünkkel szilárd köztalapo-
talmak újításahelyesítésén és Európa sebei-
nek gyógyításában.

miniatér, az Anshéss hírlapok felte-
— Oltározásig és Csehországig egyetértésben
mindig van a németek volt, hogy Ausztria
Röppelcsúszást az európai rend fontos dőp-
sje. Ami illi Ausztriára, az illi a kasszakra is.

A meggyőzésnek a Népszöveget

Sajnálatosnak felejté ki annit, hogy a гулл
tárgyalások előzetesek. Híve vagy az —
mondata — a diplomáciai fény való tárgyalá-
sának és a népszövegetek minitig kasszakra
hozzáték lezzak, majd az általános meggyő-
ződés. Franciaországban Bismarck, Német-
országban pedig Bismarck meggyőződés van. Min-
den lezzak érkező lezzakok, lezzakok azon-
nal elcsúszott tárgyalások. Tudjuk, hogy jó-
rázban a franciák-német kapcsolatokban fordul
meg Európa birodalmi sora. De lévél ma-
domok kitérővelésként és az annit sem lezzak
szok nélkül, akiknek a Népszöveget lezzakok
meggyőződés egyetértésben állnak. Így lévél min-
den franciák-német meggyőződés a Népszö-
vegetek felte vizesvezetők, és az előzetes kitérők
mellől Franciaország hajlandó tárgyalásokat
bezzak Németországgal. Elcsúszott).

Még a Saar-vidék sem...

A Saar-vidékről való kitérők a kité-
miniatér, hogy elcsúszott Hitlerrel, aki me-

Franciaország hajlandó tárgyalásokat

Schlöss István, Salzburgban lakó fel-
láló 20.000 pengőt adományozott szülő-
városának, Nagykanizsának, irredeula
szobor felállítására

A Budapesti Hírlap november 15-i számában megjelent fénykép Schlöss Istvánról, és híradás az általa felajánlott 20.000 pengőről, amelyen Nagykanizsán emlékművet állíttat

**Schless István átutalta a 20.000 pengőt a nagykanizsai
irredenta szobor céljaira**

Annyira egyedülálló és meglepő az a nemes, áldozatos gesztus, amivel az Ausztriában élő Schless István egy monumentális irredenta szobrot adományozott szülővárosának, Nagykanizsának, hogy az adományozásról szóló hír után rögtön lábra kapott Nagykanizsán a kételkedés is. Találgatták az emberek: komoly-e, nem komoly-e ez a páratlan áldozatkészség, aminek semmi önző célja nincs, csak a magyar haza lángoló szerelme sugallta. Hiába volt a polgármesterhez érkezett hivatalos tervpályázati kiírás, hiába voltak a „Zalai Közlöny” és a fővárosi lapok cikkeiben (a „Budapesti Hírlap” éppen tegnap közölte Schless István arcképét a szobor-üggyel kapcsolatban), az emberek egy része kételkedve csóválta a fejét. Várni kell — mondták...

Lám: — ma még elképzelni is nehéz ekkora hazafias lelkesedést. Ma elhinni is alig tudják az emberek, hogy akad még a világ sok millió magyarja között egyetlenegy, aki le tud mondani keserves munka árán szerzett egész kis vagyontól csak azért, hogy a déli végen álljon egy irredenta szobor, és ne hagyja soha elaludni a magyarság szívében a történelem lelkiismeretét.

Nos hát: — Schless István ez az ember volt! Schless István szavaiból cselekedet lett! Nem kell várniuk tovább a kételkedőknek. Megvan a pénz az irredenta szoborra.

Nemrégén Schless István az életéről beszélgetett e sorok írójával. Kinyílt a lelke és életpasztalatainak gazdag tárháza. Elmondta, hogy a szorgalom, kitartás és akarat hogyan tette őt azzá, aki. És akkor ezt mondta:

— *Higgye el szerkesztő úr, az én életemben nem volt még soha egy nap, amikor azt mondhattam volna, hogy boldog vagyok...*

Ma levelet kaptunk Zürichből, Schless István írta. Ezt írja:

— „*Kedves Főszerkesztő Úr! Ma volt életemnek mégis csak egy boldog, igazán boldog napja: — ma sikerült átutaltatnom az irredenta szobor építkezési költségét, 20000 pengőt Nagykanizsára.*”

Megvan tehát a pénz. A Délzalai Takarékbba utalta át Schless István a folyószámlájára a teljes 20.000 pengőt. Az ígéret tette lőn...

Schless István ajándéka

(bl) Nagykanizsa történelmében, de a legtöbb magyar városában is példa nélkül áll az a hazafias lelkesedés, amivel Schless István 20.000 pengőt adományozott szülővárosának, egy irredenta monumentum felállítására.

Az idegenbe szakadt, sok anyagi és lelki megpróbáltatáson átesett Schless István ezzel a Széchenyi gesztussal borul vissza az áldott hazai földre.

Egy férfiélet napsugaras delén áll Schless István. Idegen országokban, a két keze, a fáradatlan agya munkájából szerzett anyagi jólét veszi körül. A magyar hazájához nem köti semmi érdek, csak a forró szeretet. Más ilyen körülmények közt gondtalanul élvezné az élet javait, és nem törődne azzal, amit maga mögött hagyott. De Schless István lelkében a trianoni átok hatalmas tüzet gyújtott, felajzotta szívében a magyar fajtája szeretetét valóságos rajongássá. Ez a viharos érzés azonban nem maradt meg pusztá szónak, testetlen érzésnek. Schless István tettekre, hatalmas cselekedetre, páratlanul álló áldozatra váltotta az érzéseit.

Ez előtt az áldozatos érzés előtt el kell némulnia minden rosszmájú kommentárnak, minden rosszindulatú kétkedésnek. Ezelőtt az érzés előtt kalaplevéve, tisztelettel és elismeréssel kell megállnia minden magyar embernek, elsősorban pedig minden kanizsai magyarnak.

Az irredenta szobornak már érlelődő tervei tövében el kell csitulnia minden kicsinyes kisvárosi grimasznak, minden bántásnak. Lássuk be, hogy minden kétkedésünket, ami volt és minden ellenkezésnek, ami van, legfőbb, bár lelejtettebb oka (csak megvallani nem merjük, csak szebb ruhát keresünk neki) az a bizonyos fokú szégyenkezés, amit nagy történelmi gesztusoknál mindig éreztek azok, akikben nem volt elég erő, akarat és elég önzetlenség a maguk arányaihoz mért hasonló gesztusokra. Mi itthon elmeigyünk hazafias gyűlésekre, lelkesedünk, éljenezünk, kesergünk Trianon ellen, nagy szavakat harsogunk, honfi bűnnek eresztjük a fejünket. De amikor a Revíziós Liga egypengős tagsági utalványával bekopogtatnak hozzánk, akkor nincs Nagykanizsán 200 ember, aki kifizesse, vagy ha mégis kifizetjük, úgy érezzük, hogy most már elegendő áldozatot hoztunk a magyarságunkért.

Schless István egy kicsit ránk pirított. Ránk, a szavalókra, a „vitam et sanguinem, sed avenam non” magyarjaira. Schless István megmutatta, hogy hogyan kell áldozatos cselekedetekkel hitet tenni a magyarság mellett. A nevét is alig tudtuk, szavát sohase hallottuk, csak jött a levél, amiből legkevesebb van a ma magyarjának a hazafiságában. Nem akar érte semmit, hiszen nincs is mit akarnia. Még ünneplést, még köszönetet sem akar elfogadni. Még az újságíró

is tilalma ellenére veszi tollára a nevét. De az újságíró kénytelen vele, mert a kisváros kikezdte ennek az önzetlen, nagy hazafias ajándéknak a motívumait is, és érdekeket, miegyebet szaglász mögötte, csakhogy az ajándék értékét kisebbiteni tudja. Pedig az érdekeket, az önzést nem Schless István cselekedetében kell keresni, hanem azok lelkében, akik nem tudnak belenézni egy földjétől elszakadt, sok próbát megért, sok golgotán lehiggadt honfitársuk szívébe, és nem tudják ott meglátni az emberi érzéseknek azt a vulkánját, ami régen kilökte magából a föld salakját, s most már csak a legtisztább tűz lobog belőle.

Schless István ajándékát már terveiben is kitörő örömmel fogadta Nagykanizsa képviselőtestülete. Hisszük, hogy a némely oldalról megnyilatkozó ellenkezés, ami az összeg megérkezése előtt gúnyos megjegyzésekben, most pedig a szobor helyét illetőleg mutatkozik, nem talál utat a képviselőtestületben. Nagykanizsának méltó keretet kell adnia a hatalmas ajándéknak, amiért csak hála és megbecsülés jár az adományozónak, nem csak a mai Kanizsától, hanem az egész magyar hazától, késő generációktól is.

Nagykanizsának egy fia sem lehet hálátlan Schless István iránt, aki ennek a végvárnak földjén állít örök időre szóló emléket a cselekvő áldozatos irredentizmusnak, és annak, hogy a Széchenyiek szelleme nem halt ki a fajtánkból.

Zalai Közlöny, 1933. november 23., csütörtök

**Minden ellenkező hírrel szemben:
az irredenta szobor 20.000 pengője megérkezett Nagykanizsára.**

Mióta a Zalai Közlöny megírta, hogy Schless István kiutalta az általa Nagykanizsának ajándékozott irredenta szobor 20.000 pengős költségét, azóta több helyről hallottunk olyan híreket, hogy azt csak a Zalai Közlöny írta, de a pénz valójában nem érkezett meg, és nem is fog megérkezni. Még fogadásokat is kötöttek arra, hogy vajon eljut-e Schless István nagylelkűsége a hatalmas összeg megküldéséig.

Hogy mindenféle híresztelésnek és találgatásnak elejét vegyük, megkérdeztük a Bank egyesület igazgatóját, Miklós Gyulát, hogy Schless István 20.000 pengőjének átutalása megérkezett-e a bankhoz. Az igazgató kijelentette, hogy az összeg a Bank egyesülethez megérkezett.

Minden ellenkező hírrel szemben tehát a 20.000 pengő az irredenta szoborra itt van, rendelkezésre áll.

Schless István, mint ismeretes, találmányai értékesítéséből él, abból szerezte vagyonát. Szabadalmait a világ 16 országában gyümölcsöznék, természetesen

idegen valutában. Ez a 20.000 pengő is egy újabb építőipari szabadalom svájci eladásából származik. A valutáris nehézségek miatt az összegnek Magyarországra való utalása nem ment simán. De Schless István legyűrt minden akadályt, csak hogy adománya legális úton eljuthasson Svájcból Nagykanizsára.

Hogy Schless István már most átutalhassa a pénzt Nagykanizsára, és ezzel elhallgattassa a tamaskodókat, úgy adta el az erre szánt szabadalmát, hogy lemondott az abból tíz éven át esedékes évi 15.000 frank biztosított jövedelméről. Vagyis egy egész tekintélyes vagyont, 150.000 frankot áldozott fel Schless István csak azért, hogy az idegen pénz pengőre váltva most bejuthasson Magyarországra. Ha Nagykanizsán nem hitetlenkednek az emberek, akkor ráért volna Schless István a kiutalással az emlékmű elkészültekor, tehát jövőre is, amikor bizonyára nem járt volna az ajándékozás számára ekkora áldozattal. De Schless István itthon volt, értesült az adományozás ellen terjesztett hangulatról, és akkor azt mondta:

Hát vegyék tudomásul, akik nem hisznek a szándékom komolyságában, hogyha tönkre kellene mennem bele, akkor is Kanizsán lesz a 20.000 pengő pár héten belül.

És íme: a pénz itt van. És Schless István nem ment bele tönkre. Sőt: megint egy világszabadalmának értékesítése van folyamatban, és Isten segítségével ez kárpótolni fogja Schless Istvánt az áldozatokért, amit hazája szeretete sugallt neki.

Már hajnalodik — írja Schless István levelében, amiben a 20.000 pengő átutalásáról értesíti a szerkesztőséget — a felkelő nap most veti első sugarait a Villa Hungaria kakasforgós tornyára, amely alatt egy magyar él, akinek minden második gondolata az otthonélők felé száll, kik között szeretné szétosztani önzetlen magyar lelkét, hogy jobban szeressék pusztuló nemzetüket, egymást és az Istent.

Zalai Közlöny, 1933. november 29., szerda

**A polgármester kitart az irredenta szobor elhelyezésének
eredeti terve mellett.**

***Dr. Krátky István: „A fiatalságnak a nemzeti egység szellemében
kell keresnie céljai elérését”***

Krátky István dr. polgármester előtt hétfőn megjelent a nagykanizsai katolikus ifjúság küldöttsége Lengyel János vezetésével, aki arra kérte a polgármestert, hogy a Szentháromság-szobor tervezett áthelyezését ne foganatosítsák, hagyják

meg azt a régi helyén, mert a szobor hosszú idő óta ott van, és szinte tradíciók kötik a mostani helyéhez.

A polgármester kijelentette, hogy Schless István az irredenta szobor ajándékozásánál azt a határozott kívánságát szögezte le, hogy erre a helyre kerüljön a szobor. Viszont a Szentháromság-szobrot egy szent céljának megfelelőbb és legméltóbb helyre (értésülésünk szerint a cintóriumba) fogják áthelyezni.

Lengyel István bejelentette ezután, hogy a nagykanizsai katolikus ifjúság erőteljesen szervezkedni kíván a maga érdekei megvédésére, miért is megfelelő helyiséget kér a polgármestertől, mint ahogy a Nemzeti Egység Ifjúsága is kapott helyiséget.

A polgármester válaszában kijelentette, hogy nem tartaná jónak olyan mozgalom inaugurálását, amely szemben állna a nemzeti egység gondolatával.

Lengyel utalt itt arra, hogy nekik megvannak a maguk speciális kívánságai...

Krátky polgármester hangsúlyozta, hogy az egységet kell keresni. A fiatalságnak a nemzeti egység szellemében kell keresni céljai elérését és boldogulását, akkor szívesen áll mindenkor rendelkezésükre, de aggályosnak látná, ha a Nemzeti Egység Ifjúságával szemben állanának.

Zalamegyei Ujság, 1933. december 2., szombat

Küldöttségjárás a nagykanizsai polgármesternél.

A Szentháromság szobrot elviszik régi helyéről.

A kath. ifjúság nem kap helyiséget.

A Zalamegyei Ujság megemlékezett már arról, hogy Schless István 20.000 pengőt adományozott egy Nagykanizsán felállítandó irredenta szobor céljaira. A szobor helyét az Eötvös téren álló Szentháromság szobor helyére tervezik. Nagykanizsa város katolikus társadalmában nagy megdöbbenést keltett ez a terv, s azért küldöttség útján kérték a polgármestert, hogy álljon el tervétől, s a hosszú idők óta ott álló Szentháromság szobrot hagyja meg eredeti helyén. Kifejtették, hogy a szobrot szinte tradíciók kötik mostani helyéhez. Krátky István dr. polgármester azonban kijelentette, hogy eredeti szándékától nem tér el, s azt nem másítja meg.

Ezután a küldöttség arra kérte a polgármestert, hogy a katolikus ifjúság részére is adjon egy helyiséget, úgy, mint ahogyan a Nemzeti Egység ifjúsági csoportjának adott. A polgármester ezt a kérést is elutasította, mert nem látja szükségesnek azt, hogy az ifjúság máshol tömörüljön, mikor az egységpárt kebelében megvan az érvényesülési lehetőségük.

**A szobor-harcról, az ifjúság egységéről és az irgalmas nővérek
elfelejtett jubileumáról,
nyilatkozik dr. Krátky István polgármester**

Nagykanizsa, december 2.

A nagykanizsai katolikus fiatalságnak egy csoportja, mint a minap jelentettük, küldöttségben járt a polgármesternél. Kérték a Szentháromság szobornak a mai helyén való meghagyását és szervezkedésük céljaira városi helyiség rendelkezésre bocsátását. A Zalaegerszegen megjelenő Zalamegyei Ujság erről a küldöttségjárásról olyan éllel közölt tudósítást, mintha a polgármester minden katolikus ügyben hozzá terjesztett kérelmet eleve elutasítana. Nagykanizsa polgármesterének személye és elvei nem szorulnak védelemre a város katolikus társadalma előtt, mégis az egerszegi tudósítás helytelen beállításával szemben szükségesnek tartjuk közölni dr. Krátky István polgármester alábbi nyilatkozatát:

Szobrok harca az Eötvös téren

A Zalamegyei Ujság-ban „küldöttségjárás a nagykanizsai polgármesternél” cím alatt közlemény jelent meg, amely tendenciózus beállítással alkalmas arra, hogy személyemmel kapcsolatban bizonyos félreértésre adjon okot. A cikk közli, a Szentháromság-szobor kérdését, valamint a katolikus ifjúságnak helyiség kiutalása iránt előterjesztett kérését. A szobor ügyével kapcsolatban a cikkíró úgy tünteti fel a dolgot, mintha Nagykanizsa katolikus társadalma körében nagy megdöbbenést keltett volna az a terv, hogy a Szentháromság-csoportot jelenlegi helyéről máshova kívánja a város vezetősége elhelyezni azért, hogy az Eötvös téren a Schless István úr által felajánlott irredenta-szobornak biztosítson helyet. Ebben a kérdésben valóban járt nálam a Katolikus Legényegyletnek egy tíztagú küldöttsége, és annak szónoka előterjesztette a kérést, hogy a Szentháromság-szobrot hagyjuk meg a mai helyén. Erre én a tényállásnak megfelelően, azzal az őszinteséggel és bizalommal, mellyel a küldöttség hozzám fordult, tudomására hoztam a fiatalság küldöttségének, hogy Schless István úr azzal a kikötéssel tette meg adományát, hogy az irredenta-szobor az Eötvös téren állíttassék fel. Másfelől kijelentettem, hogy miután a Szentháromság-szobor anyaga — sajnos — nem fog ellent állni tudni az idő viszontagságainak, így aránylag rövid idő alatt a teljes megsemmisülés veszélyének van kitéve. Nem szabad azt a szobrot úgy tekinteni, mint ami mai anyagában és formájában hivatva volna örök időkre kifejezni a Szentháromság gyönyörű fogalmát és gondolatát. Hozzátettem, hogy gondoskodni fogok a Szentháromság-szobornak méltó elhelyezéséről addig is, míg a város katolikus

Eötvös tér. A Szentháromság-szobor, amely először az Erzsébet téren került felállításra, és amelynek helyére került a Nagy-Magyarország-emlékmű

társadalmi újabb, díszesebb és időt állóbb anyagból készített ilyen szobrot tud majd felállítani. Nem helyálló a Zalamegyei Újság cikkének az a tendenciózus beállítása, mintha szobor áthelyezésének terve a katolikus társadalomból megdöbbenést váltott volna ki, annál inkább sem, mert a szobor korábban is más helyen állt, és mert van sok szép és méltóbb hely számára a városban. Nem áll tehát az sem, mintha én a katolikus társadalommal ebben a kérdésben szemben állnék, mert hiszen válaszat a katolikus küldöttség is megnyugvással vette tudomásul, annyival is inkább, mert biztosítottam az ifjúság küldöttségét, hogy a Szentháromság-szobornak más, méltóbb helyen való elhelyezése ügyében hozzám bárhonnán jövő, de főleg a katolikus ifjúság részéről elem terjesztett javaslatot a legnagyobb szeretettel és megértéssel fogok mérlegelni, és velük együtt megbeszélni.

[...]

Azzal a szeretettel és jóindulattal, mellyel az ifjúság érdekeinek ügyét minden jó magyar embernek kezelnie kell megjegyzem, hogy ma, amikor annyi a bajunk és gondunk, minden jó magyar embernek és minden hazafiasan gondolkodó magyar ifjúnak együtt, egységes táborban van a helye, és kerülni kell minden olyan megmozdulást, amely a keresztény és nemzeti alapon állókat egymással szembe állítja.

[...]

Modern Janus...

„Dicsőség a magasságban Istennek és békesség a földön a jóakarátú embernek!” — Ezt üzenté a Biblia szavaival a világnak dr. T.G. Massaryk, a hodonini béreskocsis fia, volt egyetemi tanár, a párisi csehszlovák nemzeti tanács megalapítója, jelenleg a cseh köztársaság elnöke.

Magasságbeli Isten, vizsgáld meg, hogy aki Néked dicsőséget kíván, vajon mit művelt itt a földön és bírálj el, vajon lehet-e itt a földön békességünk nekünk, jóakarátú embereknek!

Amíg mi vérünk és minden erőnk feláldozásával védtük ezeréves jogainkat, addig ő ellenségeinkkel paktált és várta, míg a magyar kimerül, hogy aztán ő és népe belénk rúghassanak. Elvette őseink és a magunk vérével áztatott Felvidékünket. Lerombolta ősi kultúránkat és emlékeinket. Béklyóba veri ezernyi ezer testvérünk lelkét, nyelvét. És mi védtelenek vagyunk, míg mögötte az öldöklő és támadó fegyverek légijója áll.

Magasságbeli Isten! A mi lobogónkon évszázadok óta a Te Fiad Anyjának glóriás képe ragyog, — az övéken a prédára leső oroszlán ásít...

Bíráld el hát, magasságos Istenünk, lehet-e békesség itt a földön nekünk, jóakarátú embereknek?

Schless István

A Városháza, ahol a Nagy-Magyarország-emlékműről döntés született

Az aradi 13 szobra és a nagykanizsai irredenta szobor

Amikor 1867-ben megalakult az aradi vértanúk emlékének szoborbizottsága, 988 gyűjtőívet bocsátottak ki országszerte. Ebből 720 gyűjtőíven egy krajcár sem érkezett a bizottsághoz.

A költséget 100 000 forintra tervezték. 1881-ben a mozgalom még mindig csak ott tartott, hogy volt 60 000 forint (14 évi gyűjtés eredménye) és új gyűjtést kellett indítani. Végre is úgy sikerült az összeget összehozni, hogy az ország minden megyéjébe a törvény hatóság virilis tagjainak 1-1 forintos nyugtát küldtek szét s ezek nagy része a nyugtákat be is váltotta.

A gyűjtés adatait Szöllősy Károly „Az aradi 13 vértanú szobor története” (Arad, 1890.) c. könyvből érdemes megismerni.

A legtöbb főúr, földbirtokosok és főispánok (egy kivétellel) a gyűjtőíveket vissza sem küldték, az ország államférfjai, írói, tudósai nem vettek részt az adakozásban. A második gyűjtéskor 713 ívet bocsátottak ki, ebből csak 152 érkezett vissza. Arad város és megye adta és gyűjtötte össze a szobor költségeinek egyötöd részét. Budapest gyűjtése 4836 forintot adott, Bácsmezye 3296 forintot, Zalamegyében 968 forint 80 krajcárt gyűjtöttek össze. A megyék adakozásának listájában Zala a 18-ik helyen áll (Hunyadmezye 22 forintot gyűjtött!). Zalából a következők adakoztak:

Az egyforintos jegyekből 447 frt, Farkas Dávid adománya (Zalaegerszeg) 50 frt, Győrffy Dániel gyűjtése (Sümege és Köveskál) 81.80 frt, Horváth József (Zalaegerszeg) 5 frt, Huszár Nándor (Csáktornya) 17 frt, Kuthy Emil (Nagykanizsa) 36 frt, Martinkovics Károly (Nagykanizsa) 103 frt, Skublics Pál 1.20 frt, kapornaki szolgabírói hivatal 13.30 frt, szántói szolgabírói hivatal 2.50 frt, tapolcai szolgabírói hivatal 83 frt, Zalamegyei Honvédegylet 100 frt, összesen 968 frt 80 kr.

A legnagyobb adomány 12 000 forint volt, az Aradi Első Takarékpénztár adta oly módon, hogy az alapot az 1890. évi leleplezésig 10 százalékkal magasabban kamatoztatta. A legnagyobb tényleges adomány 1000 frt volt, ilyen kettő volt: Arad város és Budapest főváros. Utána Szabadka következett 300 frt-tal, Szeged város, Torna megye 200 frt-tal, 100 frt-os adomány volt 10 (ebből 5 város, 2 egyesület), 50 frt-os adomány volt 26, tízforintos 106, ötforintos 468, kétforintos 1087, egyforintos 4449. Az 1-2-10-20 krajcáros adományok száma meghaladta a tízezret.

Az adakozók csupa földműves, iparos, kereskedő, lateiner, hivatalnok.

Szöllősy könyve külön összeállításban közli a főnemesség adományait. A 100 000 forintból 1350 forintot adtak Nagy-Magyarország összes főnemesei,

Schless István 62 évesen

illetve csak 87-en közülük, mert a többi nem adott semmit. Legtöbbsen 5 forintot adtak, de sok volt közöttük az 1 forintos adomány, 100 forintos csak 2 volt és egy 200 forintos. Az összes magyar pénzintézetek (az aradi kivételével) összesen 2100 forinttal vették ki részüket az áldozatkészségből. A főpapok közül csak 19 adott a szoborra összesen 219 forintot.

*

Az aradi vértanúk emlékének felállításához 23 esztendő kellett. Teljes 23 évig krajcáronként, forintonként folyt a gyűjtés a tehetősebbek közönye mellett. Érdemes erre emlékezni ma, amikor akadt egy idegenben élő, lángholó lelkű magyar, aki nem csak érzéseiben, nem csak szavaiban magyarsága

a történelem lapjaira kívánczó áldozatkészséggel is hitet tett a magyarsága mellett.

Schless István idegen föld kenyerét eszi, nem adhat néki a magyar hazája jóformán semmit, mint idegen állampolgárnak nem lehetnek itthoni politikai vagy más aspirációi. És Schless István mégis egymaga 20 000 pengőt adott a hazájának, Nagykanizsa városának, egy irredenta szobor építésére. Akkora áldozatkészség ez, amit csak akkor tudunk igazán felmérni, ha összehasonlítjuk a tizenhármak szobrára 23 évig folyt gyűjtés számaival. Pedig Schless István nem kapta, nem örökölte, nem kártyán vagy lóversenyen nyerte a pénzét, hanem átvergődött a nélkülözések, a nyomorúság minden skáláján, és dolgozott, szenvedett, dolgozott és újra szenvedett — és így gyűjtötte a pengőket, amiből szobor lesz Nagykanizsán.

Nagykanizsa a szegény határszéli város.

Írta: Dr. Szabó Zsigmond

[...]

Trianon után megszűnt a nagykanizsai jelentős búzapiac, elszikkadt a terményexport és üresen álltak a tárházak. És egyre-másra szűntek meg a terménykereskedő cégek.

[...]

A város gyáripárát elsöpörte Trianon és a világgazdasági krízis. Leállt a két gépgyár, a sörgyár, a pótkávégyár, a kefégyár. Már úgy látszott, hogy dacára a város kitűnő vasútvonalának, teljesen megszűnt Nagykanizsa gyáripára. És a nagy gazdasági leromlásban az ellazulásnak emez időszakában a vidéki városok között elsőnek létesült és épült fel a nagyszabású nagykanizsai vajgyár és megkezdte külföldi exportját. Köszönhető többek között az 1928—1929-ben megindult „Mentsük meg Nagykanizsát!” mozgalomnak.

A szegény határszéli város pedig a Trianon utáni szomorú időkben is diadalmas akaratával fejlődik. A Katonaréten új városrész épült, modern egészségügyi intézménnyel épült ki a kórház, szemben vele a városi bérház. Csatornázás, vízvezeték, aszfaltburkolat, amely a faluból várost csinált, mint Sabján Gyula akkori polgármester mondta. Megépült a gimnázium, a Csonkaország egyik legnevesebb zeneiskolája működik és helyet kapott a leánylíceum, a tiszteletreméltó Notre Dame nővérek vezetése alatt. A hatalmas méretű tűzérklaktanya, amely egy nagyműveltségű tisztikart hozott közénk és emelte a város forgalmát. Fejlődött a hitélet is, az ódon, megkopott plébániatemplomot restaurálták, a hívek filléreiből felépült a csinos kórházi kápolna és az idén tető alá kerül a kegyesrendiek temploma is. Nemrégiben lett kész a modern stílusú református templom, olasz campanilehez hasonlatos tornyával, közel az állandó színház magyar ízlésben készült épületéhez, amely ugyancsak Trianon utáni időben lett kész. És végül beteljesült a város közönségének évtizedes óhaja, megkésztült a strandfürdő, amelyet az ittjárt fővárosi szakértők a legszebb dunántúli strandfürdőnek ismertek el. És Nagykanizsa, amelynek közterein egy emlékszobor sem állt, a közelmúltban leplezte le a 20-as emlékművet, az Országzászló emlékoszlopát, készen lesz az idén a 48-as emlék és Schless István nagylelkű adományából az irredenta emlékmű.

[...]

Beszélgetés Schless Istvánnal az irredenta szobor ellen folytatott kanizsai gáncsoskodásról.

1. Miért nem jótékony célra adta Schless István a 20.000 pengőt?

A „vitam et sanguinem, — sed avenam non” kesernyés történelmi anekdotájára történelemben kívánczoló módon cáfolt rá Schless István a nagykanizsai irredenta szobor adományozója. A 20.000 pengős adomány körül Nagykanizsán zajló csatározások pedig a visszavonás szellemével megvert magyarság történelmi tragédiáját juttatják a gondolkodó ember eszébe.

Van egy ember, aki távol él hazája földjétől, aki nem kapott és nem vár a hazájától semmit. Ez az ember veritékes munkával és istenadta tehetséggel eljutott odáig, hogy hazája iránt érzett forró szerelmét egy önzetlen áldozatnak má már egyedülálló gesztusával kifejezheti. És — akkor jövünk mi, a magyar föld testén itthon élő magyarok (akik közül még egy darab revíziós pengőt is csak nehezen vettünk meg) és gáncsot gáncs után vetünk Schless István elé, aki egy vagyont (nem örökölt, nem nyert, nem könnyen szerzett, hanem keservesen megdolgozott vagyont) minden önző cél és szándék nélkül letett a hazaszeretet oltárára.

Miért a gáncsoskodás?

Talán mert a mai magyar generáció már elszédül ekkora áldozat láttán, amekkorát Széchenyi óta nem ismer a magyar történelem?

Igen talán ezért is. De nézzünk bátran szembe a dolgokkal és lássuk meg: — minden gáncsvetés kiindulópontja az, hogy nagyon sokan más célra szerették volna azt a pénzt, akár köz, akár egyéni érdekek kielégítésére. Legnagyobb részükben bármilyen tiszteletre méltóak ezek a szándékok, — aki ajándékozik, az mégis csak annak és arra ajándékozik, akinek és amire akar. Schless István a nemzetének akart áldozatot hozni a szentistváni Magyarország gondolatának köbe örökítésével, legalábbis tapintatlanság tehát tőle azt kívánni, hogy adja másra azt az összeget, amit élete legszebb álmának testbe öntésére szánt.

Az első gáncs az volt, hogy úgy se lesz ebből semmi. Nagy szavak, ígéret marad az egész. Ezt elterjesztették városszerte. Fogadásokat kötöttek rá. Egy napon aztán megjött a pénz, mert Schless István az a fajta magyar, aki a szavát meg szokta tartani. Nagykanizsán voltak ekkor, akik öröm helyett kellemetlen meglepetést éreztek. Jött utána hamarosan a második gáncs, hogy a mai világban nem szobor kell, hanem kenyér. Miért nem adta inkább Schless István azt a pénzt az ínségeseknek?

Erre a gáncsra már maga Schless István felel, aki a következőket mondta a Zalai Közlöny munkatársának, mikor az elébe tárta a kanizsai ellenvéleményeket:

Ezzel az indokolással országzászlót, hősi szobrot sem lett volna szabad a mai viszonyok közt építeni. Nem hiszem, hogy a 48-as szoborra összegyűjtött összeget bárkinek eszébe jutott volna most, az építkezés megkezdése előtt, vagy bármikor is a szegények közt való kiosztásra követelni. Különben is Nagykanizsa város a különféle önkéntes és nem önkéntes ínségadó révén ellátatlanjairól az idei télen is elég szépen gondoskodik. Viszont ha én a szoborra szánt összeget a szegényeknek osztanám ki, egyre-egyre 40-50 pengő jutna. Az egy hét, két hét alatt elfogyna és az ínséges nyomorogna tovább. Az én adományomnak pedig semmi nyoma a nemzet életében nem maradna.

Rajtam soha senki nem segített, csak a jó Isten. De azért én a jótékony-ságról sem feledkeztem meg. Az elmúlt karácsonyra 3000 schillinget osztottam szét, aminek tekintélyes részét hazaküldözgettem egész csendben Nagykanizsára.

Különben pedig értsék meg a kanizsaiak, hogy én ezúttal nem jótékonykodni akarok, hanem emléket akarok állítani szülővárosomban, a trianoni határon, a történelmi Magyarország gondolatának. Ott születtem Kanizsán, onnét indultam útnak a karrier felé, ott szívtam magamba a magyar történelem lapjainak szellemét, ott tanultam meg leborulni a magyar föld szépsége előtt, ott láttam az első rengő búzatáblát, ott láttam virítani az első muskátlivirágot a fehérre meszelt kis házak ablakában, ott hallottam az első pacsirtaszót. Onnét indultam

Schless István 1948-ban

*útnak gyalog, hogy gyermekszívem rajongásával felkeressem a magyar csatate-
reket, Piskit, Kenyérmezőt, Mohácsot. Minden zegét-zugát, a régi határ minden
táját, aranytermő hegyeit, ősi városait, délibábos rónáit ismerem Szent István
országának. Minden porcikámban, minden emlékemben, minden álmomban él
az ezeréves Magyarország, és azt kell látnom, hogy a mai magyar generáció
lassan már a nevét sem tudja a 63 vármegyének. Idők múltán nem lehet fogalma
sem a magyar haza történelmi egészéről. Hát ezt akarom én kifejezésre juttatni a
kanizsai irredenta szoborban, ezt az érzéseimet szeretném átplántálni minden új
magyar generációba, hogyha ezt a szobrot látják, lobogjon fel az ő szívükben is
úgy az osztatlan, egész Magyarország minden szeretete, fájdalma és reménysége,
mint ahogyan az bennem is él, aki távol vagyok hazámtól. És azt, amit irányában
érzek, nem tudom másként kifejezni, mint úgy, hogy megörökítem eszméjét Szent
István koronájának hajdani fényében.*

Parázsló tüzek gyulladtak itt ki Schless István szemében, a tekintetét messzire
néző szomorúsággal fürta át az ablaküvegen, bele a téli kék égről záporozó
napsugárba.

Ennek az embernek, ennek a messze szakadt magyarnak szíve van, és ez a
szív tele van nemzetének fanatikus szeretetével, tele van egy keservesen szép
emberi élet minden gazdagságával.

Bűn az, ha valakinek szíve van? Bűn az, ha valaki ad, és nem kér semmit
érte? Bűn az, ha valaki a rajta lévő ruhán kívül nem vitt el hazájából semmit és
most bár idegenben él, mindent oda tudna adni érte.

Máshol a Schless-Istvánok szellemének szobrot állíttatnak, Nagykanizsán
gáncsokat vetnek elébe.

Zalai Közlöny, 1934. január 21., vasárnap

Beszélgetés Schless Istvánnal az irredenta szobor ellen folytatott kanizsai gáncsoskodásról.

II. Miért kell a szobornak a Szentháromság helyére kerülnie?

Amikor a Schless István által Nagykanizsának adományozott irredenta szobor
elleni gáncsoskodás az „ígéret szép szó” és „jótékony célra többet ért volna”
jelszavakon nem ért el eredményeket, a város képviselőtestülete lelkes örömmel
szavazott köszönetet az adományozónak, és a főváros és vidék összes lapjai
melegen emlékeztek meg Schless István áldozatos hazafiságáról, akkor a gáncs-
vetés új fronton kezdődött meg. Az új harc jelszava lett: „Az irredenta szobor
nem kerülhet a Szentháromság szobor helyére!”

A Szentháromság szobor — az idősebbek még emlékezhetnek rá — a piacon állt, tehát mese az, hogy a „tradicionális helyén” nem lehet megbolygatni. Különben is minden városban a templomok környékén áll a Szentháromság-szobor, amelynek Kanizsán se lehetne méltóbb helye, mint valamelyik templom körül. Ez a hangulatkeltő ellenérv nem egyéb, mint a tömegindulatok elnyerésére irányuló, nem túlságosan lelkiismeretes kísérlet, ami mögött ugyanazok a szándékok húzódnak meg, mint amelyek az ajándékozás legelső hírére rögtön sorompóba léptek, hogy a szobor-ügy ellen a városban hangulatot teremtsenek.

A Zalai Közlöny munkatársa megkérdezte Schless Istvánt, ragaszkodik-e, és miért ragaszkodik az irredenta-szobornak eredetileg tervbe vett elhelyezéséhez? Íme a válasz:

— *Két ősi útkereszteződése van a nagykanizsai településnek. A Centrál előtt van az egyik és az Eötvös téren van a másik. Mióta Nagykanizsa határszéli város lett, két útja vezet be a régi Nagymagyarország szívébe: a Petőfi utca és a Teleki utca. (Magam is a Petőfi utcában születtem és a Teleki utcában nevelkedtem, onnét indultam bele az életbe). Most a Fő út vonalában ezek az utcák a Szentháromság-szobornál keresztezik egymást. Az egész szoborművű szimbolikus elképzelése megköveteli, hogy ezen az útkereszteződésen álljon.*

— *Különben is bűn volna ezt a szobrot, amely (ha elgondolásaimat a művész ki vitel biztosítani fogja) legszebb szobra lesz Nagykanizsának, eldugni valahol. Város-esztétikai szempontok is emellett szólnak, hogy a Fő utca lezárásaként azon a helyen valami nagy monumentumnak kell állnia. A városrendezési terv valami nagyobb középületet szánt arra a térre, tehát előtte nagyszerűen fog festeni az irredenta szobor. A Szentháromság szobrot a térnek a másik sarkába, a Petőfi utca betorkolásával szemközt is fel lehetne állítani, s ha idővel a tér harmadik sarkába (Teleki utca felé) is kerülne egy szobor, ez lenne a legszebb tere a városunknak. Ez természetesen csak szerény elgondolásom, de éppen úgy jöhet a Szentháromság szobor egyik templom környékére is. A felsőtemplom előtt van az országzászló, odajön a 48-as szobor, tehát itt csak a templom mögötti tér jöhetne számításba, kellő rendezés esetén. Az alsótemplomnál azonban nincsen a szépen rendezett cintóriumban semmi nevezetesebb szobor. Ott abban a szép környezetben is ideális helye lehetne a Szentháromság-szobornak.*

— *Aztán tessék csak elképzelni! Nagykanizsát irredenta városnak szokás nevezni újabban. Ha az idegen jön Letenye felől, vagy utas a vasút felől, a Fő utca egyenes vonalában először megpillantja a hősök szobrát, a magyar véráldozat, a hősi múlt emlékét. A következő pillantás egyenes vonalban esik az országzászlóra, a trianoni szomorú jelen reménységének felkiáltójelére. Az utca vonalát pedig lezárja a szentistváni Nagymagyarország kőbe véssett szimbóluma, a hősi múlt*

A 20-as gyalogezred hősi emlékműve

és szomorú jelen emlékei után az azokon felépülő Hungaria irredenta, a boldogabb magyar jövő emlékeztetője. Az irredenta város így lesz egységes művészi elgondolással külsőségekben is az, amit számára ez az epiteton jelent és Nagykanizsa büszkén fogja mutogatni minden idegennek a főutcáját.

Én a szobor elhelyezésének ehhez a tervéhez ragaszkodom. Már az adományozást is ehhez a lehetőséghez kötöttem, és ha ez most mégsem volna kivihető, akkor, bármennyire fájna, visszalépnék az adományozástól, és a magyar irredentaszobrot Debrecenben állíttatnám fel, ahová fiatal koromnak ugyancsak sok emléke köt, és ahol a megfelelő hely tekintetében nem támasztanának akadályokat adomány megvalósítása elé.

*

Az emlékművekben szegény Nagykanizsának nem szabad egy önzetlen hazafias áldozatkészségből fakadt, ilyen páratlanul nagylelkű adomány sorsát jelentéktelen hangulati tényezők kiélézésével veszélyeztetni. Schless Istvánnak igaza van. A Szentháromság-szobrot (bár művészi értéke nem jelentős) kegyelettel kell megőrizni, de a helyét meg lehet változtatni a vallásos érzés minden sérelme nélkül. Egyházi aggódalom nincs, mert hiszen ha a szobor helye az egyházközségé, úgy az a hely is az egyházközségé lesz, ahova új helyére állítani fogják.

Aki egy munkás emberélet gyümölcsét, vagyonának jelentékeny részét, a legcsekélyebb ellenszolgáltatásnak még csal a lehetősége nélkül is, a hazaszeretet oltártűzének ápolására fordítja, annak az utókor hálája mellé a jelenkor megbecsülése jár, nem pedig meggondolatlan gáncsok.

Inkább azt vizsgálná meg mindenki magában, hogy áldozott-e már csak századrészannyit a magáéból a haza oltárára, mint amennyit az idegen föld kenyerét evő Schless István áldozott?

„Ha az idegen jön Letenye felől, vagy utas a vasút felől, a Fő utca egyenes vonalában először megpillantja a hősök szobrát, a magyar véráldozat, a hősi múlt emlékét.” — mondta Schless István, aki a 20-as hősi emlékműre gondolt, amelyik az Erzsébet tér Fő út felőli sarkán állt, szemben a Városházával és a Centrállal. Az emlékszobor 1930. június 2-án került felállításra. Hybl József alkotása a roham utolsó pillanatait érzékelteti, amikor a honvéd (a fiú) és a népfölkelő (az édesapa) versenyre kel hősiességben. Arcuk a közelharc utolsó, „vagy-vagy” pillanatát ábrázolja. A szobrot a 20-as gyalogezered háborús halottjainak emlékezetére emelték.

Zalai Közlöny, 1934. január 23., kedd

Beszélgetés Schless Istvánnal az irredenta szobor ellen folytatott kanizsai gáncsoskodásról.

III. Hogyan áll a kommunizmus alatt lebontott régi gimnázium-épület ügye?

Legújabban azzal igyekeznek Nagykanizsán hangulatot kelteni Schless István irredenta-szobor adományozása ellen, hogy azt híresztelik városszerte: Ő volt, aki lebontatta a kommunizmus alatt a régi gimnázium épületét, és most mintegy penitenciaként akarja ugyanarra a térre telepíteni az irredenta emlékművet.

Először is, ha így lenne is, csak kalaplevéve lehetne beszélni egy férfiúról, aki belátva tévedését, azt jóvátenni igyekszik. Nagyon sokan vannak, akik nem tettek jóvá semmit, csak frontot változtattak és már eszébe sem jut senkinek vádolni őket.

Másodszor pedig Schless István soha sem volt kommunista, de még csak szakszervezeti tag sem. Sőt...

A Zalai Közlöny munkatársa nyíltan és egyenesen nekiszegezte Schless Istvánnak ezt a kérdést is, és a következő választ kapta:

— *Az összeomlás után, mint köztudomású, általános chaosz volt Magyarországon. A frontról hazaözönlő emberek mind munkát akartak, kenyeret akartak. Nekem a csehek elől menekülnöm kellett a Felvidékről, ahol akkor gyárigazgató voltam és mindenemet felgyújtották. 20000 korona készpénzem maradt, ami*

*Római katolikus főgimnázium az Eötvös tér keleti sarkán
(Schless Antal kiadása)*

akkor is tekintélyes vagyon volt. Azt hazahoztam Nagykanizsára és felét bankba tettem. Magamnak tehát nem volt pénzre szükségem. Láttam azonban a fejtelenséget, láttam, hogy nincs munka a felizgatott tömegeknek. Közben láttam, hogy a háború alatt nem tatarozott házak egymás után dőlnek össze. Viszont Nagykanizsa képviselőtestülete már régebben jogerős határozatot hozott, mellyel kimondta, hogy az évek óta üresen álló volt gimnázium-épületet, amely ekkor már csak patkányok és egerek eldorádója volt, lebontatja. Csak azért készt idáig a lebontás, mert nem akadt vállalkozó, aki az akkori viszonyok közt megfelelő haszonnal tudta volna a lebontást vállalni.

— Ez volt a helyzet, amikor én Nagykanizsára kerültem. Sem ekkor, sem később semmiféle politikai pártba, még csak a szociáldemokrata szakszervezetbe sem léptem be, egyiknek sem voltam tagja. Mint gyárigazgatót és tőkepénzest burzsujként kezeltek, a takaréokban volt pénzemet lefoglalták.

— Minthogy munkát a proletárdiktatúra sem tudott adni az embereknek, a politizálás pedig felforralta a szenvedélyeket, a tömegindulatok oda fejlődtek, hogy már ki akarták rabolni a tehetősebbeket. Láttam, hogy ezt a tömeghangulatot csak úgy lehet levezetni, ha munkát és ezzel kenyeret adnak az elégedetleneknek. A dűledező házak megjavítása szükséges is lett volna, meg ezt a csillapító hatást is kiválthatta volna, hiszen nem volt akkoriban ház Kanizsán, ami alapos javításra ne szorult volna. Láttam, hogy ügyes organizációval a város összes építő szakmához tartozó munkanélkülijeit foglalkoztatni lehetne. Erre ajánlatot tettem a város akkori vezetőinek, hogy engedjék meg egy építőipari szövetkezet megszervezését, amelynek fő célja megjavítani a városi lakosság összes házait, és a költségekhez csak annyi hasznót számítani, amennyi a szövetkezet fenn-

tartásához szükséges. Itt tehát nem akart keresni senki, de a munkások és az építetők is jól jártak. Én 24 óra alatt megcsináltam a szervezést. Egy hét múlva 25 tisztviselőt és 400 munkást foglalkoztattam. Nem volt azonban elegendő téglá és nem volt elegendő szén. Ekkor javasoltam, hogy az úgyis üresen álló volt gimnázium épület lebontását hajtsák végre. Ez meg is történt, a kikerült téglát a szövetkezet építésekhez felhasználta, az érte járó pénz a város pénztárához folyt be. Hangsúlyozom, az épület üresen állt, csak egy temetkezési vállalat irodája volt benne, meg egy szegény család lakott ott. Ezek elhelyezéséről azonban a lakáshivatal gondoskodott.

— Ami a lakásínséget illeti, az csakugyan volt akkor Kanizsán, de vagonlakókat mégsem telepítették be a már régen lebontásra ítélt üres gimnázium-épületbe. A vagonlakókat viszont éppen én helyeztem el a lakás céljaira sokkal alkalmasabb barakkokban, ahol válaszfalakat húztam és általában a lokalizálásokkal lakhatóvá tettem. Ha jól emlékszem, 50-60 családot sikerült így elhelyeznem, amiért nagy harcaim voltak az akkor mintegy 100 beteget ápoló kórház vezetésével, akik a Perlakról menekült szemkórházat akarták ott elhelyezni.

A barakk hadikórház, amelyet lakásokká alakítottatott Schless István

— Építőszövetkezeti működésem nem tartott sokáig, mert feljelentettek az országos munkaügyi népbiztosságnál, hogy a szövetkezet nem kommunista alapon működik. Erre leküldtek Pestről egy népbiztost, vagy hasonló valakit, aki engem forradalmi törvényszék elé akart állítani. Én ekkor teljesen visszavonultam mindentől. A pénzem közben elfogyott, a betétemet a kommunisták lefoglalták, se üzletben, se vendéglőben élelmet nem kaptam, mert nem volt sem kommunista, sem szakszervezeti tagsági igazolványom. Volt még 18 rend ruhám és 30 pár cipőm, gyárigazgatói garderobom megmentett része. Ezeket cserélgettem be lassan az utolsó darabig élelemre, titokban, meg falukra járva lisztért, tojásért. Mikor aztán már semmim sem volt és semmihez kezdeni nem tudtam, akkor Bécsbe költözöktem.

Wien 1945. September 15 in
20. Wallentempelstr. 3/2.

Kedves Öcsém Ernő és a Többség!

Idé Melikeltén küldöm Pápaiutisom leírását
114 oldalán - it ism 50 kétszer fordít el, tíz oldal
erőre van 50A és 50B! Nem felejtés, hogy mikorra dol-
gorod át-ráér - En 67 éig várta az utolsó leírás - és
ugyan az is éig ráér kinn a nyíltárványra kerül!
Ekkor a leveleim és a leveleimre is megérkezett
eseményeit írtam be, ami talán még is érdekel:
Külsőben ha mindent leírtam az a 250 oldal
is kevés volna! Leírásomban, nemcsak a leírásom
nem toldottam meg a történetemmel - mindezt az
írásom be a mindent elírtam - amit Te meg
„Tudatvilág” az formálható amint az kéked tetés-
ni fog!

Melikelek egy Komorai nyírt is 1919. jún. 4-én.
további egy Memorandumot - mely az Ország
Tervezet. Adomaiye. Tárasznál. Kántum - de nem
okostam föl - talán az nagy képművészet - és ami az
ijerme után rendszeren járni szokott!

Amint már írtam is legutóbbi levelemben, hogy
nem kis dolog majdnem 67 év eseményeit - gondol-
kodni és leírni - Tervezet. Kézírtat. Kézírtat. Kézírtat.
30-40 darabot is egy egy napra - de hallatam is elég
Tartalommal - Tervezet. Kézírtat. Kézírtat. Kézírtat.
Kézírtat. Kézírtat. Kézírtat. Kézírtat. Kézírtat.

Schless István 1945. szeptember 15-én kelt levele, amelyhez mellékelte
a Zala-Népakarat 1919 áprilisi számát

vágni a levegőt - olyan vastag a füstből! Igaz
 hogy most egy kicsit eném is a résztvevőim - hogy
 sok volt a füstből! Egy kicsit neked is mind az
 tüdőbetelem utána - de az is mullóban van -
 no meg 1.5 kg. ut a testem súlyából is leadtam!
 Amint látod az igen szellemi munka mindig
 aldosattal jár - de ma már öröme, hogy full
 vagyok rojta -

Teljesen mindegy, hogy kiadod a könyvedet
 - vagy újság - ban - vagy félre teszed más időre
 hisz van kiadóid - majd azok is folytathatják
 a Te életedet!

Ezidőbenint nálunk nincs semmi különös
 újság - igazságon az énrodalmi fejlődésemnél
 előbb kipihenni, ha netalán kellene utasnom
 hogy idejéned nem lehetne!

Az valamely Okmányra vagy Törvényre
 szükségem len, csak így megelhardtöm

No most Pó - hányfőzeteket sokszor szíve -
 gyerekedről

Téged ölel

Isztambul és Gortanum

1. Melléklet, Képeket

"Jóélek"

Az előző oldalon kezdődő levél folytatása

ZALA-NÉPAKARAT

Kapcsolatosság és kiadói hivatal:
Nagykanizsa, Sugár-utca 4. sz. sz.
Közvetítői és kiadói hivatal:
telefonszám 76. Nyomda 111.

A SZOCIÁLISTA PÁRT HIVATALOS LAPJA

Előfizetési árak:
Egyszeri ár 80 korona
Fél évre 40 korona
Három hónapra 25 korona
Évi 100 korona

A kecskeméti példa. Pogány hadügyi népbiztos lemondott.

Még mindig látunk csillogó szer-
számú jakker-kocsikat életveszedelmes
száguldani Kanizsa utcáin. Még mindig
látunk menekülő, bűnbánatos naplopokat,

Budapest forradalmi proletárája követelte a népbiztos lemondását.
— Bizalom a forradalmi kormányzatnácunk.

Budapest, április 3. A "Vörös Újság" írtja ki, a forradalmi kormányzatnác
jelenti: Az elmúlt éjszaka a kormányzó-
jelölt ki, a forradalmi kormányzatnác
jól tudta, hogy a hadügyi népbiztosságnál

Nagykanizsa összes építő és rokonszakmáinak iparosaihoz.

— Beküldött közlemény. —

Látva a rettenetes lakásinséget, az erre
hivatottak tehetetlenségét, a kisipar szeren-
csétlenségét és nyomorát, a nagy munkanél-
küliség, az építési anyag hiányát a megie-
vőkkel üzőtt lánckereskedelmet és a nagytőke
megszűnését — kénytelen voltam magam
azzal a javaslattal előállni a Munkás, Katona
és Paraszttanács első ülésén, hogy változtas-
sunk a kormány támogatásával eme lehetet-
len állapoton. Javaslatom egyhangú elfogad-
tatásra talált, mire minden szakma követ-
kezőleg megalkotta az Építő Munkaügyi Tanács,
melynek feladata a munkanélküliség
megszüntetése, az építő szakmába vágó kis-
iparosok úgy anyagi, mint erkölcsi támoga-
tása és azokat egy termelő szövetkezetben
való egyesítése mellett produktívvá tenni. A
holt pontra jutott építőipart új életre kell
kelteni, hogy ezzel a rettenetes lakásinség
megszűnjön. Mert beláthatatlan annak a
következménye, ha ezen mi, kik itt lakunk és
a viszonyokat ismerjük, sürgősen nem se-
gítünk.

Az ezen és a következő oldalon ol-
vasható írás egyetlen újságciikk két
részlete. A Zala-Népakarat 1919.

április 4-i számában megjelent
felhívás szellemisége és tartal-
ma teljesen egybevág a 15 évvel
későbbi, 1934-es támadásokra adott
válaszával, mely a 60—67. oldala-
kon olvasható

Nagykanizsa összes építő és rokonszakmáinak iparosaihoz.

— Beküldött közlemény —

Látva a rettenetes lakásinséget, az erre
hivatottak tehetetlenségét, a kisipar szeren-
csétlenségét és nyomorát, a nagy mun-
kanélküliséget, az építési anyag hiányát
a megievvőkkel üzőtt lánckereskedelmet
és a nagytőke megszűnését — kénytelen
voltam magam azzal a javaslattal előállni
a Munkás, Katona és Paraszttanács első
ülésén, hogy változtassunk a kormány
támogatásával eme lehetetlen állapoton.
Javaslatom egyhangú elfogadtatásra
talált, mire minden szakma képviselőiből
megalakult az Építő Munkaügyi Tanács,
melynek feladata a munkanélküliség
megszüntetése, az építő szakmába vágó
kisiparosok úgy anyagi, mint erkölcsi
támogatása és azokat egy termelő
szövetkezetben való egyesítése mellett
produktívvá tenni. A holt pontra jutott
építőipart új életre kell kelteni, hogy ezzel
a rettenetes lakásinség megszűnjön. Mert
beláthatatlan annak a következménye, ha
ezen mi, kik itt lakunk és a viszonyokat
ismerjük, sürgősen nem segítünk.

Kérem azon szakcsoportokat, kiknek szervezéséhez még nem értem el — legyenek türelemmel — mert a hivatal működését csak alig pár napja kezdte el s már is annyi kötelességet róttak rá, aminek eleget tenni hirtelen nem tud. Sajnos egyenlőre szervező erő nélkül vagyok s így nem juthattam el addig, hogy minden csoporttal a külön-külön való tárgyalást felvehettem volna. De legyenek meggyőződve, munkámban az igazi szociális elvek alapján járok el a — jog, igazság, megértés és szeretet útjait fogom követni. Ennélfogva így csak egy célom lehet, mindnyájunk jóléte, megélhetése és egzisztenciájának biztosítása. Legyen az munkás, mester, vagy építő, mindnyájunkért dolgozom és mindnyájan dolgozzunk együtt.

Kérem önöket ne hagyják magukat rosszindulatú önző elemektől befolyásoltatni, kik nem egyebek, mint Nagykanizsa város elosványítói, kik a város fejlődését évtizedekig visszatartották, mert jól érezték bent magukat, mint patkányok a pizsokban. Ez az idő elmúlt — pusztulás mindazokra, kik dolgozni nem akarnak s önző érdekből mások jólétét lehetetlenné teszik.

Az építő munkaügyi tanács a munkások, katonák és parasztok szovjetjének való mint a Direktóriumnak támogatásával az utóbbi ellenőrzése mellett — kapitalista és önző érdekek kizárásával működik és mint ilyen biztosíthatok mindenkit, hogy a Tanácsköztársaság támogatását is ki fogja érdemelni.

Schless István

mérnök
munkaügyi biztos.

Kérem azon szakcsoportokat, kiknek szervezéséhez még nem értem el — legyenek türelemmel — mert a hivatal működését csak alig pár napja kezdte el s már is annyi kötelességet róttak rá, aminek eleget tenni hirtelen nem tud. Sajnos egyenlőre szervező erő nélkül vagyok s így nem juthattam el addig, hogy minden csoporttal a külön-külön való tárgyalást felvehettem volna. De legyenek meggyőződve, munkámban az igazi szociális elvek alapján járok el a — jog, igazság, megértés és szeretet útjait fogom követni. Ennélfogva így csak egy célom lehet, mindnyájunk jóléte, megélhetése és egzisztenciájának biztosítása. Legyen az munkás, mester, vagy építő, mindnyájunkért dolgozom és mindnyájan dolgozzunk együtt.

Kérem önöket ne hagyják magukat rosszindulatú önző elemektől befolyásoltatni, kik nem egyebek, mint Nagykanizsa város elposványítói, kik a város fejlődését évtizedekig visszatartották, mert jól érezték bent magukat, mint patkányok a pizsokban. Ez az idő elmúlt — pusztulás mindazokra, kik dolgozni nem akarnak s önző érdekből mások jólétét lehetetlenné teszik.

Az építő munkaügyi tanács a munkások, katonák és parasztok szovjetjének valamint a Direktóriumnak támogatásával ez utóbbi ellenőrzése mellett — kapitalista és önző érdekek kizárásával működik és mint ilyen, biztosíthatok mindenkit, hogy a Tanácsköztársaság támogatását is ki fogja érdemelni.

Schless István

mérnök

munkaügyi biztos

— *Mint atyám után osztrák állampolgár, a kommunizmus alatt is tudtam utazni a határon át. Így néhai Pálffy hercegi erdőmester egy ízben velem küldött ki 30.000 koronát herceg Batthyánnak Bécsbe. A pénz a knickerbockernadrágomba volt bevarrva. Pont akkor a határon, Savanyúkútnál mindenkit megmotoztak. Én csak úgy tudtam megmenekülni, hogy akkor éppen elromlott a villanymotor az állomáson, és jelentkeztem, hogy én meg tudom javítani. Így aztán elterelődött rólam a figyelem. Különben akkor könnyen az életembe kerülhetett volna a szívésség.*

— *Amikor a kommün bukása után, szeptember közepén végleg távoztam Kanizsáról, az ottani rendőrkapitányság maga adott nekem az átutazáshoz szükséges igazolványt arról, hogy semmi részem nem volt a vörös uralomban.*

— *Hát így áll az én ügyem a kommunizmussal.*

Schless Istvánnak ehhez a nyilatkozatához nem sok hozzátenni való van. Az vessen a szemére valamit, aki hívebben szolgált a hazáját akkor is, éhség, koldusbotra jutás és üldöztetés ellenére is, mint ahogyan ő tette, aki mindenéből kifosztva hagyta el hazája földjét, azét a hazáét, amelynek azóta is mindig hű fia maradt, és amelyért most egy ország csodálatát érdemlő áldozatot hozott.

Zalai Közlöny, 1934. február 2., péntek

Felbontották a nagykanizsai irredenta szoborra beérkezett tervpályázatokat

A nagykanizsai irredenta szobor ügye eljutott a megvalósítás stádiumába. Schless István 20.000 pengős adománya nemsokára (talán már az idén Szent István napjára) állni fog a Zrínyiek városának falai között, és hirdetni fogja a ma magyarságának és messze évszázadok eljövendő nemzedékeinek a nemes lelkű adományozó kedvenc mondását: „Ahol az apa nem hoz áldozatot a családjáért, ott szétzúllik a család. Ahol pedig egy ország fiai nem hoznak áldozatot a nemzetért, ott a nemzetnek kell elpusztulnia”. Schless István azért állítja ezt a szobrot, azért áldoz egyetlen gesztussal egy vagyont, hogy minden magyar mindig érezze, ha rátekint arra az emlékműre: a hazáért minden fiúnak meg kell hoznia áldozatát, ha azt akarjuk, hogy a haza földjén minden gyermeke számára élet teremjen.

Mint ismeretes, Schless István a polgármesterre bízta a Nagymagyarország szobor tervpályázatának kiírását. A kiírás megtörtént, tegnap délből járt le a határidő. Az érdeklődés igen nagy volt az egész ország szobrász-, és építőművészei körében. A részletes feltételeket 57 művész kérte meg a városi

iktató hivaltól. Az 57 közül 21-en nyújtották be határidőig a pályázataikat a polgármesteri hivatalhoz.

A jeligés pályázatok közt 6 jókora láda is volt, hat művész ugyanis az általa tervezett emlékműnek gipsz-modelljét is beküldte a pályázatra. A többi 15 pályázat hatalmas paksamétákban érkezett, mindegyik csomagban rajzok, tervek, vázlatok, fényképek, leírások, költségvetések egész halmaza.

A bizottság dr. Krátky István polgármester elnöklésével tegnap pontosan délben, amikor a benyújtás határideje lejárt, összeült a városháza tanácsstermében, hogy annak hivatalos rendje és módja szerint felbontsák a pályázatokat. Jelen volt az adományozó Schless István is, aki a bizottság többi tagjaival együtt szorongva leste, mi kerül ki a ládákból és a papírhalmazokból.

A 21 pályamű egy-kettő kivételével csupa értékes, művészi munka. A 21 között azonban csak néhány van olyan, amely az adományozónak a pályázati feltételekben tüzetesen körülírt elgondolásának megfelel. Ha e közül a néhány közül a kedden összeülő zsűrinek nem sikerül megfelelőt kiválasztania, akkor új tervpályázatot kell kiírni. Schless Istvánnak ugyanis igen szép és megkapó elgondolása nagy vonalaiban az volt, hogy a szobornak a történelmi Magyarország 63 vármegyéjének egységét, a trianoni csonkaság fájdalmát és a szentistváni állameszme hallhatatlanságát kell kifejeznie. A pályaművek legnagyobb része ezek közül kifejez egyet-egyét, de együtt valamennyit csak kevés tervező művész oldotta meg.

A városi műszaki hivatal — tekintettel arra, hogy Schless Istvánnak nem sok ideje van Nagykanizsán maradni — azonnal munkába vette a 21 tervpályázat hatalmas anyagát, azt csoportosítják, feldolgozzák, a meg nem felelőket kiselejtezik. Szombaton délután a bizottság Schless István részvételével újra összeül, és kiválasztja a pályatervek közül azokat, amelyeket a zsűri döntése alá bocsát.

Zalai Közlöny, 1934. február 4., vasárnap

Kiválasztották a három elsőt az irredenta szobor pályázatai közül

Mint jelentettük, a nagykanizsai irredenta-szobor terveire 21 pályázat érkezett be, legtöbbjük Budapestről. Schless István, a szobor adományozója, most már a leggyorsabb ütemben óhajtja 20.000 pengős adományát a kivitelezés stádiumába juttatni, mert feltett szándéka, hogy — amennyiben a szobor elhelyezésének kérdése körül komplikációk nem merülnek fel — a leleplezés már ez év Szent István napján megtörténjék.

Szombaton délután a pályázatok felbontását végző bizottság Schless István részvételével összeült, és dr. Krátky István polgármester közbenjöttével megejtették a selejtezt. A 21 pályázat között 3 van, amely kifejezi azt a gondolatot, amit az adományozó a kiírásban is kikötött. Ez a 3 pályázat kerül kedden délelőtt 9 órakor a zsűri elé. A zsűri tagjai: Schless István, dr. Krátky István, Vécsey Barnabás, Kertész Béla és Budapestről a Magyar Mérnök és Építész Egylet delegáltja.

A zsűri döntése után azonnal kiírják a kivitelre az árlejtést, melynek március 1. lesz valószínűleg a határideje, hogy az építkezés azonnal megkezdődhessen, mihelyt a fagymentes idő beköszönt.

Zalai Közlöny, 1934. február 7., szerda

**Megtörtént a döntés a nagykanizsai irredenta szobor ügyében.
*A modellek és tervek vasárnap délelőtt 10 órától déli 1 óráig megtekinthetők
a városháza tanácstermében***

Megtörtént a döntés, a delegált zsűri a beérkezett 22 tervpályázat közül kiválasztotta azt, amelyik a Zrínyiek városában, a trianoni határmentére került Nagykanizsán időtlen időig hirdetni fogja a magyar élni akarás és a hazafias áldozatkészség alkotó erejét.

Schless István nagy műve elindult a megvalósítás felé.

A zsűri dr. Krátky István polgármester elnöklésével kedden délelőtt 9 órakor ült össze, a városháza tanácstermében, ahova az összes beérkezett tervet és modelleket kiállították. A Magyar Mérnök és Építész Egylet delegáltjaként Rimanóczy Gyula műépítész érkezett meg Budapestről. Kívüle a zsűri tagjai voltak: Schless István, Vécsey Barnabás városi mérnök és Kertész Béla építésmérnök.

A zsűri a leggondosabb vizsgálat alá vette az összes beérkezett tervet, meghányta-vetette teljes részletességgel azok művészi értékét, a megadott gondolathoz viszonyított kifejező erejét és a miliőbe való beilleszkedését. Végül a zsűri egyhangú szavazással úgy döntött, hogy a „Süt a nap” jeligéjű pályaművet fogadja el kivitelezésre. A II. díjat a „Magyar múlt, magyar művészet” jeligéjű pályázat nyerte, míg az „Igazságot Magyarországnak”, a „Sanguis martirium” és az „Evviva” jeligéjű pályázatok dicséretben részesültek.

Ezután felbontották a jelígés leveleket. Ekkor kiderült, hogy az elfogadott pályázatot Hübner Tibor jó nevű budapesti műépítész küldte be, a II. díjas pályázat szerzője pedig Weichinger Károly építésztanár és Ohmann Béla szobrászművész, mindketten budapestiek.

A kivitelre elfogadott terv egy 10 méter magas oszlopcsoport. A talapzatot képező lépcsősor jelképezi a munkát és fáradtságot, amellyel ősünk a hazát felépítették. A lépcsők közé beiktatott tömbök (rajtuk Mohács, Mohi, Arad, Trianon történelmi dátumai) a négy világtáj felé hirdetik a véráldozatot, amellyel ősünk ezt az építő munkát kísérték. A lépcsők felett talapzat, rajta körül a 13 megmaradt vármegye címei. Ezeken épül fel az új Magyarország, amit egy következő postamensen az elrabolt vármegyék üres címerpajzsai jelképeznek. Magasan fenn, az oszlopcsoportnak a négy világtáj felé néző négy oszlopán négy allegorikus emberi alak, amelyek az elszakított részek fájdalmát, vágyakozását, reménykedését és a magyar erőt szimbolizálják. Az oszlopcsoportnak a négy alak közt felnyúló végén körben a Magyar Hiszekegy, majd az egész művet egybefoglalja és lezárja Szent István koronája. Az emlékmű összbenyomása erőt, a megadott gondolat világos kifejezését, felfelé törő könnyedséget, eredeti elgondolást és modern formákat mutat.

A II. díjat nyert terv nagyon szép, pantheon szerű magyarosan stilizált vártorony, benne egy oszlopon a szentkorona. Rendkívül tetszetős terv, de a szakértők véleménye szerint a felajánlott 20.000 pengőből el nem készíthető, költségvetés pedig nem volt a tervhez mellékelve. Főként pedig a megadott helyen alacsony, széles méreteivel nem adna kedvező perspektivikus képet.

A dicséretet nyert harmadik terv egy leláncolt Hungária. Nagyon szép szobrásmunka, aminek motívuma azonban a falusi műkedvelő színpadok élőképeitől a közismert szobor-sablonokig mindenütt megtalálható.

A másik két dicséretet nyert terv egészen modern építészeti illetve szobrászati elgondolás, amelyek csak megfelelő modern miliőben tudnának érvényesülni.

Nyilatkozik az adományozó, a polgármester és a bíráló művész

A Zalai Közlöny munkatársa a döntés után megkérdezte Schless Istvánt, a trianoni Nagykanizsa Széchenyijét, hogy mit érez abban a pillanatban, amikor élete legszebb álma ehhez a döntő lépéshez jutott.

Schless István

a következőket mondta:

— Örülök, hogy akadt egy magyar művész, aki szinte belelátott a lelkembe, és ki tudta fejezni azt, amit én érzek, ha Magyarország sorsára és jövőjére gondolok. A kiválasztott terv teljesen fedi az én elgondolásomat, és gyönyörűen fog beilleszkedni a Nagykanizsán át Nagymagyarország irányába vezető utak keresztesítésébe. Bármely oldalról lehet nézni ezt az emlékművet, mindenfelől mutatja Nagymagyarország szenvedéseit, évezredes küzdelmeit és a jövő reménységét.

Az emlékmű délnyugatról nézve

lyekkel lehetőség nyílna Magyarország számára, hogy az értékét veszített búza, bor, hús helyett más nyersanyag kitermelésével tudná bevenni a világpiacot.

Dr. Krátky István

polgármester a következőképpen nyilatkozott:

— Jóleső örömmel tölt el, hogy ilyen szomorú időkben is lassan szépíteni tudjuk városunkat. Különösen örülök, hogy ezek közt a réalisan nehéz viszonyok közt akadt egy idegenbe szakadt magyar, aki eszmei célra, egy elvont hazafias gondolat kifejezésére ekkora anyagi áldozatot hozott. Ezzel maradandó emléket állított nem csak a gondolatnak, amit a szobornak ki kell fejeznie, hanem annak a magyar áldozatkésztségnek és hazaszeretetnek is, amelyre olyan kimagasló példát mutatott nemes gesztusával.

— Azt hiszem, nincs Magyarországon még egy város, amely 1934-ben, egy év alatt két értékes szobrot avasson fel. És ez okoz nekem nagy örömet, hogy ebben a válságos időben ennek a két magasztos gondolatnak: a Trianon elleni küzdelemnek, és hőseink emlékének egyszerre áldozhatunk.

— Amint most még a hely kérdésében is dűlőre jutunk, azonnal kiírjuk a versenytárgyalást az elkészítésre. Magyarországi harasztkőből készül az egész emlékmű. Ebből a fajta kőből már a rómaiak is készítettek emlékműveket. Aquincumban ma is sok látható belőlük, és ezeken a 2000 éves köveken még ma is alig látszik kopás.

Boldog vagyok, hogy idáig eljutottam, és remélem, hogy nem ez az utolsó áldozat, amit Isten segítségével ha-zámért hozhattam.

— Vannak talán valami tervei? — kérdezte munkatársunk.

— Igen, vannak — felelte Schless István. — Most új források után kutatok, ame-

— Bármilyen gondterhes időket élünk, vagy talán éppen azért, nem szabad megfeledkeznünk azokról az eseményekről, melyek bennünk a jövőbe vetett hitet ébren tudják tartani. Ezeknek az eszményeknek oltárán áldozni mai súlyos viszonyaink között fokozott kötelességünk.

— Emellett öröm számomra az is, hogy városunk szépítése terén az idén is előrehaladhatunk, és ezzel azt a jó hírnevet, amely lassanként kezd kialakulni városunkról, öregbíthetjük.

Rimanóczy Gyula

műépítész, a Magyar Mérnök és Építész Egyletnek a zsűribé delegált fővárosi tagja a következőket mondta:

— A pályázat eléggé népes volt, de igazi értéket keveset hozott. Az elfogadott terv az egyetlen, ez azonban mindenképpen alkalmas a kivitelezésre, mert legjobban magában foglalja mindazokat a gondolatokat, melyeket a szobor adományozója ki akar fejezni. Ez a terv művészi szempontból is a legalkalmasabb az összes beérkezett pályázatok között. Bár a II. díjra elfogadott terv is nagyon szép és művészileg kiforrott, de a Fő útnak a perspektívájába nem illeszkedik bele olyan harmonikusan, mint a kivitelezésre elfogadott terv.

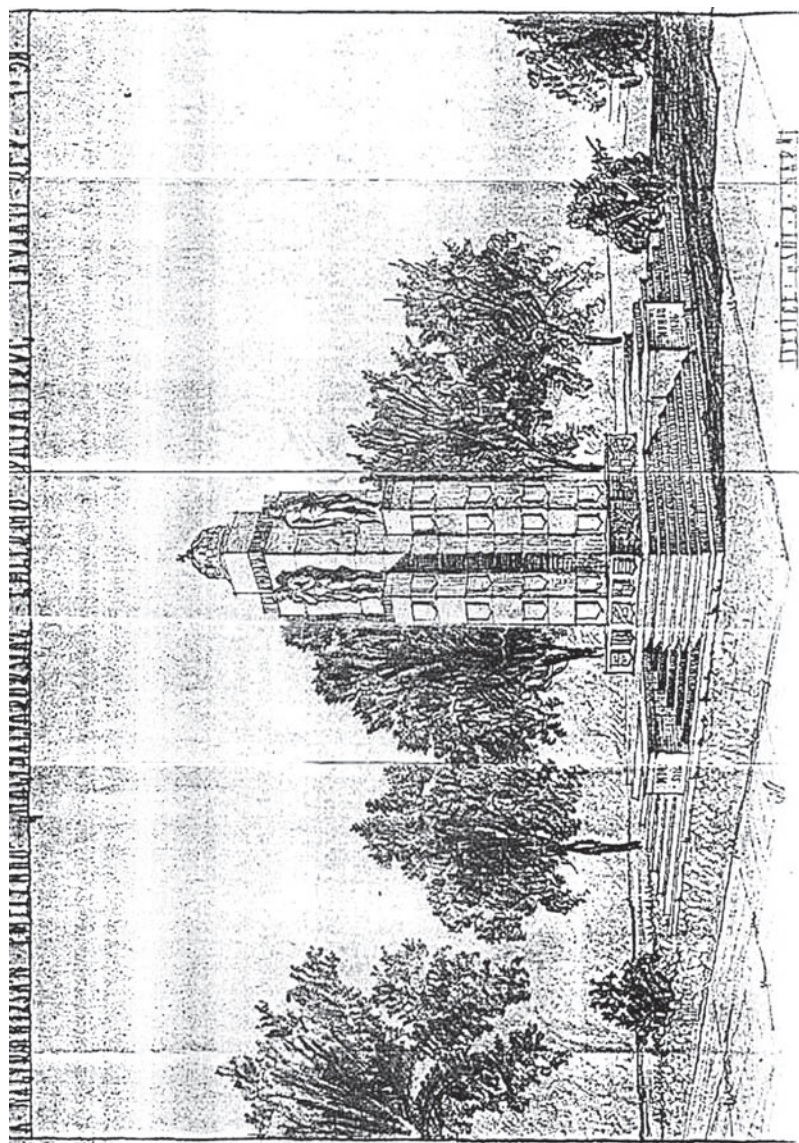
*

A pályázatra beérkezett modellek és tervek vasárnap délelőtt 10 órától déli 1 óráig közszemlére lesznek kiállítva a városháza tanácstermében, ahol azokat bárki díjmentesen megtekintheti.

Dr. Kráthy István polgármester nyilatkozta: „...nincs Magyarországon még egy város, amely 1934-ben, egy év alatt két értékes szobrot avasson fel. És ez okoz nekem nagy örömet, hogy ebben a válságos időben ennek a két magasztos gondolatnak, a Trianon elleni küzdelemnek, és hőseink emlékének egyszerre áldozhatunk.”

Röviden a másik szoborról. 1934-ben került felállításra a 48-as gyalogezred szobra — Kisfaludy-Stróbl Zsigmond alkotása — a Deák téren, a török kút helyére. Az alapköletétel augusztus 23-án, a cs. és kir. 48. gyalogezred tűzkeresztségének napján történt (20 évvel azelőtt, 1914. augusztus 23-án Kraszniknál esett át a tűzkeresztségen az ezred, amely a hazaszeretet oltárán 12.000 hős lelket áldozott fel). Az ő emléküket őrzi a bronz szobor. A kompozíció Petőfi Sándort ábrázolja az első világháborús kézigránatos katonával. Petőfi Sándor Sopronban — 1839 és 1841 között — közlegényként szolgált a 48-as gyalogezredben.

1934. szeptember 2-án zuhogó esőben, impozáns ünnep keretében került sor az emlékmű leleplezésére.

Hübner Tibor „Süt a nap” jellegű pályázatából az emlékmű vázlata

Egy különlegesség! A „Zalai Közlöny” 1934. szeptember 27-i számában jelent meg, hogy a nagykanizsai 48-as szoborbizottság hatalmas ezüst babérkoszorút szándékozik megrendelni, melynek 90 levelébe bevésési a dicsőséges ezred hőstetteit és harcainak színhelyeit, hogy minden egyes levél jelzője legyen a 48-asok haditetteinek, amellyel minden ünnepélyes alkalommal megkoszorúzzák az emlékművet.

Zalai Közlöny, 1935. március 10., vasárnap

Elkészült a 48-asok ezüstkoszorúja

Megemlékeztünk arról, hogy Schöffl Rezső ny. ezredes javaslatára a 48-as szoborbizottság többek között elhatározta, hogy egy hatalmas, tisztaezüst babérkoszorút készíttet, amelynek minden egyes levelén rajta lesz az ezred alapításától kezdve a világháborúig, majd a világháborúban lefolytatott csaták helyeinek és idejének szövege bevésve. Ez a koszorú azt a célt szolgálja, hogy minden hazafias ünnepek vagy a hősök emlékünnepén a 48-as hősi emlék megkoszorúztassék és ily módon az elhunyt hősök iránti kegyelet és tisztelet lerovassék.

Az ezüst babérkoszorúra versenytárgyalást írtak ki, melynek győztese a kitűnő Berény Árpád nagykanizsai ékszerész lett, akinek tervezete és felügyelete alapján hónapokon át a nagykanizsai ékszerésműhelyében készültek az ezüst levelek, majd bevésték a harcok és csaták helyét és keltét. Mintegy 90 levélből áll a hatalmas ezüstkoszorú, mely remeke a magyar ezüst- és ötvösművészetnek és nagyban szolgálja azt a szép hazafias és kegyeletes célt, aminek Schöffl

Egy emlékkép a sok száz közül

ny. ezredes — ez a széplelkű katona és fáradhatatlan szobor-bizottsági elnök — szánta.

A ragyogó ezüstkoszorú magassága 1.20 m, szélessége pedig 90 cm és 60 kg színezüstből készült. A koszorút lent ezüstszalag övezi, rajta a véséssel:

„A cs. kir. 48. ezred tisztikara
és legénysége
1798—1918
halhatatlan hősei és a dicső
ezred emlékének.”

Alkalmunk volt az összeállított ezüstkoszorút megtekinteni és bátran állít-hatjuk, hogy bármely fővárosi iparművészeti kiállításon részt vehet, mint a nagykanizsai iparművészet remeke.

Az ezüstkoszorú után sorra kerülnek a 48-as szoborbizottság többi terveinek megvalósításai a hősi bajtársak emlékének méltó megörökítésére és tiszteletére.

| A Zalai Közlönynek a nagykanizsai Zrínyi-napokról szóló tudósításában a következőket olvashatjuk:

Zalai Közlöny, 1935. június 13., csütörtök

A nagykanizsai Zrínyi-napok ünnepségeiről szóló folytatólagos tudósítások

[...]

48-as emléktábla leleplezés és az ezüstkoszorú elhelyezése

A volt 48-asok márvány emléktáblát helyeztek el a gimnázium falában, annak emlékére, hogy valamikor az volt a 48-as gyalogezred kaszárnyája. Az ünnep-ségen ott voltak zászló alatt a frontharcosok, a vitézek, a volt 20-asok és 48-asok és a Piarista Diákszövetség tagjai.

Schöffl Rudolf ny. ezredes vezényszavára lehullott a lepel az aranybetűs tábláról... Az egykori ezredparancsnok avatóbeszédében utalt arra, hogy az ezred 10.000 bajtársat áldozott a hazáért. Ebben az épületben ringott az ezred bölcsője, de itt állott 1918-ban a koporsója is.

Dr. Krátky István polgármester átvette az emléktáblát a város nevében, mint örök szimbólumát az elválaszthatatlan kapcsolatnak, mely Nagykanizsát össze-fűzi a 48-asokkal. Ma a magyar kultúra bástyája lett az egykori kaszárnyából,

jelezve, hogy kultúra és harc: — e kettővel tudjuk ma is megvívni a magyarság nehéz időit.

Innét az egész ünneplő tömeg a 48-as szoborhoz vonult, ahol először helyezték el a szobor talpán a 48-asok hatalmas ezüstkoszorúját.

[...]

Vajon ki őrizte a felbecsülhetetlen értékű ezüstkoszorút, és sikerült-e biztonságba helyezni a második világháború nehéz éveiben? Fellelhető-e még valahol? A választ még mindig keresem...

Zalai Közlöny, 1934. február 8., csütörtök

**Gazdag Ferenc püspöki tanácsos nyilatkozata
az irredenta szobor elhelyezése ügyében.**

***Lengyel János meg akarja akadályozni
a szobor-elhelyezésére vonatkozó megállapodást***

Városszerte megütközést keltett az a viharzás, ami bizonyos frakciók köréből akörül indult meg, hogy kerülhet-e Schless István irredenta szobra oda, aho-va szánta, vagyis a Szentháromság szobor helyére. Ebben az ügyben, mint a legkompetensebb tényezőt, Gazdag Ferenc püspöki tanácsost kérdeztük meg közvetlenül azután, hogy Schless István nála látogatást tett a helykérdés megbeszélése végett. A püspöki tanácsos a következő nyilatkozatot tette a Zalai Közlöny útján a nyilvánosság számára:

— *Nagyon tudom értékelni és becsülni az emberek adakozási készségét, hisz hivatásomnál fogva is ennek az erénynek vagyok hirdetője és munkása. Tapasztalatból tudom, mily nehéz az emberek szívét könnyőre lágyítani és érszényüket kinyitítani, még azoknál is, kiknek a Gondviselés azért adta a javakat, hogy abból jótékonykodjanak.*

— *Annál inkább tudom az elismerés zászlaját meghajtani Schless István mérnök úr előtt, ki a mai időkhez képest igazán fejedelmi ajándékkal lepte meg Kanizsa városának közönségét, mikor 20.000 pengőt adott hazafias emlékmű felállítására, azzal az óhajjal, hogy lehetőleg a Szentháromság téren állíttassék fel. Ezt az óhajt honorálni kell megfelelő nemes gesztussal, ha mindjárt a Szentháromság szobor áthelyezését kívánná is. Igaz, hogy az Egyház ragaszkodik vallási kegytárgyai kötöttségéhez, de nem zárkózik el az elől, hogy megértéssel és megegyezéssel megfelelő helyre azokat át ne lehessen helyezni.*

*A 48-as gyalogezred hősi emlékműve
a Deák Ferenc téren*

előbb elvigyék olyan helyre, hol a disznók visítása és a kocsisok káromkodása nem zavarja a templomi áhítatot.

—A kéz kezét mos elve alapján most az Egyház hajol meg Schless úr kívánsága előtt, de eljöhet az idő, hogy valamilyen kanizsai egyházi ügy előmozdítása vagy megvalósítása körül Schless úr lesz méltányos, akiről biztos tudomásom van, hogy nem tud megfélemlíteni az ő szándékaival szemben gyakorolt figyelmességről.

*

Eddig Gazdag püspöki tanácsos nyilatkozata. Miután ebben a kérdésben ő a legilletékesebb állást foglalni, és miután a polgármesternek is az az elgondolása, hogy a Szentháromság szobor a felsőtemplom mellé, a Neusidler-ház (Zrínyi Miklós u. torkolata) melletti háromszögletű kis parkba kerüljön, megfelelő kerítészetí milióbe, nem kétséges most már, hogy az irredenta szobor elhelyezésének kérdése nyugvópontra jutott.

—A Szentháromság szobor áthelyezése annyiban érdekel, hogy a nagykanizsai plébánia megosztása hónapok kérdése csak, és bármint történik is a szétszétválás, a szobor a leendő világi plébánia területén van, avagy lesz. Tehát, ha azt onnét elviszik, olyan helyre kerüljön, hogy ismét a leendő világi plébánia területén legyen.

Ez a kívánságom annál is inkább méltánylandó, hisz én renováltattam a szobrot. Természetes, hogy az átviteli és átépítési költségeket a szoborépítés költségéből kell fedezni. A felsőtemplom közelében való elhelyezés annál is inkább kívánatos, hogy egyrészt ott zavartalanabban lehet ájtatosságokat végezni, másrészt eggyel több ok lesz, hogy a mázsaházat minél

Lapzártakor megjelent a Zalai Közlöny szerkesztőségében Schless István és a következők közlését kérte:

— *Most, este fél 12 órakor Lengyel János nagykanizsai fiatalember megjelent a Pannónia-szállóbeli lakásomon, és a szobor helye ügyében kérdést intézett hozzám. Azt feleltem neki, hogy hála Istennek, a kérdés Gazdag püspöki tanácsos úrral történt megegyezés alapján megnyugtató megoldást talált, olyan értelemben, ahogyan én is szerettem volna és ahogyan a zsűrinek Budapestről delegált építőművész tagja is a leghelyesebbnek találta. Lengyel erre a válaszmra kijelentette, hogy ebben a kérdésben nem Gazdag püspöki tanácsos illetékes határozni, hanem a ferencrendi plébános.*

Nem tudom, — folytatta Schless István — ki hatalmazta fel Lengyel Jánost a fentiek kijelentésére, azt azonban tudom, hogy amíg ez a kérdés végleg nyugvópontra nem jut, én a kivitelre vonatkozó további intézkedést nem tudok tenni, holott reggel éppen azért utazom Pestre, hogy a kivitel ügyét minél gyorsabban lebonyolíthassam. Kellemetlenül lep meg, hogy a dolgok illetén állása mellett mégis bizonytalanságban kell elutaznom, és Pesten így semmit el nem intézhetek, mert én mindaddig, amíg ez az ügy közmegnyugvásra nem jut Nagykanizsán, minden további lépést — a város békéje érdekében — kénytelen vagyok beszüntetni. Bízom mégis Gazdag főtisztelendő úr közismert tekintélyében, Krátky polgármester úr rajongó városszeretetében, és Nagykanizsa közönségének józan megítélésében, és remélem, hogy Lengyel János kijelentése mögött nem állnak olyan momentumok, amelyek adományom visszavonására kényszeríthetnének.

Zalai Közlöny, 1934. február 10., szombat

**A hivatott egyházi fórumok hozzájárulásával
végleg eldöntött dolog a Szentháromság-szobor áthelyezése.
Dr. Krátky István polgármester nyilatkozata**

A Schless István által Nagykanizsának adományozott 20.000 pengős irredenta emlékmű elhelyezésének kérdésében most már minden illetékes fórum részéről megtörtént a végérvényes döntés. Megkérdeztük erről dr. Krátky István polgármestert, akinek nevéhez fűződik egyebek közt Nagykanizsa szépülésének és e téren szerzett immár országos hírnevének korszaka is. A polgármester a következőket mondta munkatársunknak:

— *Örömmel olvastam a Zalai Közlönyben Gazdag püspöki tanácsos úr nyilatkozatát. Úgy is mint polgármesterre és úgy is, mint katolikus hívőre, megnyugtatólag hatott rám, hogy a püspöki tanácsos úr tudomásul veszi az irredenta*

emlékműnek a Szentháromság-szobor helyén való felállítását és a tervezett áthelyezés ellen nem emel kifogást.

— Az én tervem az, — folytatta a polgármester — hogy a Szentháromság-szobrot más, megfelelőbb helyre tesszük, természetesen a legnagyobb gondossággal, hogy abban kár ne essék. Több alkalmas hely kínálkoznék a Szentháromság-szobor elhelyezésére, de legmegfelelőbbnek látszik a Zalai Közlönyben is megjelölt hely, a Zrínyi Miklós utcának a felsőtemplom felé eső végén maradt kis háromszögű parkocska. Ez forgalmas hely, a templomba, kórházkápolnába, temetőbe, sétakertbe igyekvők mind elhaladnak előtte, közvetlen közelében van a felsőtemplomnak, a város szívéhez is közelebb, sokkal inkább beleesik a mindennapi forgalomba, mint a jelenlegi helyén, ahol csak a Fő út felől látni, egyébként a fák eltakarják. Ha pedig a városrendezési terv szerint a Batthyány utca kinyílik a felsőtemplom felé, akkor itt nagyon szép tér képződik majd a Szentháromság-szobor körül. Addig is gondoskodni fogok a szobor fent megjelölt helyének szép parkosításáról.

— Lát-e még a polgármester úr valami oldalról akadályt ennek a tervnek keresztülvitelére? — kérdezte munkatársunk.

— Egyáltalán nem. — felelte a polgármester — Én ezt a kérdést megtárgyaltam Gazdag püspöki tanácsos úrral, akinek ugyanez a véleménye, mint ismeretes. De folytattam megbeszélést Molnár Arkangyal plébános úrral is, aki nekem kijelentette, hogy a Szentháromság-szobor ügyébe egyáltalán nem kíván befolyni, semleges akar maradni ebben a kérdésben. Kijelentette továbbá, hogy nem reflektál arra, hogy a Szentháromság-szobor a ferencrendi templom közelébe kerüljön, és leszögezte azt is, hogy nincs semmi kifogása a Szentháromság-szobor áthelyezése ellen.

— Én tehát — folytatta a polgármester — a legnagyobb gonddal jártam el ebben a kérdésben, amikor azokhoz a fórumokhoz fordultam, akik a katolikus egyház nevében nyilatkozni hivatva vannak. Ezek után senkinek ehhez a kérdéshez utólagos hozzászólása nem lehet, ez az ügy el van döntve, a közérdekű célok teljes megóvásával. Itt most már a kérdés körül az érdekeket és érdekelteket szembeállítani bűn volna. Az elhatározás azok véleményének figyelembe vételével történt, akik ebben a kérdésben érdekeltek állást foglalni. Ezt az ügyet tehát lezártam, és közmegnyugvásra zártam le.

*

A pályázatra beérkezett modellek és tervek vasárnap délelőtt 10 órától déli 1 óráig közszemlére lesznek kiállítva a városháza tanácstermében, ahol azokat bárki díjmentesen megtekintheti.

Kiírják az árlejtést a nagykanizsai irredenta-szobor elkészítésére.

A szobor az őszre készül

A Schless István által adományozott nagykanizsai irredenta-szobor ügye megint új állomáshoz érkezett. Schless István, aki Nagykanizsáról való eltávozása után hosszabb németországi körutazásra indult, a napokban visszatér Ausztriába, és onnét pár napra Budapestre utazik. Ott találkozik dr. Krátky István polgármesterrel és Hübner Tibor tervező művésszel, hogy megbeszéljék a kivitelezésre vonatkozó utolsó simításokat. Hübner egyébként a zsűri által kívánt kisebb módosításokat a díjnyertes terven elvégezte, a gipszmodellt ennek megfelelően elkészítette és annak fényképeit megküldte a polgármesteri hivatalnak. A változtatásokkal a szobormű még monumentálisabb erővel fogja kifejezni azt a magasztos gondolatot, amit az adományozó vele ki akart fejezni. Dr. Krátky István polgármester a szobor építésére az árlejtést a legrövidebb időn belül kiírja, úgy, hogy a dolgok mai állása szerint a szobor az őszre készen fogja hirdetni a magyar nemzet halhatatlan életerejét és adományozójának áldozatkész hazafias lelkesedését.

Zalai Közlöny, 1934. március 22., csütörtök

Csupa újabb építkezés, munka és fejlődés jegyében zajlott le Nagykanizsa képviselőtestületének rendkívüli közgyűlése

Nagykanizsa város képviselőtestülete kedden délután rendkívüli közgyűlést tartott. Napirend előtt Aradi Antal a felszaporodott városszépészeti munkák miatt megfelelő segéderő alkalmazását kérte. A polgármester megnyugtató választ adott.

[...]

Az irredenta-szobor ügye a képviselőtestület előtt

A Schless István által Nagykanizsának adományozott Nagymagyarország-emlékmű ügye került ezután tárgysorra, amit dr. Hegyi Lajos főjegyző ismertetett. (Az ide vonatkozó budapesti tárgyalásokról lapunk más helyén tudósítunk). A polgármester javaslata, hogy a közgyűlés vegye tudomásul az adományozást, szavazzon köszönetet a ritka bőkezűségű adományozónak, és adjon felhatalmazást a polgármesternek a szobormű kivitelezésére, a Szentháromság-szo-

A keleti oldalon elhelyezett emléktábla

bornak a Széchenyi térre való áthelyezésére, és arra, hogy ha a 20.000 pengő nem bizonyulna elegendőnek, akkor a város az alapozási munkálatokat az ínségakkcióval kapcsolatban végeztette el. Ezzel kapcsolatban szükségessé váll a Deák-téri kútnak a Kossuth térre való áthelyezése.

Schless István újabb aján-déka

Krátky polgármester bejelentette ezután, hogy a nagylelkű adományozó Schless István, salzburgi hazánkfia, gyönyörű művészi kivitelű irredenta

képet is adományozott a városnak, amit az egyik legnagyobb nevű osztrák festőművész, Max Posch készített, és amely a trianoni tragédiát megkapóan fejezi ki. Javasolja, hogy ezért az adományért is mondjon köszönetet a város közönsége addig is, míg Schless Istvánnak majd a szobormű leleplezésénél módjában lesz köszönetét nyilvánítania nemes és hazafias adományáért.

Kelemen Ferenc igazgató méltatta ezután Schless István nobilis gesztusát, ajándékozásának nagyszerűségét, amely a klasszikus időkre emlékeztet bennünket. Javasolta, hogy értük a közgyűlés jegyzőkönyvében szavazzanak köszönetet és ennek kivonatát küldjék meg Schless Istvánnak.

Krátky polgármester ezután kitért arra, hogy vannak, akik kifogásolják, hogy a Szentháromság-szobrot a Széchenyi térre helyezik. Utalt arra, hogy a Szentháromság-szobor nem állt mindig a jelenlegi helyén. Megfigyelhetjük — mondotta a polgármester —, hogy a Szentháromság-szobrok rendszeren a templomok közelében vannak elhelyezve. A jelenlegi helyzetben nem tehettek mást, minthogy a Szentháromság-szobrot a Széchenyi tér háromszögében helyezték el. Ha majd a városrendezési terv alapján később a Szalay-ház felszabadul ott, akkor szép nyitott tér lesz a szobor körül. Több hozzászólás után a közgyűlés felhatalmazta a polgármestert, hogy ebben a kérdésben az illetékes tényezőkkel, a plébánossal és a püspöki biztossal értekezzen, és azután hozza meg végleges határozatát.

A közgyűlés egyébként a szobormű kivitelezésére a felhatalmazást megadta a polgármesternek, és jegyzőkönyvi köszönetet szavazott az adakozó Schless Istvánnak.

[...]

Zalai Közlöny, 1934. március 22., csütörtök

**Végérvényesen eldőlt a nagykanizsai
irredenta-szobor ügye.
Schless István lemondott a város javára a 20.000 pengő
feletti rendelkezési jogáról**

Október 6-án lesz a leleplezés

Hosszú időn át bizonytalanságban volt Nagykanizsa közönsége a Schless István által adományozott irredenta-szobor sorsát illetőleg. A városban több ízben akadtak meggondolatlan ellenhangulat-csinálók, kiknek sikerült az adományozó kedvét szegni, és elhatározásától való visszalépésre bírni. A kulisszák mögött sokszor kellett elkeseredett harcot folytatni azért, hogy a már-már végleg megfeneklett ügyet ne kelljen egynémely indokolatlan ellenkezés miatt országos botránnal lezárni. Szerencsére a legutolsó és legnehezebb alkalommal is győzött az emberi gyarlóság és igazságtalan bántások felett Schless István áldozatos hazaszeretete, és ma örömmel jelenthetjük: a szoborügy végérvényesen és immár visszavonhatatlanul rendezést nyert.

Dr. Krátky István polgármester és Barbarits Lajos, a Zalai Közlöny felelős szerkesztője, a napokban Schless Istvánnal Budapesten találkoztak, és Hübner Tibor tervezőművész műtermében hosszú és alapos tanácskozás után megkötötték a kivitelre vonatkozó és írásban lefektetett végleges megállapodást. Eszerint Schless István a Bankegyesületnél deponált 20.000 pengő rendelkezési jogáról visszavonhatatlanul lemondott a város javára. Az összeggel egyedül és kizárólag a polgármester rendelkezik a szoborlétesítés céljára. Erről külön írásbeli értesítés készült a Bankegyesület részére is. Ezzel a megállapodással Schless István a szobor felállításának pénzügyi lebonyolítását óhajtja gyorsabbá tenni, nehogy az ő állandó külföldi tartózkodása akadályozza a pénzügyi adminisztrációnak, és ezzel a munkálatoknak menetét. A szerződés értelmében ugyanis a szobornak október 6-ra minden körülmények közt készen kell lennie, ezen a napon lesz a leleplezés. Másrészt Schless István, aki feltaláló lévén, félig-meddig a művészlélek fantáziájával, de annak érzékenységevel is rendelkezik, maga is jobbnak látta, hogy az adományozott összeget a polgármester rendelkezésére

bízza, mert így esetleges újabb rosszindulatú közbevetések nem fogják többé a szoborügyet zátonyra juttatni.

— Akármit csinálhatnak most már Nagykanizsán — mondta Schless István — a szobor meglesz. Ez a célom, az életem legszebb álma, és ennek még a saját jogos érzékenységemet is alárendelem. Engem üthetnek, de a gondolatot, ami tettem rugója, nem tudja többet elgáncsolni senki. Az ezeréves magyar haza szimbóluma kőbe vésve fogja hirdetni szülővárosom földjén az áldozatos hazaszeretet erejét.

A magunk részéről azt hisszük, hogy az ellenkezések kipuffogták már magukat, és Schless Istvánnak nem lesz oka többé megbánni nagyszerű, nemes gesztusát.

A tervező műépítész a pesti tanácskozás során bemutatta az emlékműnek 1:10 arányú gipszmodelljét. A díjnyertes terven annyi változás történt, hogy a szobor fél méterrel magasabb (10 m) lesz. A megyék címer-pajzsainak elhelyezése is módosult. A négy világtáj felé néző négy allegorikus szobor egyike Hungáriát ábrázolja, pajzsán Nagymagyarország kontúrjaival, a másik a honfoglaló harcost, a harmadik a munkát, a negyedik a magyar édesanyját szimbolizálja. A csonka megyék címere csak félig lesz kidolgozva az emlékmű négy oldalán. A nagyobb címerek közül az elülső a magyar címer lesz, kétoldalt Zala megye, illetve a Zrínyiek címere, hátul a címer helyén kis tábla az adományozó nevével és építési dátumával.

A szobor összehatásában monumentális, művészi megoldásában a legkisebb részletben is a reá bízott gondolatnak beszédesen gyönyörű kifejezője.

Hogy a szobrot ki fogja elkészíteni, azt zártkörű versenytárgyalás dönti el, amit a polgármester fog kiírni. Hübner Tibor csak a terveket készítette és kivitelezésre nem is pályázik.

Részletesen megbeszélték és szerződésbe vették Budapesten a további munkálatokhoz szükséges összes intézkedéseket, így a kötelező terminusokat is, mert a leleplezésnek az aradi vértanúk emléknapján mindenképpen meg kell történnie.

„A nagyobb címerek közül az elülső a magyar címer lesz, kétoldalt Zala megye, illetve a Zrínyiek címere, hátul a címer helyén kis tábla az adományozó nevével és építési dátumával.” — írta a Zalai Közlöny. Az északi oldalon nem Zala megye, hanem Nagykanizsa nagy címere lett elhelyezve. Zala megye címerét, mint csonka megyét, kis pajzsos, félig kidolgozva helyezték el a Hungária szobor alatt. Hátul, a keleti oldalon a táblára végül a következő felirat került:

„EZT AZ EMLÉKMŰVET NAGYKANIZSA
VÁROS SZÜLÖTTE, IDEGENBE SZAKADT VÉRÜNK,
SCHLESS ISTVÁN EMELTE
NAGYMAGYARORSZÁG DICSŐSÉGÉRE ÉS
A MAGYAR FELTÁMADÁS TÖRHETETLEN HITÉBEN,
AZ ÚRNAK 1934. ÉVÉBEN”.

Zalai Közlöny, 1934. április 1., vasárnap

**Schless István üzenete a szobor-ügy
végső döntése kapcsán Nagykanizsa közönségének**

Nagy fellélegzéssel fogadta egész Nagykanizsa a hírt, hogy az irredenta-szobor már-már megfeneklett ügyét az adományozó nagylelkűsége folytán mégis sikerült úgy biztosítani, hogy most már emberi számítás szerint semmi akadály nem lehet a mű megépítésének. Schless István lemondott az e célra a Bank-egyesületnél deponált 20.000 pengő rendelkezési jogáról a polgármester javára, azoknak pedig, akik ezt a Széchenyi-gesztust szerették volna (Isten tudja, mi célból) megakadályozni, a következőket üzeni munkatársunknak adott nyilatkozata útján:

— *A végleges megbízatást és a pénz feletti rendelkezési jegyzőkönyveit dr. Krátky István és Barbarits Lajos barátaimmal Budapesten lezártam, és ezzel a szobor ügye végleg és visszavonhatatlanul eldőlt. A sok bántást és támadást, ami adományom miatt Nagykanizsáról ért, elfelejtem és megbocsátom. Akik bántottak, azoknak azt üzenem: járják meg az életnek azt a kálváriáját ők is, amit én megjártam, amíg idáig eljutottam, akkor majd meg tudják érteni az én cselekedeteimet. A jövőben nem lehet olyan támadás, ami az én hazaszeretetem-ből fakadt áldozatkészségemet megváltoztathatná. Az én hazaszeretetem olyan erős pajzs, amit nem átűtni, de megsérteni sem lehet. Én a magam tehetsége szerint továbbra is küzdök Magyarország fennmaradásáért, a magyar kultúra fejlesztéséért, a mai és a következő generáció megvédéséért. Ha külföldön járok is, ahol valami szépet és célszerűt látok, mind szeretném hazavinni Magyarországra, és tapasztalataimat otthon, fajtám érdekében értékesíteni. Ezért közlök néha egyet-mást a Zalai Közlöny útján legalább szűkebb hazám nyilvánosságával, hogy abból, amit én sokfelé jártamban látok és lesűrök, odahaza hasznos tanulságokat merítsenek. Mert kevés magyarnak jut eszébe, ha idegenben jár, hogy más népek kultúrvívmányait hogyan lehetne a magyar*

talajba átültetni. Mi rendszerint inkább csak csodálkozunk nagyokat külföldön és ócsároljuk önmagunkat. „Hol vagyunk mi ettől!” — kérdezzük, de semmit sem teszünk, hogy a szerzett tanulságok révén eljussunk odáig.

— Kérem Nagykanizsa egész közönségét, fogadja el az én önzetlen és minden mellékes cél vagy szándék nélkül való, csupán hazám és fajtám lángoló szeretetében tett adományomat olyan megértő szeretettel, mint amilyen szeretettel gondolkodom én is mindenkor arra a városra, ahonnan az életem rögzös útjára elindultam.

— Mikor a nagykanizsai országgyűlést felavatták, táviratot küldtem. Az állt benne: „Lélekben ott állok az országgyűlés alatt, és esküszöm, hogy minden gondolatommal, minden tetteimmel a magyar nemzet integritásának gondolatát fogom szolgálni.” Amikor ezt a szobrot állítom, ezzel is ennek az életem végéig kötelező eskümnek óhajtok részben eleget tenni.

*

Nagykanizsa hazafiasan érző közönsége jóleső megnyugvással és nagy hálával fogadja Schless István üzenetét és végső elhatározását a szobor felállítására tekintetében. A gáncsok pedig nemuljanak el, mielőtt lesújt rájuk a közvélemény ítélete. (Vagy adjanak össze ők is 20.000 pengőt valamely hazafias célra!)

Zalai Közlöny, 1934. május 5., szombat

Nagykanizsa rendkívüli közgyűlése.

**A csatorna-per és a felelősség kérdése — A Lap-kölcsönt a város
a Drávavölgyi közterületdíjából törleszti — Modern ravatalozó
a temetőben — 15 évre visszamenő tanszerdíj kivétel
Schless István, a lánglelkű salzburgi magyar levele
a város Képviselőtestületéhez**

Pénteken délután 3 órakor tartotta rendkívüli közgyűlését Nagykanizsa város képviselőtestülete dr. Krátky István polgármester elnöksége alatt.

Napirend előtt Krátky polgármester felolvasta az irredenta emlékmű nemes adományozójának, Schless István a neves magyar feltaláló levelét, abból az alkalomból, hogy a város képviselőtestülete jegyzőkönyvi köszönetét fejezte ki, és ezt megküldötték Schless Istvánnak. A nobiles adományozó meleg sorokban válaszol a képviselőtestület köszönő soraira, és pedig oly hazafias lelkesítéssel, hogy sorai igazi képét mutatják meg nagyszerű magyar lelkének és áldozatos hazaszeretetének. Azt írja Schless István levelében a polgármesterhez, hogy tettéért nem várt köszönetet, hiszen azok sem köszönetért tették, akik életüket

áldozták fel a hazáért. Ő csak kötelességét teljesítette hazájával és nemzetével szemben, és ha életével meg tudná váltani Magyarországot Trianon bilincseitől, haladéktalanul ezt is megtenné.

Schless István levelének felolvasása láthatólag nagy hatással volt a képviselőtestület tagjaira. A polgármester a levél felolvasása után ki is jelenti, hogy Schless levele a legszebb fényt veti az ő hazafias lelkületére és érzésére. Utal arra, hogy Schless adománya, az irredenta emlékmű rövidesen építésre kerül.
[...]

Zalai Közlöny, 1934. május 5., szombat

Pár nap múlva megkezdik a kanizsai irredenta-emlékmű építését

A Schless István által Nagykanizsának adományozott 20.000 pengős irredenta szobor párját ritkító emlékműve lesz Magyarországnak. A napokban már meg-kezdődnek az alapozás munkálatai.

A polgármester által kiírt zártkörű versenytárgyalás határideje lejárván, tegnap a városházán felbontották a beérkezett ajánlatokat. Jelen volt Schless István az adományozó, Hübner Tibor a tervező műépítész, dr. Krátky István polgármester, Vécsey Barnabás városi mérnök. A kikötés szerint a föld, beton és elhelyező munkálatokat nagykanizsai cégnek kell kiadni. Erre három ajánlat érkezett: Kertész Béla 5642, Kalmár Zoltán 6041 és Horváth és Vass 6869 P. A kőfaragó munkára csak fővárosi cégek tettek ajánlatot: Weisinger György pilisvörösjei kőből 8795 P. A többi ajánlat dunaharaszti kőre szól. Nagy Zoltán 9615, Seenger Béla 10.093, Müller Ernő 11.008, Weisinger György 11.255, Král Gyula 12.896 P. Szobrászati munkára is csak fővárosi ajánlatok vannak: Heim Zoltán 8510, Karl Ferenc 8850, Nagy Zoltán 8974, Kuzmányi és Tsa 9110, Dezső Gergely 9155, Fischer Antal 9332, Fain István 10.628, Seenger Béla 10.999 P. A három legolcsóbb ajánlat összege 22.605 P., ami még mindig meghaladja az adományozott összeget, annyiival is inkább, mert a tervezés, stb. előmunkálatok is mintegy 2000 P költséget jelentenek. A városházán most átszámítják az összes ajánlatokat, esetleg újabb tárgyalást kezdenek a legkedvezőbbnek ítélt ajánlattevőkkel, mindez azonban pár napon belül lebonyolódik, mert a munkát — minthogy szerződés szerint a szobornak október 1-re készen kell állnia — minél előbb meg kell kezdeni.

Az emlékmű pilisvörösjei kőből készül, a szobor-alakok és a tetején lévő korona dunaharaszti kőből, miáltal a művészi hatás még szebb lesz. Az emlékmű magassága 10 és fél méter.

*Az emlékmű eredeti nagyságú deszkamodellje (1934. május).
A képen balról a harmadik dr. Krátky István, negyedik Schless István, ötödik
Hübner Tibor, hatodik Vécsey Barnabás*

A városi mérnöki hivatal elkészítette az emlékmű eredeti nagyságú deszka-modelljét, amit felállítottak a szobor leendő helyén. A helyszíni szemle megálapítása szerint az emlékmű impozánsan fog a kiszemelt helyen és környezetben érvényesülni.

Schless István, Nagykanizsa Széchenyije, nemkülönben Hübner Tibor, a művészlelkű tervező-zseni, meghatva álltak meg az emlékmű ügyes és teljes illúziót keltő kulisszái előtt az Eötvös téren, ahol az ősszel már a legmonumentálisabb magyar irredenta szobor fogja hirdetni a hazafias áldozatkészség, a magyar művészet, a magyar munka jegyében a magyar nemzet és magyar föld oszthatatlan egységét.

24.000 pengőbe kerül az emlékmű

Az emlékmű-bizottság pénteken délután úgy döntött, hogy a föld, beton és elhelyezési munkákat Kertész Bélának adja ki, a kőfaragó és szobrász munkára vonatkozólag pedig nem csak ár, hanem egyéb szempontok figyelembevételével is legkedvezőbb a két legolcsóbb ajánlat. Ezekkel Budapesten még kisebb megbeszélést folytatnak a végleges kiadás előtt.

A szobor-mű végelemzésben nem 20.000, hanem 24.000 pengőbe kerül. A többletet Schless István újabb áldozatos gesztussal vállalta.

Zalai Közlöny, 1934. május 15., kedd

**Schless István és Hübner Tibor kidolgozták
a magyarországi civil lakosság gázvédelmi terveit.**

***Zseniális találmány: a pneumatikus kamra és
földalatti élelmiszer-raktárak***

Si vis pacem, para bellum! Ha békében akarsz maradni, készülj fel a háborúra. Ez a klasszikus igazság soha olya követelő erővel nem jelentkezett a világ népei között, mint mostanában. Nyakig felfegyverkezett államok között, kényszer útján lefegyverzett országok élnek. Az utóbbiak sorába tartozik a trianoni Magyarország is, amely még csak annyira sem fegyverkezhetik, hogy kedvét szeghesse felkészültségével bárki háborús kedvének és ezzel biztosítsa a saját békéjét.

De mi lesz, ha egyszer a lázas fegyverkezési iramból béke helyett háború születik? Nem akarunk sötét felhőket prófétálni, de egy eshetőség ez, amivel minden pillanatban szembe kell nézni. Sőt: — amire minden pillanatban az adott lehetőségek közt legjobban fel kell készülni lenni.

A jövő háborújának legborzasztóbb fegyverei kétségtelenül a kémiai anyagok lesznek: a gáz és a baktérium. Ezek ellen elsősorban a polgári lakosságnak kell védekeznie, mert sem a gáz, sem a baktériumok nem válogatnak civil és katona között, sőt ellenkezőleg, elsősorban a városokban tömegesen lakó védtelen közönséget fogják pusztítani. Ezért védekezik Európa majdnem minden országában maga a polgári társadalom már most a jövő háborújának ilyen támadásai ellen.

Magyarországon elhatározó jelentőségű tények e téren még nem történtek. Pedig itt a határszélen van jóformán minden megmaradt város, a fővárostól Kanizsáig. A polgári társadalomnak ezt a védekezését nem tiltja Trianon diktátuma és semmi nemzetközi megállapodás.

Schless István áldozatos magyarságának egyik fő gondját képezi a messze idegenben is, hogy hazája fiai mit fognak csinálni, ha egyszer egy új háború kémiai rémei rátörnek a védtelen polgári lakosságra. Az irredenta emlékmű után ennek a kérdésnek szenteli minden gondolatát. Most egyéb találmányok ügyében Budapesten tartózkodik, ahol egyben Hübner Tibor műépítésszel, a nagykanizsai irredenta emlékmű tervezőjével a kivitelezés részletei dolgában folytatott tárgyalásokat. Hübner Tibor nem csak a legkitűnőbb magyar tervezőművész, és nem csak ebben a minőségében ritka alkotóerejű, hanem lelkes, férfias, komoly szeretettel csüng hazáján, annak sorsán is. Így történt, hogy a két nagy hazafi, a két nagy feltaláló és tervező zseni összetalálkozása a magyar föld és magyar nép védelme terén is nagyot eredményezett.

Schless István kidolgozta Budapesten egy Schless—Hübner féle pneumatikus kamara találmányának részletes terveit. Ezt a pneumatikus kamarát minden ház pincéjében kevés költséggel fel lehet szerelni, és tökéletes biztonságot nyújt gáz és baktérium ellen akár több napos ilyen támadás esetén is. A találmány annál zseniálisabb, mert végeredményben egyszerű dolog, valóságos Kolumbus-tojás. Most arról van szó, hogy megalakul más országok mintájára Magyarországon is a Nemzeti Légvédelmi Egyesület, amelynek minden városban, minden faluban meglesznek a kitanított megbízottai. Azt is tervezik, hogy nagyobb városokban földalatti élelmiszerraktárakat készítenek a pneumatikus rendszer szerint, ahol több heti élelmet lehet elhelyezni.

Ha a Schless—Hübner elgondolások sikerülnek, akkor a jövő háborújától nem kell e szempontból félni: egy magyar város egyetlen lakójának sem kell gáztól vagy baktériumtól elpusztulnia.

**A Szentháromság-szobrot áthelyezték a kórházi kápolna elé.
*Rövidesen megkezdődik az irredenta-szobor alapozása***

Megkezdődött az Eötvös téren a Szent Háromság szobor lebontása és átszállítása, hogy helyén nyomban megkezdődjék a salzburgi magyar hazafi, Schless István hatalmas irredenta szoborművének alapozása. Az irredenta szobor kőfaragó és szobrász munkája Budapesten folyik Hübner Tibor, a díjnyertes tervező műépítész felügyelete mellett.

A Szentháromság szobor-csoport, amit a múlt esztendőben egy vallásos lelkű hívő saját költségén renováltatott, egészen elfogadható állapotban van, úgy hogy az átszállítás abban kárt nem fog okozni. Szakmunkások bontották le egyenként és állítják újra fel a szobrot, a kórházi kápolna előtti kis ligetben, a temető felé fordított állásban. A kápolna, a fák és a sétány megfelelő keretet ad az áhítatos szobor-csoportozatnak. Tegnapig az összes mellékszobrokat már fel is állították a kórházi kápolna előtt, még csak maga a Szentháromság szobor van hátra, amit, mivel a legsúlyosabb, nagy körülményekkel és gondossággal kell végezni. A Szentháromság-szobor környékét virágágyakkal és egyéb díszítésekkel csinosítják, úgy hogy az a városrész sokkalta szebb külsőt kapott.

Mihelyt a Szentháromság-szobor átvitele befejeződik, sor kerül a régi helyének megfelelő feltöltése és az alapozáshoz való előkészítésre. Értesülésünk szerint Hübner Tibor tervezőművész lejön Nagykanizsára, hogy utasításai alapján végezzék el az alapozás fontos munkáját. A talpazat kőcsockait a jó nevű budapesti műkőfaragó, Heim végzi. A négy váröv-részt az országos nevű Rápolty szobrászművész faragja. Az irredenta-szobor talpazati munkálatai rövidesen megkezdődnek, hogy az ősze felavatható legyen a magyar vidék legmonumentálisabb és legkifejezőbb irredenta szoborműve, Hübner Tibor monumentális alkotása és az újkori Széchenyi, Schless István legnemesebb áldozatkészségéből fakadt magyar oltár, a tiltakozás vára és a magyar remény oltára.

Zalai Közlöny, 1934. augusztus 10. péntek

**Mammut-csontokat találtak a nagykanizsai Szentháromság-szobor helyén.
*A városnak sürgősen gondoskodnia kell a szakszerű kiásatásról***

A napokban megkezdtek a Schless István által adományozott irredenta-szobor alapjainak munkálatait. Ma reggel, mikor a kb. 8 méter átmérőjű gödörben

elérték az átalakulás utáni idők talaját, az úgynevezett szűztalajt, érdekes leltre találtak. A munkások ásíci csontképződményeken akadtak meg.

Kertész Béla építész-mérnök a szobor alapmunkálatainak vezetője azonnal fokozottabb figyelemre intette a munkásokat, és az ő felügyelete és személyes közreműködésével a délutáni órákig mintegy 30-40 darab kisebb-nagyobb mammut vagy más őskori állatfogat találtak. A fogak közül a legnagyobb mintegy 30 cm nagy, súlya 5-6 kg, felületén pedig határozottan látható az őskori növényevő állatok fogazatára jellemző recézet. A lelet a föld színe alatt mintegy 2 méter és 30 cm-re volt található, 20-40 centiméter mélyen a szűzföld, vagyis a történelem előtti földréteg színe alatt. Ebből arra következtetnek, hogy a lelet 10-100.000 éves lehet, de feltétlenül az őskorból való. Miután a csontok, illetve a mamutfogak nem feküdtek rendszerben, arra lehet következtetni, hogy ez nem az állat első fekvési helye, hanem csak később — de még az őskorban — került ide. Ezt bizonyítja az is, hogy eddig csak fogakat, néhány csigolyarészt és egyéb kisebb, valószínűleg agyarrészeket találtak.

Munkatársunk kint járt a helyszínen és ott tartózkodása alatt is újabb és újabb leletekre bukkantak. Minél lejjebb ásnak, annál nagyobb ívű csontdarabokat találnak, ami valószínűvé teszi, hogy a további ásatások folyamán más csontrészeket is találnak, nem csak fogakat. Találtak egy kb. arasznyi nagyságú csigolyarészt is, amely valószínűleg a gerinccsontból való. A csigolyának csak az ágya van meg.

Sajnos a csontok nehezen emelhetők ki ép állapotban, mert hamar porladnak, ezért szakemberek segítségével nélkül sok érték pusztulhat el. Pedig érdemes volna e helyen tovább ásatni, habár a szobor alapja nem is kívánja meg, mert miután egy mammutnak 30 foga van és itt kb. ennyit találtak, nem lehetetlen, hogy az egész fejcsontra, vagy lejjebb az egész mamut csontjaira is rátalálnak. Ez természetesen csak szakemberek vezetésével lenne lehetséges.

A kiásott szobor alapfalán érdekesen látható az egyes korszakok — mintegy öt korszak — rétegződése, amelyeket egymástól tökéletesen meg lehet különböztetni. Érdekes az is, hogy a város ez egyik legmagasabb pontján is kb. két méter feltöltött talaj van az átalakulás utáni talajszint felett.

Hisszük, hogy a város vezetősége megteszi a szükséges intézkedéseket és a további ásatások során még sok értékes lelettel gazdagodik múzeumunk, amely ezáltal idegenforgalmi szempontból is számottevő fontosságú lenne.

Megérkeztek az irredenta szobor lépcsőzetének kifaragott kövei.
Beszélgetés Hübner Tibor tervező építésszel

Megírtuk, hogy a Schless-féle „Nagymagyarország” irredenta emlékmű földalpmunkálatait a napokban befejezték. Tudvalevő az is, hogy a cementalapozással várnak addig, míg Krátky polgármester, aki az emlékmű helyszínén talált őslénycsontokat a budapesti Nemzeti Múzeum őslénytani osztályára vitte véleményeztetni, meg nem érzékel. Lehetséges ugyanis, hogy az ásatásokat folytatják, és ez esetben az emlékmű építési határidői eltolódnak. Tegnap megérkezett az emlékmű tervezője, Hübner Tibor budapesti építésztanár, hogy megtekintse az előmunkálatokat és a kivitelező építészmérnökökkel tárgyalásokat folytasson.

Lapunk munkatársa felkereste Hübner Tibort, akivel rövid beszélgetést folytatott. Az építésztanár kérdésünkre a következőket mondotta:

— *Most értesültem csak, hogy a betonozási munkálatokat a helyszínén talált érdekes leletek miatt nem kezdték meg. Ez azonban egyáltalán nem okoz nehézséget, hogy az emlékmű október 6-ára ne készülhessen el. Mi készen leszünk, annál is inkább, mert az első kőszállítmány ma már meg is érkezett. A mai szállítmány a szobor lépcsőzetét hozta. Az emlékmű törzsrésze augusztus 18-án indul Budapestről. A betonalapozási munkálatok kb. 5 napot vesznek igénybe, azután összeállítják a ma érkezett lépcsőzetet, és addigra megérkezik az emlékmű többi része is, úgy, hogy építésben semmi fennakadás nem lesz. Kérdés csak, hogy a talált mammutcsontok miatt mikor kezdhethjük meg az alapozási munkálatokat.*

— *Az emlékművön elhelyezendő négy szobor kőbifaragását is megtekintettem Budapesten. „Az anya gyermekével” című szobor már teljesen kész, csak az utolsó simítások hiányzanak. Háromnegyed-részben elkészült a „Harcos magyar” szobra is, de dolgoznak már a „Magyar paraszt” és „Hungária” szobrán is. A négy, majdnem három méter magas, haraszi kőből készült szobor nagyon szép és impozáns lesz. Körülbelül szeptember elsejére készülnek el, de csak akkor lesz leszállítva, ha már végleges helyére fel lehet tenni, nehogy a földön való állásban megsérüljenek.*

Hübner Tibor építésztanár ezután Kertész Béla és Vécsey Barnabás mérnökökkel a helyszínre ment, ahol megtekintette a földmunkát, majd tárgyalásokat és megbeszéléseket folytatott az emlékművet építő mérnökökkel.

A tervező Hübner Tibor építésztanár még tegnap este visszautazott Siófokra, ahol feleségével szabadságát tölti.

Nem ásatnak tovább a mammut-csontok kanizsai lelőhelyén

Nemrég nagy feltűnést keltett a Szentháromság szobor helyén talált mamutlelet. Megírtuk azt is, hogy dr. Krátky István polgármester a leletek egy részét felvitte Budapestre a Nemzeti Múzeum őslénytani osztályára megvizsgáltatni. Krátky polgármester tegnap érkezett vissza és ebben a kérdésben a következőket mondta:

— Megvizsgálták az általam felvitt leletet és megállapították, hogy azok ősember korabeli mamutfogak. Tekintettel azonban arra, hogy ilyen fogakat Magyarországon már több helyen találnak, és gyakran kerülnek most is napvilágra, tovább ásatni nem érdemes, mert ritkaság-értékük nem különös, az ásatások pedig sokba kerülnek. Egyébként is e csontokat preparálni kellene, mert ha elvesztik a talajban felvett nedvességüket, egészen szétomlanak, puha, kenhetővé válnak. A nagykanizsai múzeum részére egy-két mintapéldányt, amint lesz hozzá megfelelő pénzünk, kipreparáltatunk.

— Így tehát az ásatások ügye elintéződött. A „Magyarország” irredenta emlékmű építését folytatják, és az alapbetonozást máris megkezdték.

Zalai Közlöny, 1934. augusztus 25., szombat

250.000 kg. betonnal alapozták meg az irredenta emlékművet

Megírtuk, hogy a Schless-féle „Nagymagyarország” irredenta emlékmű alapozási munkálatait elkezdtek. Ez a munka már befejezés felé közeledik. Eddig több, mint 100 köbméter betonlapot raktak le, áll már a vasváz, úgyhogy jövő héten elkezdik az emlékmű lépcsőinek felállítását. A nagyméretű és hatalmas súlyú emlékmű alapozásához 125 köbméter betont raktak a kiásott 7x7 méteres gödörbe, amelynek súlya nem kevesebb, mint 250.000 kg. Kertész Béla mérnök, vállalkozó úgy nyilatkozott, hogy bár a mamutfogak ásása alkalmával egy-két napot megkéstek az emlékmű építkezésével, hacsak hosszabb ideig különösen rossz idő közbe nem jön, október 6-ra feltétlen elkészül. Kedden vagy szerdán kezdik meg a lépcsők és az alapok összeillesztését és elhelyezését, amely munka szintén kb. másfél hét időt vesz igénybe. Budapesten ez idő alatt a pályadíjnyertes Hübner Tibor műépítész felügyeletével elkészülnek az emlékmű többi részei is, és így a munkában fennakadás nem lesz.

Nagykanizsa m. város polgármesterétől.

Nagyságos

Dr. Tholway Zsigmond

urnak,

Helyben.

Folyó évi szeptember hó 5 - én déli 12 órakor a Schless féle emlékszóbor leleplezési ünnepségének előkészítésére tartandó megbeszélésre tisztelettel meghívom.

Polgármester.

Meghívó a leleplezési ünnepség megbeszélésére
a nagykanizsai postahivatal igazgatójának

Zalai Közlöny, 1934. szeptember 5., szerda

Összeállították az irredenta szobor lépcsőzetét

Megírtuk már többször, hogy a Schless-féle „Nagymagyarország” irredenta szobor munkálatai nagyban folynak. Most arról számolhatunk be, hogy az alapozási munkálatokat befejezték, s mintegy 80 cm magas betontömb emelkedik ki a földből. A betontömb közepén az emlékmű felső részeinek összekötéséhez szükséges vasrúd-hálózat látható. Felállították már az állványozáshoz szükséges hatalmas farudakat is. Megérkezett Budapestről a kőfaragó mester, akinek vezetésével kezdték meg az emlékmű lépcsőzetének összeállítását. Az elmúlt napokban az esős idő miatt szüneteltek a munkák, de október 6-ra minden bizonnyal kész lesz e szép és monumentális emlékmű.

A szobor-leleplezés nagyarányú ünnepség keretében október 6-án lesz. A polgármester szűkebb körű értekezletet hívott össze holnap déli 12 órára, a rendezés előkészületeinek megbeszélésére.

**Kedden megkezdik az irredenta emlékmű
szobor-részeinek összeállítását.**

Elkészült a négy húszmázsás szobor — Hat vagon az emlékmű kőanyaga

A Schless István által Nagykanizsának adományozott irredenta emlékmű kőfaragó és szobrászati munkája teljesen elkészült. Dr. Krátky István polgármester, Kelemen Ferenc bankigazgató és Barbarits Lajos főszervező, a szobor-bizottság tagjai, csütörtökön Budapesten jártak, ahol a Revíziós Liga elnökségével megbeszélték az október 7-re kitűzött leleplezés országos ünnepségének egyes részleteit, majd kimentek a Gyáli úti kőfaragó telepre, ahol megsejmelétk az utolsó simítások alatt álló szobor-részeket.

Már a szobornak különálló darabjai láttán is felemelő érzés vesz részt a szemlélőn. Az egész emlékművön meglátszik (ami pedig nagyon ritka Magyarországon) az architektúrális és szobrászati rész teljes összehangoltsága. Látszik, hogy Hübner Tibor, a mű kitűnő nevű, művész-lelkű tervezője nem csak fantáziát és tudást adott munkájába, hanem érezte is mindazt, amit Schless István mondani akart a kövek nyelvén. Nem csak a terv Hübneré, hanem a kivittel járó szellemi munkában is oroszlánrész az övé. Kezdve onnét, hogy a dunaharaszti

Az emlékmű négy szoboralakja és a korona az Eötvös téren

kőbányában több ízben személyesen járt a szükséges kötömbök kiválasztása végett. Azután a mű összes részleteit külön-külön meg kellett rajzolnia a kőfaragó és szobrász részére. Lepedőnyi rajzok tömkelege ez, amelyek mind be fognak kerülni a kanizsai múzeumba.

Gyönyörűen sikerült az emlékmű négy szobor-alakja, amelyek kedden érkeznek Nagykanizsára. A négy óriási allegorikus alak négy fenséges gondolat kifejezője. Pompásan fognak hatni a 10 és fél méter magas emlékművön. A monumentalitás érzése már a mű részleteinek láttán is úrrá lesz az emberben. Csak a magyar korona, ami az emlékmű tetején lesz, 12 métermázsás hatalmas kődarab. A négy szobor egyenként 20 métermázsa. A talapzat 150, a felépítmény 80 mázsa. Mindezen kívül 173 métermázsa az alapépítmény. Egyedülálló irredenta emlék lesz a kanizsai, hatalmas arányainál fogva is.

Schless István 5000 pengővel még megtoldotta áldozatkészségét, úgyhogy az irredenta emlékmű 25.000 pengőbe kerül. Belekerülne azonban 60.000-be is, ha nem kalkulált volna tervező és kivitelező is önzetlen üzleti lemondással a magasztos gondolat szolgálatában. A hazafias célért mindenki, aki az emlékművön dolgozott, egy darab hazafiasságot is belevitt a munkájába áldozat formájában.

A szobrok alkotója, Rápolty szobrászművész remekelt. De ugyanezt kell mondanunk a Weisinger-kőfaragótelepről is.

A már Nagykanizsán lévő szobor-alkatrészek összeállítása serényen folyik, az emlékmű talapzata napról-napra nő. Az összes kőanyag, ami Nagykanizsára teljesen feldolgozva érkezik, 6 vagon.

Szerdán délután megérkezett Nagykanizsára Schless István, a szobor adományozója is, hogy személyesen meggyőződjék a munka állásáról. Az áldozatos magyar léleknek ritka példáját szolgáltató hazánkfia pár napig időzik ez alkalomból Nagykanizsán.

Zalai Közlöny, 1934. szeptember 18., kedd

Megállapították az irredenta emlékmű leleplezési ünnepségének sorrendjét

Nagykanizsa büszkesége, az egész országban páratlan nagyságú és szépségű irredenta emlékmű leleplezési ünnepsége október 7-én, vasárnap lesz. Dr. Krátzky István a szoborbizottság tagjait értekezletre hívta össze, amelyen jelen volt a Nagykanizsán tartózkodó adományozó, Schless István is. A bizottság kidol-

gozta a leleplezési ünnepség rendezésének részleteit. Az országos ünnepre való tekintettel a polgármester filléres gyorsot, és az egész országból 50 százalékos utazási kedvezményt kért Nagykanizsára. Az ünnepségre a hazafias egyesületek országos küldöttei is megérkeznek. Meghívja a város a kormányzót, a kormányt, az összes törvényhatóságokat, a környék városait, a közeli falvak dalárdáit, amelyek népviseletes csoportokat is hoznak magukkal.

Az ünnepség délelőtt 11 órákor kezdődik.

Hiszekegy; játssza a Levente zenekar.

A gimnázium egy növendéke szaval.

Fügedy—Fichtner: Árpád sírja. Énekli az Ipartestületi Dalárda Ketting Ferenc karnagy vezetésével.

Avató beszéd.

Az Irodalmi Kör és polgári iskolák egyesített monstre-vegyeskara Kerkay: Nem, nem, sohá-ját énekli Ketting Ferenc vezénnyel.

Schless István beszéde.

A polgármester átveszi az emlékművet.

Koszorúzások.

Szózat.

Díszelvonulás a Levente zenekarral.

A szobor adományozójának kívánságára az összes iskolák testületileg vesznek részt az ünnepségen, mert Schless István egyik célja az emlékmű állításával éppen az volt, hogy a fiatal generáció számára, amely már nem ismerte Nagymagyarországot, legyen ez a szobor egy örökös emlékeztető és a benne kifejezett gondolatok ébrentartója.

*

A szobor felállítás munkálatai Schless István felügyeletével serényen folynak. Hübner Tibor, a mű szellemi szerzője, a napokban érkezik Nagykanizsára.

Zalai Közlöny, 1934. szeptember 20., csütörtök

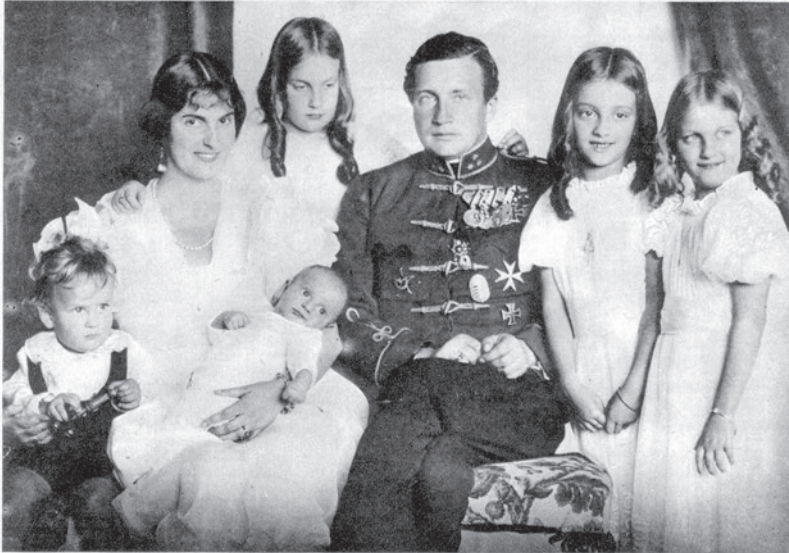
**Október 14-re halasztották
a Nagymagyarország emlékmű leleplezését.
Megérkezett a nagy hatalmas kőszobor is**

A Schless István 25.000 pengős adományából Nagykanizsán épülő Nagymagyarország emlékmű leleplezését október 7-re tervezték.

KÉPES PESTI HIRLAP

LVI. ÉVFOLYAM, 208 SZÁM

1934 SZEPTEMBER 30, VASÁRNAP

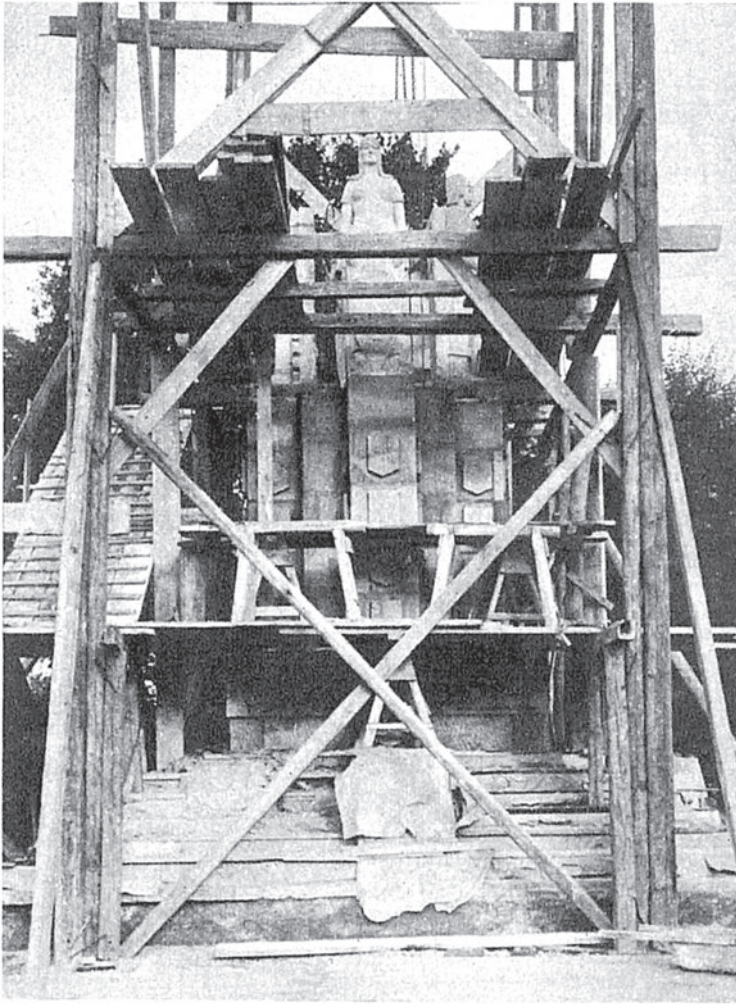

Vitéz dr. József Ferenc kir. herceg és Anna kir. hercegnő, október 4-én ünneplik házasságuk tizedik évfordulóját. Képünk: József Árpád Benedek kir. herceg, Anna kir. hercegnasszony, ülőben István Domonkos Umberto kir. herceggel, Margit kir. hercegnő, József Ferenc kir. herceg, Ilona és Anna Terézia kir. hercegnők. (Veres Istv.)

A Kuria szombaton délelőtti teljes ülésén bucsúztatta nyugalomba vonuló elnökeit, Juhász Andort. Balról jobbra: Tóth István, Oswald István, Juhász Andor, Finkey Ferenc, Polgár Viktor, Térfy Dezső, Ternoöcsky Béla.

Képes Pesti Hírlap — 1934. szeptember 30., vasárnap

Az ország legnagyobb Nagymagyarország-émlékműve épül most Nagykanizsán: 11 méter magas a várszerű emlék, amelyet a négy égtáj felé Hungária, a Munka, a Küzdelem és az Áldozatkészség szobrai díszítenek. Az emlékmű adományozója Schlöss István salzburgi magyar mérnök.

A Képes Pesti Hírlap tudósítása — 1934. szeptember 30., vasárnap

Minthogy a MÁV erre a napra filléres gyorsot beállítani nem tudott, a szoborbizottság úgy határozott, hogy a leleplezés ünnepségét egy héttel, október 14-re elhalasztja. Ezen a napon lesz filléres gyors. A szoborbizottságot az a gondolat vezette elhatározásában, hogy a Nagymagyarország emlékmű olyan monumentális, jelentősége annyira országos, a gondolat szoborba-öntése pedig az adományozás tényével együtt olyan egyedülálló az országban, hogy a leleplezés ünnepsége nem maradhat helyi keretek között, hanem az egész ország nyilvánosságának kell arról tudomást szereznie. Ez a főváros bekapcsolása nélkül lehetetlen. Inkább elhalasztják tehát egy héttel az ünnepséget, amikor a főváros részvétele is biztosítva lesz a filléres gyors által.

Az emlékmű négy szobor-alakja kedden megérkezett Nagykanizsára. Heim köszöbrász munkája minden elismerést megérdemel. Látszik rajta, hogy a munkába a szívét, a jó magyar érzését is beleadta.

Az emlékmű építkezése valószínűleg hétfőn jut el a 7 méter magasságig, és akkor állítják fel a négy szobrot az emlékműre.

Zalai Közlöny, 1934. szeptember 27., csütörtök

Ma helyezik el a Nagymagyarország-emlékmű alapító okmányát

A napról-napra rohamosan magasodó Nagymagyarország emlékmű alapító okmányát a négy hatalmas szoboralak fölé, a Magyar Hiszekegy kövei közé helyezik el ma, csütörtökön délután 6-kor, gondosan leforrasztott üveg és ón csőben. Az okmány szövege a következő:

Ez a „Nagymagyarország” nevet viselő emlékmű létesült az Úrnak ezerkilencszázharmincnyedik, főméltóságú vitéz nagybányai Horthy Miklós kormányzóságának tizenötödik esztendejében; nagyméltóságú vitéz jákfai Gömbös Gyula miniszterelnöksége, méltóságos Gyömörei György főispánsága, nagyságos dr. Krátky István polgármestersége alatt, nagyságos Schless István úr nagykanizsai születésű anifi (bei Salzburg, Ausztria) lakos hazafias áldozatkészségéből Magyarországhoz való hűséges ragaszkodása jeléül. Értesítés és egyben személyes meghívó a Nagymagyarország-emlékmű alapokmányának elhelyezési ünnepségére a nagykanizsai postahivatal igazgatójának.

Minden idők magyarjainak okulásul feljegyezzük, hogy nagyságos Schless István úr, őszinte lelkes hazaszeretettől áthatva, az úr ezerkilencszázharmincadik esztendejének augusztus hava huszonhetedik napján, ausztriai otthonából a „Villa Hungária”-ból írt felajánló levelében 24.000 P-t adományozott verejtékes, küzdelmes életének anyagi gyümölcséből a szülőhelyén, Nagykanizsán

Nagykanizsa m.város polgármesteről.

Dr. Tholway Zsigmond

Tisztelettel értesítem, hogy Schless István úr által adományozott Nagymagyarország nevet viselő emlékmű alapokmányának elhelyezése 1. hó 27-én d. u. 6 órakor lesz a Eötvös téren.
Felkértem, hogy az alapokmány ünnepélyes elhelyezésénél megjelenni sziveskedjék.
Nagykanizsa 1934 éi szeptember hó 26.

Értesítés és egyben személyes meghívó a Nagy-Magyarország-émlékmű alapokmányának elhelyezési ünnepségére a nagykanizsai postahivatal igazgatójának

felállítandó emlékmű létesítésére, amely a következő gondolatokat fejezze ki: a történelmi Magyarország egységét és oszthatatlanságát; a trianoni békediktátum elviselhetetlenségét; a 63 vármegyének a Szent Koronával való együttességét; a Magyar Szent Korona alá tartozott területek egységének Trianon által okozott megcsönkíttatását; a magyarság által hazájáért évszázadokon át hozott véráldozatokat.

Nagyságos Hübner Tibor úr, műépítész, budapesti lakos került ki győztesen az országos nyilvános versenypályázaton Nagymagyarország nagyságához és impozáns erejéhez méltó munkájával. Ő lehelt életet a nagy adományozó elgondolásába. Az emlékmű borosjenői és haraszi kövekből készült.

Magyar Utódok! Nagyságos Schless István Úr áldozatkészsége mindig legyen példa előttetek. A legszegényebb sorsból felküzdvé magát, vagyonát nem fordította saját kedvteléseire, hanem hazájára, szülővárosára gondolt és örök eszményének; Nagymagyarországnak állított emléket. Tanuljatok e szobor adományozójától izzó magyarságot, amely hazáját, ha idegenbe veti is a sors, akkor sem tagadja meg, áldozatkészséget, hogy hazátok nagyságáért minden javatokról le tudjatok mondani és törhetetlen akaratot eszméekért való küzdelemben.

A leleplezés az Úr ezerkilencszázharmincnegyedik évének október hava huszonegyedik napján volt országos ünnepség keretében.

Mindezek hitelül jelen alapokmányt aláírásunkkal és pecsétünkkel elláttuk.

Nagykanizsa, 1934. évi szeptember hó 26-án. A szoborbizottság nevében: dr. Krátky István polgármester, Schless István adományozó, dr. Tholway Zsigmond postahiv. igazgató, Kelemen Ferenc takarékpénztári igazgató, dr. Szabó Zsigmond tisztiorvos, dr. Hajdu Gyula ügyvéd, Barbarits Lajos a Zalai Közlöny felelős szerkesztője.

*

A lehelyezés a szoborbizottság jelenlétében ma délután 6 órakor történik ünnepélyes formák között.

Zalai Közlöny, 1934. szeptember 28., péntek

Alapokmány letételi ünnepség tíz méteres magasságban, a Nagymagyarország emlékmű állványai között

Az ősök porait őrző kanizsai föld felett közel tíz méter magasságban meghatóan lélekemelő ünnepség folyt le tegnap délután 6 órakor. Ekkor helyezték el a Nagymagyarország emlékmű utolsó kövei alá, a Magyar Hiszekegy köriratának kötőmbjei közé az alapító okmányt. Jelen voltak fenn az állványok magasságában az ünnepi aktusnál: dr. Krátky István polgármester és neje, Schless István, az emlékmű adományozója, dr. Tholway Zsigmond, dr. Szabó Zsigmond, Barbarits Lajos, a szoborbizottság tagjai, Vécsey Barnabás és Waligurszky Béla városi mérnökök, Heim Pál köszobrász, Kertész Béla, az építés vezetője. Az állványok alatt, körül a téren, száz és száz főnyi kanizsai közönség.

Az alapító okmányt Schless István, a szobor adományozója helyezte el.

— *Magyarok Istene — mondta — tartsd meg e sokat szenvedett nemzetet újabb ezer éven át és én hálát adok Neked e mű alkotásával, hogy nem éltem hiába. Éljen Nagymagyarország!*

Utána dr. Krátky István polgármester mondott beszédet.

— *Isten nevében — mondta — elhelyezem az emlékmű kötestébe az alapító okmányt, amely az emlékmű létrejöttének és létesítésének idejére vonatkozó közérdekű adatokat őrizi. Szobrot csak elhunyt nagy embereknek vagy eszmei gondolatoknak szokás állítani. Ez a szobor egy örökéletű szent magyar eszményt jelképez, a történelmi Magyarország oszthatatlan eszmei egységét. De ezenkívül hirdetni fogja egy lelkes magyar ember példaadó, önzetlen, áldozatkész hazaszeretetét is. Az alapító okmány elhelyezésekor azt kívánom, hogy áldja meg az*

A mindenki által elfogadott és megszeretett emlékmű előtt szívesen készítették fényképet a nagykanizsai lakosok és a Nagykanizsára látogató turisták, átutazók

isteni Gondviselés a nemes lelkű, hazáját mindenek felett szerető adományozót gondtalan, boldog, szép magyar élettel és engedje, hogy az eszme, amelynek ez a szobor a hirdetője, mielőbb legyen újra élő valóság, és a szobor kőfaláról szomorúan reánk néző üres címerpajzsokra mielőbb rávéshessük a magyar szent korona alatt egyesült, most elszakított vármegyéinknek sok dicsőséget hirdető címereit. Adja az Isten, hogy ezt az adományozó és mindannyian megérhessük.

Schless István, az adományozó, meghatottságtól remegő ajakkal, könnyben úszó szemekkel csak ennyit mondott:

— Adja a jó Isten, hogy úgy legyen!

Aztán megmozdultak a csigák. A gerendák felnyögtek a 13 métermázsás, hatalmas kődarab alatt, ami megindult, hogy ráereszkedjék az alapító okmány cementágya fölé.

Ez a 13 métermázsás kő az utolsóelőtti. Erre jön még a magyar korona 12 métermázsás kő-kolosszusa, és a nagy mű — elkészült.

A jövő héten még eltart a letisztítás, a hézagok kidolgozása, állványbontás stb. munkálatok. Azután pedig ott áll a közel 11 méter magas monumentum,

Nagykanizsa dísze és büszkesége, a szép nagy magyar hazának, az ezeréves magyar múltnak az egész országban egyedülálló örök mementója...

Zalai Közlöny, 1934. szeptember 29., szombat

Szegény zalai tehetségek kitaníttatására alapot szeretne létesíteni Schless István, aki új találmányairól és terveiről nyilatkozik

Schless Istvánnal folytatott beszélgetésünk harmadik részében mint már említettük, utolsó találmányáról és terveiről beszélt a salzburgi magyar feltaláló.

Amikor utolsó találmányairól érdeklődtünk, mosolyogva és büszkén mondja:

Hadi találmányok szürete

— *Ez idő szerint csak hadi találmányokat lehet értékesíteni és a feltalálók most erre a térre vetették magukat. Magam is itt próbálkoztam, és sikerült is mindenki által nagyon jól ismert portland-cementet víz nélkül megkeményíteni. Mondanom sem kell, hogy ezzel az azbeszt-pala ipart a fejetejére állítottam.*

Míg ezeket elmondja, bőrdíjéhez megy, kivesz négy-öt darab körülbelül 12×12 centiméter nagyságú különböző színű lapot és szó nélkül elém teszi a szálloda asztalának üveglapjára. Úgy cseng, mint a porcelán, mikor leteszi. Magam is forgatom, nézem, de nem tudom kiokoskodni, mire lehet jó ez a színes dolog. Mert még a nevét sem tudtam.

Új anyag: a „mimikrit”

Mosolyogva figyel egy darabig, aztán megszólal:

— *Hiába nézi, úgy sem találja ki. Ez egy pala, és pedig az előbb említett különleges módon előállítva. A jövő tetőfedő anyaga, vagy ha úgy tetszik, „Mimikrit”.*

No ezzel nem lettem okosabb, gondoltam. Haditalálmány és tetőfedő anyag? Kicsit furcsa. De csakhamar megkaptam a kellő felvilágosítást:

— *Ez a pala hét alapszínből készül, tetszés szerint, a környezet színének teljesen megfelelően. Ha egy házat ezzel a színes palával fednek be, oly tökéletesen beleolvad a ház, a környezet színeibe, hogy repülőgép támadás esetén csak egész közélről lehet észrevenni.*

— *Az építészek és haditechnikusok szerint ezek a lemezek a jövő tetőfedő anyagai. Mint már említettem, hét színből kapjuk ezt a mintás, színes lemezt, és maga az anyag van festve úgy, hogy a színek teljesen átmennek a lemezen. Ezáltal a lekopás lehetősége ki van zárva. Negyvenszer negyven centiméter nagyságban*

készülnek, vastagságuk csak négy milliméter. Teljesen tűz és fagyálló, és még ezerkétszáz fok mellett sem robban.

— Már kaptam megbízást az osztrák hadügyminisztériumtól egy nagy repülőtér épületeinek befedésére. De jellemző az osztrák ipar szegénységére, hogy az illető gyár, amelyik a szabadalmat gyártani fogja, annyi tőkével sem rendelkezik, hogy a gyártáshoz szükséges alig pár ezer pengős gépeket beszerezze.

Új fűtési módszer a „Vedit”-tel

Más találmányai? — kérdezzük.

— Ugyanezen anyagból sikerült tűzhelyeket, szobakályhákat, villamos- és gázfűtőtesteket is előállítanom. Ezek a kályhák nem égetik el a szoba levegőjét, mint az eddigi kályhák teszik, és úgy vannak megkonstruálva, hogy ha a tűz bennük kialszik, még órákon át ontják a meleget. A tűzhely és fűtőtest hézagainak egy része ugyanis zsírkőporral van kitöltve, amely tudvalevőleg a meleget akkumulálja.

— Ez a találmány nagy export-cikk lesz Ausztria részére, mert ott hegyek vannak zsírkőből. Vas nem kell hozzá, ami szintén jól jön, mert a vas nagy mértékben fogy Európában.

— Fűtési módszeremmel a fűtőanyag által adott meleg csaknem 70 százalékát fel lehet fogni, míg a meglevő kályhával csak 20 százalékot, mert a többi elillan a füstcsöveken át.

— Ezt az anyagot a magyar védő-szóból „Vedit”-nek neveztem el.

A fűtőtestekhez szükséges mintalapokat is előveszi, megmutatja és elmagyarázza, hogy működnek. Nem is hinné az ember, mennyire egyszerű dolgokon alapszik, és mégis mily ügyes és nagyszerű a találmány.

Örökös járdaburkolat

Ezután terveiről kezdtünk érdeklődni.

— Jövőre vonatkozó tervem — mondja — többi haditalálmányaim kidolgozása és értékesítése, azonkívül egy újabb eljárással gyártandó örökös járdaburkoló lapok Magyarországon való gyártása és igen olcsón való forgalomba hozatala. Ha ez sikerül, úgy megtakarítjuk a drága aszfaltnak Romániából való behozatalát, a városok képe pedig erősen megváltozna, megszépülne.

Egy nagy zalai alapítvány

— Ha az Isten megsegít, szándékom van egy nagyobb alapítvány megtételére, amely lehetővé tenné a Zala megyében született zseniális szegény magyar gyerekek taníttatását itthon és külföldön.

— *Hogy mennyire fontos, hogy egy nemzetnek zseniálisan gondolkodó fiai legyenek, igazolja a német nép mostani minden téren való küzdelme. Mindig akadnak emberek, akik ideáikkal kivezetik nemzetüket a fenyegető veszélyből, és így népük örök életét biztosítják.*

*

A most épülő, általa adományozott Nagymagyarország emlékműről beszélgetünk még.

— *Ez a mű ez idő szerint Magyarország legnagyobb irredenta emlékműve lesz, — mondja — amely még akkor sem veszti el jelentőségét, ha Nagymagyarország újra feltámad, mert ez az emlékmű a nép lelkének kifejezője, munka, küzdelem és áldozatkészség, ami a magyar nemzet örökös kísérője volt a múltban és lesz a jövőben is.*

— *Én szeretném, ha az emlékmű kicsinyített mása minden megyei és minden közigazgatási ülésterem asztalán ott lenne, hogy hatná át azok lelkét, kik a magyar nemzet sorsát intézik, hogy ők is önzetlenül, türelemmel és kitartással, becsületes tiszta kézzel és lélekkel dolgozzanak, munkálkodjanak szenvedő magyar népünk egy jobb jövőbe való átvezetésén.*

Ezzel a mondattal fejezte be Schless István szavait, amely méltó az ő áldozatkész magyar lelkéhez. (g.e.)

Zalai Közlöny, 1934. szeptember 30., vasárnap

Nagymagyarország emlékműve.

Írta: dr. Szabó Zsigmond

Egy Salzburg városában élő, izzó lelkű magyar, Schless István emléket állít szülővárosában a magyar nemzet dicső múltjának, szomorú jelenének, hogy ez a kőbevésett emlék hirdesse, zúgja, harsogja a meggyötört magyarságnak Nagymagyarország feltámadását. A magyar vármegyék címerpajzsáiból van összeróva az emlékmű, és fenn Szent István koronája tetézi be a felfelé törő oszlopot. Négy szobor van az emlékművön, négy nagy gondolat plasztikus kinyilatkoztatása.

Hungária Magyarország osztatlan címerpajzsával, amely azt a Kárpátoktól az Adriáig terjedő földrajzi egységet jelképezi, amelyet hiába darabolt szét a trianoni gyűlölség, hiába ajándékozott el országéhes alsóbbrendű nációknak, össze fog az forradni, mert a jó Isten is meg nem bontható egységnek teremtette.

És az emlékmű szobrai megmagyarázzák Magyarország megújulásának történelmi folyamatát.

A mindenki által elfogadott és megszeretett emlékmű előtt szívesen készíttek fényképet a nagykanizsai lakosok és a Nagykanizsára látogató turisták, átutazók

Ott áll a magyar anya, karján a kisdédével, mutatja a magyar élni akarást, és bizonyoságot tesz arról, hogy a nép él, szaporodik, és fejlődik, s el nem múlik sohasem. Mint annyi más nemzeti szerencsétlenséget, túléli ez a nép az ősi örökébe tolatkodott birtokrablók embertelen magyarirtását is. Él, fejlődik és sokasodik, mint ahogyan a nemes gally szívós életereje kiirtja, elnyomja és túléli a burjánzó vad hajtásokat.

Ott áll a becsületes munka apotheoizisa, a magyar földmunkás személyében. Két erős kezét összekulcsolva tartja, a két kezét, amelyekkel nem csak magyar véreink, de Európa népeinek is kenyérmagot vet és arat. Ott áll, és elnéz a világ nyüzsgő, tolatkodó, egymást maró, hiú, léha és dologtalan embervására fölött, mintha mondaná: A Teremtőtől nyert őserő lakozik erős karjaimban, mert az én munkámból fakad az élet. Én tettem termővé az alföldi rónát, a dombos Dunántúlt, én ültettem Tokaj és Badacsony tüzes nedűt ontó vesszőit. Bácskát, Bánátot, Erdélyt, a Felföldet és a nyugati végeket az én ekém szántotta, az én két dolgos kezem vetette el kenyéradó maggal. Csak ideig-óráig adnak nektek, betolakodott idegeneknek kenyeret az én munkám veritékével áztatott mezők. Mert visszasírja, visszavárja az ezeréves magyar föld magyar gazdáját, a magyar paraszt kérges, becsületes kezét, magyar aratólányok magyar nótáját. A magyar

Korabeli képeslap előlapja az emlékmű leírásával
(a Schless testvérek kiadása)

Kezves/tevéim ezt
 aszár nobrot azért küldöm
 mert itt lakunk a társam
 szülőházában az azt hirdető
 hogy magyar országot is
 lesz is ha este kitchitok a
 ablakon egy reflektor fénnyel
 síkára fehér szöveget látok
 napal pedig gyermekeim itt
 játszódnak a tővére nem
 meritek még nagykiszot ha
 megjelenek új szöveget
 or van. ezt itt egy idegenbe szöveg
 ott magyar szöveget 30.000 p is
 azok a kis szövegek minden van
 meggyerek a szöveg de csak
 az van kivétel a szöveg ami
 a miénk amit elvettük az
 azesen azit van azan szöveg
 egy ami csak felig van a ten
 teje vagy az egy kivétel az az
 jelképesi hogy az egy szöveg a
 miénk is mielőtt lesz kicsi szöveg
 az majthas a miénk lesz új
 minden gyönyörű aki magánti
 szövegére járunk

Korabeli képeslap hátlapja az emlékmű leírásával
 (a Schless testvérek kiadása)

földműves rögszeretete, szívós munkája vissza fogja szerezni Árpád vezér örökét. És addig is a béke eszközeivel, a magvetés és aratás bibliai munkájával igyekszünk meggyőzni a világot, és annak hatalmasait, hogy békés úton, vérontás nélkül adják vissza a magyarnak, igazságtalanul elvett ősi földjét.

De ha nem hajolnak a békés szóra, és nem akarják megérteni, hogy „Igazságot Magyarországnak”, akkor felel arra a negyedik szobor, honfoglaló magyar vitéz hősi alakja. A magyar kard nem puhult még el, és ha kell, a magyar kard ki tudja még vívni a magyar feltámadást.

A nagykanizsai emlékmű nemcsak ennek a városnak, hanem az egész Magyarországnak szól, mert köbevéssett szimbóluma a magyar feltámadásnak. Hitet önt a megcsonkított ország lakóiba, és reményt ad az elszakított részek magyarságának. Országos jellege van ennek az emlékműnek, mert a Trianon óta felnőtt fiatal generációnak plasztikus képben mutatja meg Nagymagyarországot összes vármegyéivel, úgy, ahogy volt, és úgy, ahogy lesz.

Nem áll az, hogy az országzászló eszméje feleslegessé teszi Nagymagyarország emlékművét. Urmánczy Nándornak, az izzólelkű irredenta apostolnak gondolata, a csonka országot gyászoló, félárbócra eresztett nemzeti lobogó szívébe vág minden igaz magyarnak és mindennél jobban erősíti a „Nem, nem, soha!” gondolatát. Szent dolog az országzászló eszméje, és az a félárbócra eresztett lobogó ne hiányozzék Csonkamagyarország egyetlen községének főteréről sem. Mert az országzászló nemcsak gyászol, de kötelességünkre is hív.

Nagymagyarország emléke sem elvesztett országrészeink síremléke, hanem az okvetlen eljövendő Nagymagyarország próféciális ígérete. Dicsőség Nagykanizsának, hogy itt emelkedik szobordíszes karcsú építménye a Dunántúl kék ege felé. Kell, hogy ez az emlékmű zárandokhellyé váljék. A csonkaország iskolás gyermekeit hozzák ide tanáraik, hogy megtudják, milyen volt és milyen lesz Nagymagyarország.

Zalai Közlöny, 1934. október 2., kedd

Október 31-én lesz a Nagymagyarország-emlékmű leleplezése

A nagykanizsai Nagymagyarország-emlékmű elkészült, impozáns nagyságában ott áll már a Fő út tengelyvonalában, mint hatalmas kőbe véssett felkiáltójele az irredenta Nagykanizsának.

A leleplezési ünnepséget október 7-re, majd október 14-re tűzték ki. Most ez a dátum is változást szenvedett, mert október 14-én lesz Letenyén a frontharcos zászlószentelés, amelyet József főherceg végez. Tekintettel a szomszéd járási

Képek a nagykanizsai Pichler család gyűjteményéből

székhely nagy ünnepségére, és a zalai notabilitások ebből eredő elfoglaltságára, Nagykanizsa kénytelen volt — szoboravató ünnepsége sikere érdekében — a leleplezést október 21-re halasztani.

Schless István, a szobor adományozója, a szobor-felállítás munkája befejeződven, elutazott Nagykanizsáról, ahova csak a leleplezésre érkezik vissza, valószínűleg családjával együtt.

|(Október 31. értelemszerűen október 21.)

Zalai Közlöny, 1934. október 4., csütörtök

**Herczeg Ferenc leplezi le a nagykanizsai
Nagymagyarország-emlékművet.
Még egy héttel el kellett halasztani a leleplezést**

Nagykanizsa legújabb büszkesége, az országnak e nemben egyetlen Nagymagyarország emlékműve, Schless István adománya készen áll az Eötvös téren. Már is sok nézője van naponta, s a városban megforduló idegenek is csodálattal és felemelő érzésekkel állnak meg előtte.

A szobor leleplezésére a szoborbizottság küldöttsége annak idején Herczeg Ferencet, a magyar irredenta gondolat nagynevé író-fejedelmét kérte fel. Her-

czeg Ferenc közéleti programja, főként azonban olaszországi útja miatt a dolog sokáig bizonytalan volt. Dr. Krátky István polgármester, a szoborbizottság elnöke kedden Pesten jártában újból felkereste Herczeg Ferencet, aki most már közölte, hogy Nagykanizsa kérésének szívesen tesz eleget, de csak az esetben, ha a leleplezést el lehet halasztani október 28-ra. Herczeg Ferenc ugyanis okt.4-én fontos kiküldetésben utazik Milanóba, a nemzetközi Volta-kongresszusra, és október 20-án jön onnét vissza, s már csak korára való tekintettel sem lehet kívánni tőle, hogy másnap aktív résztvevője legyen, fárasztó útja után a nagykanizsai ünnepségnek. A polgármester elfogadta ezt a feltételt, és így az emlékművet Herczeg Ferenc, a Revíziós Liga elnöke fogja leleplezni, október 28-án.

Ugyanerre a napra természetesen Budapestről filléres gyorsvonat beállítását is kéri a szoborbizottság, amely a rendezés előkészületeit most már végre konkrét formában is megkezdhette.

A mindenki által elfogadott és megszeretett emlékmű előtt szívesen készítették fényképet a nagykanizsai lakosok, a Nagykanizsára látogató turisták és átutazók

Utazási kedvezmények a Nagymagyarország-emlékmű leleplezése alkalmából Nagykanizsára

A Nagymagyarország-emlékmű szeptember 28-iki leleplezési ünnepélyére a méltó szép meghívók a Zalai Közlöny nyomdájában már elkészültek, és a rendezőség vidékre már szét is küldte azokat. Meghívták a kormányt, az összes törvényhatóságokat, főispánokat, városokat, polgármestereket és a magyar közélet kiválóságait. Helybe most megy ki a meghívó.

A Budapestről Nagykanizsára induló filléres gyorsvonatot sikerült szeptember 28-ra biztosítani. Egyébként is az egész ország területéről 33 százalékos kedvezménnyel lehet e napon Nagykanizsára utazni. A kedvezményes utazás legkorábbi megkezdésének ideje szeptember 27-én 0 órakor, míg a visszautazást legkésőbb szeptember 29-ének 24 órájáig kell megkezdni. Aki erre a kedvezményes utazásra igényt tart, jelentkezze a polgármesteri hivatalban, 45 fillér illeték és postadíj lefizetésével. Aki személyesen veszi át a jogosítványt, csak 25 fillért fizet.

Az országos ünnepség minél impozánsabb sikere érdekében a nagykanizsaiak jól teszik, ha minél több hozzátartozójukat és rokonaikat is meghívják erre a páratlan szép hazafias ünnepségre. Az ünnepélyre vonatkozó minden felvilágosítást készséggel megad a város idegenforgalmi hivatala.

| (Szeptember 27—28—29. értelemszerűen október 27—28—29.)

Zalai Közlöny, 1934. október 17., szerda

Az aradi bitófák egy-egy szálkája a nagykanizsai Nagymagyarország emlékmű tövében

Schless István, az áldozatos lelkű salzburgi magyar, akinek nemes magyarságából az október 28-án leleplezésre kerülő hatalmas Nagymagyarország-emlékmű született meg, újabb ajándékot ajánlott fel szülővárosának, Nagykanizsának.

A város vezetősége ugyanis meg akarja szerezni a most megtalált aradi tizenhárom hős kilenc bitófájának egy-egy szilánkját, melyet a Schless-féle Nagymagyarország emlékműnél helyeznének el. Így valóban nemzeti zarándokhely lenne Nagykanizsa és a Nagymagyarország emlékmű.

KÉPES PESTI HIRLAP

LVI. ÉVFOLYAM, 217. SZÁM

Marseille-i képtáviratok.

1934 OKTÓBER 12, PÉNTEK

A merénylő a király autójára ugrik, az autó mellett löhdőn Piollet alezredes, aki kardcsapással leütötte a merénylőt.

Baloldali képtávirat: Sándor király ideiglenes ravatalon a marseille-i prefektúra pamlagán.

Barthou a ravatalon Marseille-ben. Baloldali kép: a megsebesült Georges francia tábornokot eszméletlenül emelik ki a király autójából.

Ki gondolta volna, hogy ez a távoli esemény, melyről a híradás egyszerre jelent meg az emlékműről készült képpel, ...

Leleplezésre készen áll Nagykanizsán a Nagymagyarország- emlékmű, amelyet Schless István salzburgi magyar mérnök (képe a jobbsarokban) saját költségén állított fel szülővárosában.

... meggátolja Schless István álmának megvalósulását, a szobor felavatását

Schless István helyeselte a gondolatot, felajánlotta támogatását a relikviák megszerzésében, és megígérte, hogy amennyiben a város meg tudja szerezni a nemzeti ereklyét, – amire minden remény megvan – egy két és fél méter magas művészi kivitelű örökmécsest állíttatna fel a Nagymagyarország-emlékmű előtti parkban. Ez örökmécsest alatt nyernének elhelyezést a bitófaszilánkok kőbefoglalva. A város vezetősége és társadalma örömmel fogadta fiának, Schless Istvánnak újabb ajánlatát.

Zalamegyei Ujság, 1934. október 17., szerda

Október 28-án leplezik le Nagykanizsán az irredenta emlékművet

Schless István nagylelkű ajándéka, Nagymagyarország nagykanizsai emlékműve teljesen elkészült, és most leleplezési ünnepét véglegesen október 28-án vasárnap délelőtt 11 órára tűzték ki. Az ünnepséget Nagykanizsa város közönsege a Magyar Revíziós Ligával karöltve rendezi.

A meghívókat most bocsátotta ki Krátky István dr., Nagykanizsa város polgármestere. A leleplezési ünnepélyre — mondja a polgármester — meghívok minden magyar testvért, aki áldozni akar a dicsőséges magyar múlt előtt, tiltakozni akar a könyörtelen és igazságtalan békediktátum ellen, s jelenlétével is kifejezést akar adni a szebb és boldogabb magyar jövőndőbe vetett törhetetlen hitének.

Közli a polgármester, hogy az ünnepélyre az egész ország területéről 33 százalékos kedvezménnyel lehet Nagykanizsára utazni. Az indulás legkorábbi időpontja 27-én 0 óra, a visszautazásnak 29-én 24 óráig kell befejeződni. A kedvezményes utazásra jogosító igazolványokat a nagykanizsai polgármesteri hivatal küldi meg. Az igényléshez 45 fillért kell mellékelni levélbélyegekből.

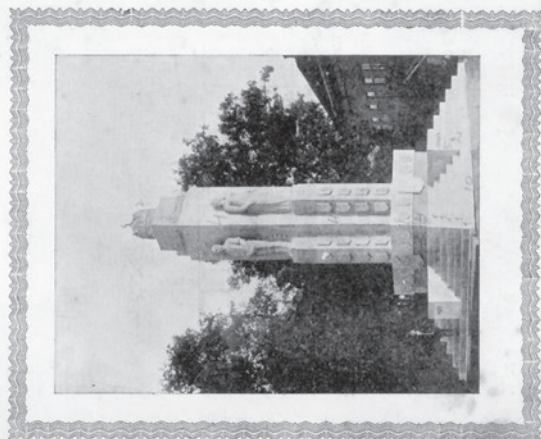
Az ünnepély műsora: 10 órakor ünnepi szentmise az alsóvárosi plébánia-templomban. 11 órakor az Eötvös téren felállított emlékműnél történik a leleplezés. A leventezenekar a Hiszekegyet játssza, az ipartestületi dalárda énekel, majd Herczeg Ferenc, a Magyar Revíziós Liga elnöke leleplezi az emlékművet, és ünnepi beszédet mond. Az egyesített vegyeskarok éneke után Kovács Sándor gimnáziumi tanuló szaval. Ezután Schless István átadja, Krátky polgármester átveszi az emlékművet. Ezt követik a koszorúzások, a Szózat eléneklése és a díszmenet. Az ünnepély után társasbéd lesz az Iparoskörben.

A meghívón a polgármester közli az építés történetét.

NAGYKANIZSA VÁROS

POLGÁRMESTERÉTŐL

A meghívó első oldala

NAGYKANIZSA VÁROS KÖZÖNSÉGE A MAGYAR REVÍZIÓS LIGÁ-
VAL KAROLTVÉ Nagykanizsán, 1934. évi október hó 28-án délután 11 órákor

LEPLEZI LE

egy magyar testvérünknek, a nagykanizsai születésű, Ausztriába szakadt SCHLESS
ISTVÁN-nak hazafias áldozatkészségéből létesült

NAGYMAGYARORSZÁG-EMLÉKMŰVET

A leplezési ünnepélyre a város közönsége nevében s a Magyar Revíziós Liga megbízásából
hazafias tiszteltet meghívok minden magyar testvért, aki áldozni akar a dicsőséges magyar
mult előtt, állakozni akar a könyörtelen és igazságtalan irániai békédikátum ellen s jelenlével
is kifejezést akar adni a szebb és boldogabb magyar jövőndébe vetett örökietlen hitének.

Mély tiszteltet felkérem a meghívókat, hogy az ünnepélyen és a közben valós részvételt szándékukat
és azt, hogy a felavató emlékműre helyezni-e kossorút, velem október hó 25-ig közölni szíveskedjenek.
A leplezési ünnepélyre az ország egész területéről 33%-os kedvezménytel lehet Nagykanizsára utazni.
Az indulás legkorábbi időpontja október 27-én 0 óra, a visszautazásnak október 29-én 24 óráig
kell befejeződnie. A kedvezményes utazásra jogosults igazolványokat a nagykanizsai polgár-
mestert hivatal küldi meg az érdeklődőknek; az igényléshez 45 fillért kell mellékelni levélbélyegben.

Nagykanizsa,
1934. október hava.

Hazafias üdvözléssel: Dr. KRÁTKY ISTVÁN s. k.
polgármester, az emlékmű-bizottság elnöke

MŰSOR:

10 órákor ünnepi szentmise az alsóvárosi plébánia templomban, istentiszteletek a hitfelekezetek templomaiban.

11 órákor az Eötvös-téren felállított emlékműnél :

1. SZABADOS: HISZEKEGY. Játssza a Levente-zenekar, vezényli Schiller János, a Városi Zeneiskola tanára.
2. FIGEDY FICHTNER SÁNDOR: ÁRPÁD SÍRJA, Énekli az Ipartestületi Dalárda, vezényli Ketting Ferenc karnagy, polgári iskolai tanár.
3. HERCZEG FERENC, a Magyar Revíziós Liga elnöke leleplezi az emlékművet és ünnepi beszédet mond.
4. Dr. KERKAY JOZSEF: MAGYAR SIRALOM. Énekli az Irodalmi és Művészeti Kör, az Ipartestületi Dalárda, Leányliccum és polgári iskolák egyesített vegyeskara, vezényli Ketting Ferenc.
5. TORDAY ÁNYOS: HUNGÁRIA ÉBREDJ. Szavalja Kovács Sándor reál-gimnáziumi VIII. o. tanuló.
6. SCHLESS ISTVÁN átadja.
7. Dr. KRATKY ISTVÁN polgármester átveszi az emlékművet.
8. KOSZOLÚJZÁSOK. Csak jellege mondható !
9. SZOZAT. Énekli a vegyeskar.
10. DÍSZMENET AZ EMLÉKMŰ ELŐTT.

A leleplezési ünnepély után közebed az Iparoskör dísztermében.

A meghívó harmadik oldala

AZ EMLÉKMŰ

LÉTESÍTÉSÉNEK TÖRTÉNETE

Schless István nagykanizsai születési, ausztriai, anifi lakós 1933. augusztus 27-én ausztriai otthonából, a »Villa Hungaria«-ból írt levelében Magyarországhoz való hűségese ragaszkodása jelül egy emlékművet ajánlott fel Nagykanizsának, melynek költségére 20.000 pengőt küldött.

A város országos tervpályázatot hirdetett, amelyben kikötötte, hogy e »Nagymagyarország« emlékműnk — az adományozó intencióinak megfelelően, — a történelmi Magyarország egységét és oszthatatlanságát, a trianoni békediktátum elviselhetetlenségét, a 63 vármegyeinek a Szent Koronával való együttességét, a Szent Korona alá tartozott területek egységének Trianon által okozott megsemmisülését s a magyarság által évszázadokon át a hazáért hozott vérdíjakokat kell kifejeznie.

Huszonkét pályázat érkezett, melyek közül Hübner Tibor budapesti műépítész terve nyerte el az első díjat és került kivitelezésre borosjenői és haraszti kövekből. Minthogy a pályanyertes művet a 20.000 pengőből nem lehetett volna megépíteni, Schless István 4000 pengővel felemelte adományát.

Az emlékmű talpazatát képező lépcsősor azt a munkát és fáradságot jelképezi, mellyel őscink a hazát felépítették. A lépcsők közé illesztett s a négy világítást fél néző négy kölkömb Trianon, Mohács, Mohi, Arad feltárással a nemzet vérdíjakait jelképezi. A centrális gondolatot az égbetörő felépítmény fejezi ki, melynek lábát — nyögve e súlyos teher alatt — a megmaradt vármegyék címerei alkotják; ezeket fog utból felépíteni Nagymagyarország, melynek elszakított vármegyéit az egyelőre üres címerpajzsok, részben elcsabolt vármegyéit pedig csonka címerükkel megvessett címerpajzsok szimbolizálják. A magasán elhelyezett négy allegorikus figura (Hungária, ősmagyar harcos, magyar földműves, gyermekét ártó anya) az ősi dicsőséget, a magyar vitéséget, a munkát s a szöbb magyar jövőt jelképezi. Az egész gondolatot a Hísekeggy kosztuza s megkoronázza Nagymagyarország élő jelképe, a Szent Korona.

A meghívó negyedik oldala

Elmarad a Nagymagyarország-emlékmű átadási ünnepsége

Mint ismeretes, a Schless István 24.000 pengős adományából épült nagykanizsai Nagymagyarország-emlékműnek jövő vasárnap lett volna az ünnepélyes átadása. A többször elhalasztott ünnepségnek erre az utolsó dátumára meg is történt minden előkészület, a meghívók szétmentek az egész országba. Úgy látszik azonban, ezzel a szoboravatással nincs szerencséje Nagykanizsának. Közbejött akadályok miatt ugyanis az átadási ünnepséget újból — ezúttal ötödször — el kellett volna halasztani. Minthogy azonban télvíz idején mégsem lehet egy ilyen impozáns méretűre rendezett ünnepséget megrendezni és télen a városba özönlő idegeneknek sem lehet a virágos Nagykanizsa igazi arcát megmutatni, a rendezőbizottság kénytelen volt a közben felmerült halasztó okokat méltányolni, egyben elhatározni, hogy most már majd csak a tavasszal rendezi meg az első nagy ünnepséget Nagykanizsa monumentális új szobra előtt. A leleplezés úgysis csak jelképes lett volna, hiszen a szobor a maga teljes pompájában ott áll a nyilvánosság előtt, amióta csak elkészült, és hirdeti a benne kőbe véssett, magasztos magyar gondolatokat, és a magyar áldozatkészség erejét.

Zalai Közlöny, 1934. október 25., csütörtök

Nagyszabású idegenforgalmi tervek Nagykanizsán Pünkösdkor lesz a Nagymagyarország-emlékmű átvétele

Az egész országban erőteljes idegenforgalmi mozgalom indult meg. A városok szinte vetélkednek egymással, hogy melyik nyújt többet a városát felkereső idegennek. A magyar kormány is szívesen látja, sőt, teljes erejével támogatja ezt a mozgalmat, amely gazdasági és egyéb szempontokból is a legteljesebb támogatást érdemli.

Nagykanizsa város sem marad tétlenül ebben a mozgalomban. Nagykanizsa is erőteljesen bele akar kapcsolódni ebbe a mozgalomba. Azért dr. Krátky István polgármester szerdán estére ankétára hívta össze ebben az ügyben a városháza kis tanácstermében a város társadalmának vezető tagjait. A polgármester megnyitójában vázolta az idegenforgalom jelentőségét a város szempontjából, és indítványozta, hogy a nyáron egy kettős ünnepnapon rendezzék meg a Nagymagyarország szobor átvételét, délután gyöngyösbokréta, stb. programmal. Másnap azután egy 48-as, illetve 20-as napot kellene rendezni megfelelő programmal,

amely idegenforgalmi szempontból is érdekes lenne. Több hozzászólás után ezt a kettős ünnepnapot pünkösdben fixírozták.

Polónyi György polgári iskolai igazgató az összes iskolából álló tornaünnepély beállítását javasolta.

Krátky polgármester kétnapos filléres gyorsvonat és 50 százalékos utazás kieszközlését tartja kívánatosnak.

Dr. Tholway Zsigmond postahiv. igazgató a daloskerület válogatóversenyének az ünnepséggel való egybekapcsolását indítványozta.

A gyöngyösbokrétával kapcsolatban a kéthelyi bokrétát is bekapcsolják, amellyel már tárgyalások is folynak.

A Zrínyi Irodalmi Kör 40 éves jubileumát is ekkor lehetne megünnepelni országos nevű személyiségek bevonásával.

Dr. Pottyondy József aljegyző tanítói kongresszus megtartását javasolta.

Krátky György a 48-as nap helyett egy zalai hadviseltek napjának megtartását vetette fel, amit az ankét is elfogadott.

Filó Ferenc igazgató kiskanisai gyöngyösbokréta beállítását indítványozta.

A polgármester még dunántúli lövészverseny bekapcsolását vette tervbe.

Az ankéton sok életrevaló javaslat hangzott el. Az értekezlet végül elhatározta, hogy egy nagyszabású tervet dolgoz ki, és evégből több alkalommal ülésre jön össze.

Zalai Közlöny, 1934. október 28., vasárnap

Elmaradt ünnep

Nem volt szerencséje Nagykanizsának a Nagymagyarország-emlékműve, gyönyörűséges új szobra felavatásával. Október 7-től hétről-hétre kellett halasztani az ünnepséget. Hol ez, hol az jött közbe, s amikor végre sikerült mindent pontosan összeegyeztetni, s a meghívók szétmentek, akkor az utolsó pillanatban megint olyan akadály merült fel, amely megfellebbezhetetlen, és így Nagykanizsa ma — csak lélekben ünnepelhet. Ekkor aztán elhatározta a szoborbizottság, hogy további dátumokkal, ennyi kényszerű elhalasztás után nem kísérletezik. Itt a tél, az idő már hovatovább nem is alkalmas új terminusok kitűzésére. Maradjon a végváros nagy ünnepe a tavaszra, amikor majd a virágba boruló Nagykanizsa méltóbb köntösben tud ünnepelni. Nem is volna érdeke sem az emlékműben rejlő magasztos gondolatoknak, sem a városnak, hogy egy országos ünnepet ugyanikor rendezzenek meg Nagykanizsán, amikor a város rideg téli külseje nem tud megfelelő miliőt adni az ünnepségnek. Nagykanizsa a magyar hazaszeretetnek

kőbevésett gigászi szobra előtt a végen küzdő magyarság életerejét is meg akarja mutatni, s erre most már csak az új virágokat fakasztó tavasz lehet az alkalmas idő.

*

Lélekben mégis ünnepel ma Nagykanizsa minden jóérzésű magyarja. Lélekben mégis odazarándokolunk a beszédes kövek köré.

Egyetlen egy koszorú pihen a talapzat hatalmas kövein. Egy óriási koszorú. Közel fél métermázsa. Négy méteres nemzetiszínű selyemszalag úszik a koszorú két oldalán, nehéz arany sujtással. A szalagon három szó, semmi több: „Nagy-magyarországért: Schless István”. Három egyszerű szó. Olyan egyszerű, mint amilyen egyszerű volt az a csodálatos gesztus, amivel Schless István a 25.000 pengőt ezért a szoborért áldozatul adta kálváriás életének immáron megfogyatkozott terméséből.

S mi, akik ezt a Széchenyiek példáira emlékeztető áldozatot elfogadtuk, az elmaradt nagy ünnep hétköznapiján is meghatódott lélekkel álljuk körül gondolatban a történelmi magyar haza kő-szimbólumát, boldog tegnapok emlékét, igazságos holnapok soha el nem alvó hitét.

Ma itt dobbanak egy pillanatban szerte a világon élő 12 millió magyarok szíve. Lélekben minden magyar kéz, mint a bíró előtt a feszületre, arra lendül a kanizsai kőmomentum felé, és egy gondolatban összetalálkozott 12 millió magyar hangos szó nélkül, ünnepi harsonák nélkül, virágese nélkül, zászlóerdő nélkül, csendesen esküszik. Esküszik, hogy ezer év örökét, ősei kihullott véré, Mohács, Mohi, Arad, Trianon vértanú-hekatombáit nem adja, emlékeit meg-fojtani nem hagyja, hitét szívéből kitépni nem engedi, gyermeke lelkébe átplántálja, a holnap nemzedékét is felesketti rája, valameddig nem lesz élő valóság a magyar hiszekegy kőbefaragott felkiáltójeléből.

*

Régóta csak sírva szabad vigadnia a magyarnak. Ilyenné lett Nagykanizsa büszkeségének, a magyar földön egyedülálló, arányaiban is páratlan emlékművének ünnepe is. Mire odaállhattunk volna a tövébe erőt meríteni, hitet tenni, addigra kicsike országunk hirtelen célpontja lett a gyűlölet nemzetközi hullámverésének. A trianoni átok mennyboltozata megremegett Európa feje felett és vészes villámokat szór mindenfelől a magyar föld felé. Egyetlen pajzsunk, menedékünk az igazságunk, a becsületünk, amiről a rágalomhadjárat szörnyű dühének tájtétköz freckselése visszapereg. Egymás után dőlnek össze az aljas vádak, és egymás után támad száz új meg új feje a lernai hidrának. Íme, még meg se csodáltuk jóformán Nagykanizsa új szobrát, már az is benne van az ellenséges indulatok pergőtűzében. A Vreme, a szerb kormány félhivatalosa két-három nappal ezelőtt hosszú cikkben rohant neki a magyarságnak és vezetőinek, és azt írja többek

között, hogy Magyarország október 28-ra országos tüntetést szervezett Nagykanizsán Jugoszlávia ellen, egy „országzászló” felavatásával kapcsolatban.

Az ész megáll, de a kéz is ökölbe szorul ilyen szemenszedett hazugságnak a legkomolyabb feltalálásban való jelentkezésén. Hát honnét születhetnek ilyen fantasztikus hazugságok? Honnét repülhet világgá ilyen elképesztő kitalálás? Ki hallott Nagykanizsán, vagy bárhol csak egyetlen szót a szoboravatás előkészületei alatt, vagy bármikor egy jugoszlávellenes tüntetésről? És kinek juthatott volna eszébe ilyen örültség ma? Amikor a magyar nemzet őszinte részvéte is ott állt a jugoszlávok királyának ravatala mellett, s amikor a magyarság is egyet követel: — igazságot deríteni az elvetemült gyilkosságra és megbüntetni a bűnösöket.

Csak bomlott agyak gondolhatták ki ezt a képtelen vádat, a gyűlölet féktelen tájtékezésében. És még valami. A nyugtalan lelkiismeret, amelyik érzi, hogy adósa maradt az öröktől fogva és mindörökké egy igazságnak. Amelyik érzi, hogy előbb-utóbb bekopogtat a történelem, a nagy végrehajtó, és minden országon behajtja az igazságnak való tartozását. Odaát már megkezdték a keserves fizetést. S most szeretnék kidobni a végrehajtót...

Zalai Közlöny, 1934. október 28., vasárnap

A rablánc

(A Nagymagyarország-élmű lelki alapkövei)

Írta: Schless István

Vannak rabláncok és rabbilincsek, amelyeket nemzeti büszkeségből ereklényként hordanak azok, akik felejtetni nem tudnak és vannak rabláncok, amelyekre az utókor fiai áhítattal tekintenek, sőt sírva borulnak. Én láttam mindkettőt.

Az egyik: Magyarországon való vándorlásaim közben nem egyszer akadtam össze olyan emberekkel, ezelőtt 35 évvel, akik hazafiságukért Kufstein és Theresienstadt nyirkos börtöneiben szenvedték a súlyos rabságot. Egy ilyen magyarral találkoztam egyszer Zemplénmegyében. Már öreg volt, mikor én a házához kerültem. Vándorutam során Bodzásujlakra kerültem, az éhség kínzott és egy tornácos szép magyar ház hívogatólag integetett. Betértem, mert sejtettem, hogy ott rokonlélekre akadok, aki úgy mint én is, a testi és lelki szenvedést egyaránt ismeri. Nem csalódtam. Befordultam az udvarházba. Öreg magyar ült a tornácon. Öblös tájtékipa a szájában.

— Mi jó hozott, kis öcsém? — fogadta köszönésemet.

*Korabeli fénykép a Nagy-Magyarország-
emlékműről*

— Éhes volnék, — mondtam — ha jutna valami ételmaradék, hálás volnék érte.

— Nó, az adódik, fiam! — mondta az öreg és ezzel feltápáskodott karosszékéből. Amint felkelt, a nyakában függő vastag lánc nagyot csörrenve vágódott az asztal széléhez. Fiatal ésszel nem tudtam elképzelni és megérteni, mi a csudának hord az öreg úr ilyen szörnyű vastag láncot a nyakában. Kíváncsiságom most már nagyobb volt éhségemnél. A konyha felé tartott velem. Hívására egy terebélyes néne jött elő, akinek meghagyta, hogy engem lásson el étellel, itallal. Az öreg házvezetőnővel hamarosan barátságot kötöttem. Beszédes asszonyság volt, tőle tudtam meg, hogy az öreg nemzetes úr fiatalon, 1850-ben, 21 éves korában magyarsága mi-

att Haynau, az osztrák hiéna bírósága elé került. Haynau életfogytiglani börtönre ítélte. Tizennyolc évig raboskodott Kufstein várában, míg végre a kiegyezéskor, 1868-ban kiszabadult. Mikor 39 éves korában kiszabadult, elhozta magával rabláncát, amelyet úgy megszokott, hogy még éjjel sem hagyja el és vele alszik. Élete végéig. Sőt meghagyta, hogy a sírba is a láncsal együtt tegyék le...

Talán ez volt az első alapkőve lelkemben annak az emlékműnek, amelynek ma lett volna a leleplezése.

És a második?!

Vándorlásaim során eljutottam a vértanúk városába, Aradra is. Már mint gyermek, rajongója voltam a vértanúknak és megnéztem mindent, ami velük kapcsolatos történelmi nevezetességgel bírt. A 48-as ereklyemúzeumot most is megnéztem volna, — ha lett volna 50 fillérem a belépőjegy árának megfizetésére. De hisz nem azért áldott meg a Teremtő találékonysággal, hogy azt az 50 fillért ne tudtam volna előteremteni. Félre hát a szégyennel kérni nem bűn és én

nyakamba vettem Arad szűkebb utcáit, ahol a szegényebb nép lakik, mert már tapasztalatom volt, hogy a szegényeknek rendszerint jobb szívük van, mint a gazdagoknak. Hamarosan össze is koldultam a belépőjegy árát és megvásároltam a jegyet. Kíváncsi és szomjas lelkemmel nyeltem mindazt, ami ott elém tárult. Többek között egy bilincsszerű karkötőn akadt meg a szemem — a bitófán meghalt kilenc hős kezdőbetűivel kirakva, amelyet egy német származású osztrák tiszt kiegészített és Vécseynének adott.

Most így nézett ki:

Pannónia! Vergis Deine Totem Nicht, als Kläger Leben Sie!

(Magyarország! Ne feledd halottaidat, mint vádlók élnek ők!)

Majd Damjanich bilincsét néztem nagy áhítattal és a többi látogatók nem kis meglepetéssel látták, hogy a tizenhat körüli rongyos kisfiú, aki úgy kéregette össze a belépőjegy árát, — megcsókolja Damjanich bilincsét.

Ez az élmény volt második alapkőve a Nagykanizsán felállított Nagymagyarország-emlékműnek. És így szedtem össze a lelki „köveket”, amelyekből a kanizsai Nagymagyarország-emlékmű kialakulhatott. Nehéz küzdelemmel és sok-sok szenvedésen keresztül vezetett idáig az én életem. De ezek a szenvedések megszülték bennem — miként kagylóban a gyöngyöt — az áldozatkészséges hazaszeretetet s ebből: Nagymagyarország-emlékművét.

Sem elismerésre számot nem tartok, sem ünnepeztetésben részt venni nem akarok, amint ezt már írásban és szóban hónapokkal ezelőtt a szoborbizottságnak bejelentettem.

Távol Magyarországtól, a Villa Hungáriában könyörgök ma a magyarok Istenéhez, hogy áldja meg nemzetünket sok olyan férfival, akik megértik hőseink és vértanúink szenvedéseit, mint ahogy én megértettem azokat. Akik pedig rosszindulattal és irigységgel nézik tetteimet, azoknak adjon a Mindenható olyan kálváriás életet, mint amelyben nekem volt részem és akkor rá fognak eszmélni, hogy nem hiúság és nem önző célok állították a Nagymagyarország-emlékművet Nagykanizsa legszebb terére.

Zalai Közlöny, 1934. november 4., péntek

A városi képviselőtestület rendkívüli közgyűlése

Szobor ügyek

Aradi Antal jegyzőkönyvi köszönetet javasol a Nagymagyarország emlékműve alkotójának, adományozójának és a polgármesternek, akik lehetővé tették egy oly szobormű felállítását, amely valóban dísz és büszkesége a városnak.

TRIANONI HATÁRVÁROS DÍSZSISAKOS RENDŐRREL

TRIANON ÉS NAGYKANIZSA KÉPESLAPOKON

Dr. Szombath Tibor

Nagykanizsa, 2004

*A város „irredenta szépségének és kertészetének” állít emléket
Szombath Tibor munkája*

Krátky polgármester szerényen elhárítja magáról az adományozó Schless és a munkatársaira. Utalt a Zalai Közlöny mai cikkére, a Szent-háromság szobor kivilágítására vonatkozólag. Kijelentette, hogy a Szentháromság szobor is ugyanúgy ki lesz világítva, mint a többi szobor, sőt szépítészeti szempontból is gondoskodás történik róla, amennyiben a temető felé néző fronton a kilátást akadályozó fákat kivágják. Majd megjegyezte, hogy téves az a hír, mintha a város irredenta szépészetét és kertészetének nemzeti jellegét beszűntetné bizonyos okokból. A mi területünkön azt csináljuk, amit jónak látunk. A közgyűlés ezt szívesen vette tudomásul.

A város „irredenta szépészetének és kertészetének” állít emléket Szombath Tibor Trianoni határváros díszsisakos rendőrrel (Trianon és Nagykanizsa képeslapokon) című munkája.

Zalai Közlöny, 1935. február 7., csütörtök

Megállapították Nagykanizsa pünkösdi idegenforgalmi napjainak programját

Kedden délután értekezlet volt a városházán dr. Krátky István polgármester elnöklete alatt, amikor is az idegenforgalmi bizottság tagjai letárgyalták az idén pünkösdre tervezett idegenforgalmi napok programját.

A bizottság minden igyekezetével arra törekszik, hogy Nagykanizsa ezúttal olyan filléres gyorsvonatot kapjon, amely csak a következő nap este tér vissza Budapestre.

Az első napon, Pünkösdvasárnap délelőtt lesz a Schless-féle Nagymagyarország szobor átadási ünnepe. Délután tűzoltó juniális, este tűzoltó bál. Kiskanizsa és a nagykanizsai járás Gyöngyösbokrétájának bemutatása, stb.

Pünkösdhétfőn a Zrínyi Irodalmi és Művészeti Kör 40 éves jubiláris díszközgyűlése. A piarista és kereskedelmista diákszövetségek közgyűlése. A 20-as és 48-as volt ezredbajtársak összejövetele. A Zalavármegyei Általános Tanító Egyesület és a Zalamegyei Tanítók Körének közgyűlése. Délután a Dalosszövetség XIV. kerületének válogató versenye. Az összes nagykanizsai iskolák mintacsapatainak tornabemutatója. A Somogy-Zalai Lótenyésztő Egyesület által rendezendő lóversenyek. A Műegyetem sportrepülőinek repülése, stb.

A főbb vonásokban megállapított program minden részletét most dolgozzák ki, és mindenki megkapja a szerepet, hogy a program méltó legyen a nagy múltú Zrínyi-városhoz, Nagykanizsához.

**Ausztria elfogató parancsot adott ki Schless István ellen.
*Berlinben él a nagykanizsai Nagymagyarország-émlékmű adományozója***

Még hivatalosan át sem adták a nagykanizsai Nagymagyarország-émlékművet a városnak, máris új mártírium forrása lett a gyönyörű szobor a nagylelkű adományozó, Schless István számára.

Először is, amikor Ausztriában megtudták, hogy az anifi feltaláló 25.000 pengőt adományozott magyar irredenta emlék céljára, minden eszközzel megindították ellene a hajszát. A Villa Hungaria-t, Schless István paradicsomi otthonát állandó ellenőrzés alatt tartották, majd pedig az adóügyi hatóságok vették bombázás alá. „Ungarischer Hund” (magyar kutya) és ehhez hasonló feliratok egyáltalán nem tartoztak a ritkaságok sorába Schless István villájának kapuján, bástya-oszlopain.

A hadjárat vége az lett, hogy Schless István kénytelen volt odahagyni egy élet munkájából épített hajlékát, a pénzügyi hatóságok által lefoglalt minden ingó és ingatlan vagyonát. Jellemző Schless István fanatikus magyarságára, hogy — bár akkor a kanizsai szobor ügyét még stornirozhatta volna — nem nyúlt ehhez a 25.000 pengőhöz, inkább újra nyakába vette a világot és újra kezdte életét. Egy darabig Bécsben élt, szűk kis hotelszobában feleségével, de Ausztriában nem volt soká maradása. Tervei nem sikerültek, kiment Németországba, a Duna melletti Ulmba. Leánya, a 21 éves Schless Ilonka a Villa Hungaria paradicsomából elment nevelőnőnek a megszállott Felvidékre egy magyar úri családhoz. Itt is hamarosan ferde szemmel kezdték nézni a hatóságok a Schless névre és a kanizsai irredenta szobor adományozójának leányát kiutasították a cseh köztársaság területéről. A fiatal leányt csendőr kísérte a vonaton a magyar határig — az édesapja nagy „bűnéért”, Schless István magyarságáért.

Közben a marseillei király-gyilkosságot követő vádiratban is szerepelt a nagykanizsai Nagymagyarország-émlékmű és vele kapcsolatban Schless István neve. A jugoszláv és cseh újságok tele voltak a hírrel, hogy az emlékmű lázítás a szomszédos országok ellen, uszító feliratok vannak rajta és leleplezésekor nagy jugoszláv-ellenes tüntetés lesz, amit országosan szerveznek Magyarországon. A hazug vádak ellen a magyar hatóságok úgy igyekeztek védekezni, hogy elküldték az ügy genfi tárgyalására a kanizsai emlékmű fényképeit és külön lefényképezték annak „láztató” felírásait is.

Németországban Schless István újult erővel és hittel dolgozni kezdett. Találmányai kedvező fogadtatásra találtak, úgy hogy csakhamar már újra kedvező anyagi viszonyok közé került s ha volt gazdagságát nem is tudta még vissza-

*A mindenki által elfogadott és megszeretett emlékmű előtt
szívesen készítettek fényképet a nagykanizsai lakosok*

szerezni, de megelégedetten és gondtalanul szentelhette magát újabb találmányai kidolgozásának és értékesítésének.

Ulmban csakhamar szűk lett a tér Schless István munkakedvének és ambícióinak és Berlinbe költözött. Jelenleg ott él, elegáns, fürdőszobás, bútorozott albérleti lakásban, feleségével, a legjobb kilátásokkal folytat tárgyalásokat svájci és holland tőkecsoportokkal találmányai értékesítéséről, és — mint írja — tele van új ideákkal, amiket igyekszik most mind kidolgozni és szabadalmaztatni.

Amíg Schless István ezt az utat megtette, addig Ausztriában a Villa Hungaria-ra árverést árverés után hirdettek az osztrák adóügyi hatóságok. Sok-sok ezer silling adót vetettek ki az anifi magyarra, nem csak a 300.000 sillinget érő házára, nem csak a hihetetlen mértékben felértékelt jövedelmére, hanem még arra a tőkére is, amit évekkal ezelőtt beleépített a Villa Hungaria-ba. Valóságos adóügyi irtó hadjáratot vezettek le Schless István ellen, aki olyan vakmerő volt, hogy 25.000 pengőt adott hazájának egy emlékműre. Az árverések azonban eredménytelenek maradtak. A villa olyan nagy érték, hogy ma nehezen akad rá vevő, különösképpen azért is, mert Anif a kritikus német-osztrák határtól

pár kilométerre fekszik. Így csak a főúri gazdagságú berendezést sikerült az adóhatóságoknak elkótyavetyélniük, az épület sorsa még mindig bizonytalan. Egy biztos: — Schless István az ellene indított hajsza elől nem tudott másként menekülni, mint sorsára hagyta élete testet öltött álmát, a Villa Hungaria-t és idegenbe költözött, még messzebb hazájától...

Most azután az osztrák hatóságok elfogató parancsot adtak ki Schless István ellen — mint ő maga írja: azon a címen, hogy a nagykanizsai emlékmű felépítésére adományozott 30.000 sillinget engedély nélkül utalta át Magyarországra.

Azt is írja még Schless István, hogy a pünkösdi idegenforgalmi napokra nagy kerülővel (Ausztrián nem utazhatik át) haza jön feleségével együtt Kanizsára, az emlékmű hivatalos átadási ünnepére, ha tud addig valutát szerezni, ami Németországban nagyon nehezen megy.

*

Vajon befejeződött-e már a megnevezés, az irigység és a bosszúállás kálváriája Schless István és a kanizsai Nagymagyarország-emlékmű körül?

Zalai Közlöny, 1935. június 27., csütörtök

A mészből készült grammofon-lemeztől a láthatatlan házakig.

Egy magyar feltaláló legújabb műhely-titkai

A lapokban gyakran olvashatunk új magyar találmányokról, amelyeket a szabadalmi hivatal közöl. Ezekből láthatjuk, hogy az élet minden vonatkozásában vannak még fogyatékoságok, illetve nincs tárgy, eszköz vagy anyag, amit ne lehetne jobbal, célszerűbben helyettesíteni.

Az Úr sok magyart áldott meg alkotóerővel. Sok értékes és ötletes találmány pottyant már ki magyar észből és sok hasznos dolgot köszönhet az emberiség a magyarságnak. Talán a sok szenvedés, a sok megpróbáltatás és nélkülözésnek köszönhető ez.

Hogy mi minden, milyen ideák, eszmék, foglalkoztatják a magyar feltalálót, azt a közönség alig tudja. Schless István, aki most Németországban újból dolgozik, kétségtelenül egyike a legtermékenyebb magyar feltalálónak, akár abból a szempontból, hogy sok dicsőséget, megbecsülést szerez a magyar névnek, akár abból, hogy sok hasznos találmánnyal gazdagítja az emberiséget. Schless István most legutóbbi levelében elárul egyet-mást műhelytitkaiból, amelyeket érdekesnek találunk alább közölni:

Hanglemez oltott-mészből

Szinte hihetetlennek hangzik, pedig így van. Sokkal jobb, mint a keménygumiból, vagy akár a duriumból készült gramofonlemezek és ami a fő, igen olcsó. Előállítási ár mindössze 10 (tíz) fillér.

Ruhagombok és háztartási cikkek

ugyancsak mészből. Szintén sokkal olcsóbb, mint minden más eddigi anyag és a célnak teljesen megfelel.

A hófehér tetőfedőanyag

a keleti országokban már régóta keresett építési anyag. Most ezt is sikerült előállítani, ugyancsak mészből (itt jegyezzük meg, hogy a találmányt az egyik keleti ország már megvásárolta!).

A rácsszerű gipszkötés

Tudnivaló, hogy a gipszkötés elzárja a bőr pórusait és igen kellemetlen érzést okoz. A rács-gipszkötés megszünteti ezt a kellemetlen érzést, mert lehetővé teszi a bőr lélegzését és ezáltal sokkal higienikusabb is, mint a régi gipszkötés.

1600 Celsius hőfokot kibíró téglák cementből

Eddig úgy tudtuk, hogy a cement 1200 Celsius foknál porrá omlik szét. Schless Istvánnak most sikerült egy olyan töltőanyagot kikísérletezni, amely cementhez keverve oly masszív anyagot ad, hogy a cement még 1600 foknál sem esik szét, sem meg nem olvad. (Ha ez anyag gyártása megindul, az osztrák magnezit-iparnak támad nagy konkurrensze).

Könnyű és tűzbiztos válaszfalak

Több ország az utóbbi nagy hajó és léghajó szerencsétlenségek után megtiltotta a tengeri hajók és léghajók építésénél a fa alkalmazását. Szükség volt tehát egy könnyű, fát helyettesítő, de tűzbiztos anyagra. Sikerült is megkonstruálni egy olyan anyagot, amely hasonló a fához, csak könnyebb és 1000 C fokot is elbír, tehát teljesen tűzálló.

Örökös linoleum

fal és padlóburkolatok részére. Ez a találmány 10 mm vastag lapokból készül, anyaga célszerűbb, mint a régi linoleum és a vastagság ellenére is olcsóbb, mint a mostani vékony anyagú linoleum.

Magasnyomású cementcsövek

A vas nagy mértékben fogy és drágul, a gáz- és naftavezetékek részére évente többszáz ezer folyóméter vándorol a földre. Most sikerült egy vasat helyettesítő cementanyagot feltalálni, amelyből készült cementcsövek 20 légköri nyomást is kibírnak, előállítási áruk egy negyed része a vasnak.

Hogy ezek a találmányok milyen horderejűek, azt nem is kell hangoztatnunk. Van ezenkívül Schless Istvánnak több haditalálmánya is – tankölő, láthatatlan ház, stb. — amelyek mind kemény munkának eredményei.

Cikkünket mi is azzal fejezzük be, amivel Schless István fejezte be levelét: „Mindig dolgozni, soha nem csüggedni, bízva a saját erőnkben” — ez legyen minden magyar jelszava.

Zalai Közlöny, 1935. október 3., csütörtök

Nagykanizsa hölgyei!

Október 6-án néma felvonulás a Nagymagyarország-emlékmű előtt

A Keresztény Jótékony Nőegylet kezdeményezésére október 6-án az összes kanizsai női egyesületek néma tüntetésben vonulnak fel a Nagymagyarország emlékmű elé és annak talapzatán elhelyezik a nőegyesületeknek közösen beszerzett koszorúját, amelyet az elmaradt leleplezési ünnepség alkalmával nem tehettek le az emlékmű tövébe.

A felvonulás déli harangszókor lesz, közvetlenül az Irodalmi és Művészeti Kör hazafias ünnepélye után. Gyülekezés az országzászlónál.

Nagykanizsa hölgytársadalma meg akarja és meg fogja mutatni, hogy ebben a városban nem hiába áll a nagy magyar haza kő-mementója. Hivatalos szobor leleplezést, átvételt nem rendezhetett mindmáig Nagykanizsa, — a város hölgyei megmutatják, hogy az ő magyar szívük dobogását nem lehet megállítani külpolitikai aggodalmakkal.

Nagykanizsa hölgyei!

Mindenki legyen ott a felvonulásban!

Zalai Közlöny, 1935. október 6., vasárnap

Nagykanizsa hölgyei!
Vasárnap déli 12 órakor az országzászló előtt találkozó

Az összes nagykanizsai nőegyesületek a Keresztény Jótékony Nőegylet kezdeményezésére, mint megírtuk, vasárnap, október 6-án néma tüntetésben vonulnak fel a Nagymagyarország-emlékműhöz, ahol elhelyezik a nőegyesületek közös koszorúját.

A gyülekezés az országzászló előtt lesz, indulás déli harangszókor. A néma demonstráció mindössze csak egy negyedórát vesz igénybe, tehát mindenki ott legyen és mutassa meg Nagykanizsa hölgytársadalma, hogy az egységes és oszthatatlan Magyarország kő- emléke nem hiába áll Kanizsán.

Nagykanizsa hölgyei, a néma tüntetésnél mindenki ott legyen!

Zalai Közlöny, 1935. október 6., vasárnap

Október 6.

Az aradi 13 gyász-évfordulóját Nagykanizsa hazafias társadalma ezidén is méltó keretek közt ünnepli meg.

Vasárnap délelőtt 10 órakor

istentiszteletek

lesznek a kanizsai templomokban a nemzeti gyászünneppel kapcsolatban. Utána 11 órakor

az Irodalmi kör

műsoros ünnepélye lesz a Városháza dísztermében a már közölt műsorral. Ennek befejeztével Nagykanizsa

hölgytársadalma

helyezi el néma felvonulás keretében a nőegyesületek közös koszorúját a Nagymagyarország-emlékmű talapzatán. Minden kanizsai jó magyar asszonynak, leánynak ott kell lenni a felvonulásban! Gyülekezés az országzászlónál háromnegyed 12 órakor.

A kegyeleti staféta

10 óra 45 perckor indul a már közölt útvonalon. Indulás és befutás a 20-as hősök szobránál.

[...]

Az aradi 13 emlékezete Nagykanizsán

Az idei október 6. megünneplése különös bensőséggel történt Nagykanizsán.
[...]

Első ünnep a Nagymagyarország-szobornál

Meghatóan szép volt a nagykanizsai hölgyek néma felvonulása a Nagymagyarország-szoborhoz, melynek tövében ez volt az első nyilvános ünnep. A nőegyletek a Keresztény Jótékony Nőegylet hívására valamennyien elküldték küldöttségeiket, úgy hogy hosszan kígyózó hármassorokban valóban lelkeket megragadó látvány volt a kanizsai magyar nők néma tüntetése, amikor déli harangszó után, nagy tömegtől kísérve az országzászlótól elindultak a Nagymagyarország-szoborhoz. Ott felsorakoztak a szobor körül és Rubint Károlyné, a Keresztény Jótékony Nőegylet elnöke, néma csendben elhelyezte a nőegyletek közös, hatalmas, gyönyörű virág-párnáját a lépcsőzeten. A virág-költeményen egész Nagymagyarország térképe van kirakva és ez a mondat: „Így volt, így lesz!”.

Barbalits Lajos, a Keresztény Jótékony Nőegylet titkára, felolvasta Schless Istvánnak, a monumentális szobormű adományozójának a délelőtti folyamán a németországi Freiburgból érkezett táviratát, amely így szól:

„Mély tisztelettel és hálával adózom e napon az aradi vértanúk emlékének. Bár a mártírjaim vérével áztatott magyar földön testvéreink Trianon rabjai lettek, de történelmünk igazolja, hogy a magyart sohasem lehetett büntetlenül bántani, ősi jogaitól megfosztani. A megalkuvást nem ismerő kanizsai asszonyoknak kérem hódolatteljes elismerésemet és tiszteletemet tolmácsolni. Türelem és kitartás! Már virrad nyugat felől! Schless István”.

Míg a néma csendben a távirat szavai hangzottak, míg a Szent Ilona Leányklub énekkara, Rács Alajos kántor vezetésével a Hiszekegyet énekelte, sok-sok könnyet láttunk csillogni a szobor körül álló nagy tömegben, nemcsak asszonyok, lányok, hanem férfiak szemében is. Pár pillanatig némán állt a tömeg, aztán ugyanolyan csöndesen széteszlott.

[...]

**Schless István újabb tervei és tényei Nagykanizsával kapcsolatban.
Alapítvány szegény gyermekek iskoláztatására – Hadirokkant és
hadiárva gyermekek segélyezése találmányai jövedelméből**

Még augusztus végén írta Schless István Berlinből:

„Öt hónapig tartó céltalan bolyongás után újra partot értem. Egy Rajna-mel-leki nagy iparvállalat átveszi majdnem összes találmányaimat. E hó végén meg kell kezdenem az üzem berendezését.”

A nagykanizsai Nagymagyarország-monumentum adományozója tehát, miután a salzburgi Villa Hungariából sikerült az „ungarische Hund”-ot kiüldözni, újra révbe jutott és lankadatlan munkakedvvel újra kezdte építeni az életét.

Most Freiburgban él és dolgozik.

Még alig hogy megvetette élete új alapjait, még alig hogy a nagy anyagi megpróbáltatásból kilábalt, máris azon töri a fejét, hogy mit adjon újra és még többet a hazájának.

Először is az a terve, hogy minden gyártásra került találmányából egy példányt, vagy modellt megküld a kanizsai muzeumnak. Hadd lássa — ugymond — az utókor, hogy kitartó munkával, erős akarattal az élettelen és alakatlan anyagból is értékeket lehet kicsiholni.

Másodszor: egy nagyjelentőségű hadi-találmányát (tank-elhárító) teljesen ingyen felajánlotta a magyar honvédelmi minisztériumnak. Kezünkben van a berlini magyar kir. követség katonai attaséjának ezt igazoló levele. Amikor a minisztérium a tervet elfogadta és erről Schless Istvánt értesítette, Schless István csak azt kötötte ki, hogy gyártás esetén a gyártó cég köteles a mindenkorai számla-összegek 6 százalékát nagykanizsai hadirokkantak és hadiárvák támogatására fordítani.

Íme. — van még olyan magyar is, aki idegenben is, áldozatok árán is, önzetlenül csak arra gondol, hogy hazájának, honfitársainak hasznára legyen.

Apróságokban is gondol Schless István Nagykanizsára. Minap megjelent egy riport a Zalai Közlönyben. Az újságíró nyomorgó családok iskolagyermekeinél tett egy körsétát. Rövidesen 20 márka érkezett Schless Istvántól azzal a rendeltetéssel, hogy a riportban szereplő legszánandóbbak közül kettőnek a szülei kapják meg az összeget. Ami meg is történt. (Nota-bene: Kanizsáról senki sem küldött egy fillért sem a riport szerencsétlen szereplőinek).

Van azonban Schless Istvánnak egy mindezeknél nagyobb, régi kedvenc álma. Hogy meg tudja-e valósítani, az attól függ, hogy mit hoz az élet még számára is. Egy tény: — Schless István nem szokott a levegőbe ígérni, még akkor sem

ha az ígért betartása önmagát sodorja súlyos helyzetekbe. Ezt a Nagymagyarország-emlékművel éppen eléggé bebizonyította.

Az a terve Schless Istvánnak, hogy a Magyarországon és a Balkán-államokban gyártásra kerülő mindennemű szabadalmának összes bevételeiből 15-20 éven keresztül a legszegényebb kanizsai gyermekek iskoláztatására szolgáló alapot létesít, melynek kamataiból évente több tehetséges, de nagyon szegény gyermek végezhetné középiskoláit.

Érdekes, hogy a múlt hónapban egy francia iparvállalat érdeklődött Schless István találmányai iránt és hívták, hogy menjen át Franciaországba megtekinteni a gyár berendezését és tárgyalni bizonyos találmányai gyártásáról. Schless István azonban nem vette fel ezt az üzleti kapcsolatot. Inkább lemond a várható haszonról, de nem akar találmányaival olyan államnak hasznára lenni, amely nem táplál barátságos érzéseket Magyarországgal szemben.

Németországban, ahol most Schless István él, nem tekintik őt — bár atyja német volt — német állampolgárnak, hanem csak átmeneti fokon ismerik el Reichshedsche Ausländer-nek, ami lehetővé teszi, hogy ott mint magyar dolgozzék és letelepedjék.

„Higyjél Istenben és bízzál a magad erejében!” ez a jelmondat ékeskedett Schless István első vagyonának, az azóta elárvult Villa Hungaria-nak kapuja felett. Ez a jelszava ma is és freiburgi laboratóriumában ezzel a gondolattal dolgozik, ezzel a hittel és ezzel a bizalommal töpreng messze hazája sorsán és ezzel gondol sokszor, nagyon sokszor Nagykanizsára, ahol mindmáiglan senki sem vette át, senki le se leplezte az általa emelt szobrot.

A franciák Elzász szobrát Páris-ban 50 évig nem leplezték le, hanem ott állt fél évszázadig fekete lepellel letakarva.

Nagykanizsa mégsem takarja le gyászlepellel Nagymagyarország-emlékművét. Ennek a szobornak minden kanizsai lélekben meg volt a felavatása. Ez a köbevésett magyar felkiáltójel így is, sőt így még sokkal mélyebben élő része lett, némán beszélő büszkesége lett ennek a határvárosnak.

Két évvel az események után a szeretet hangján beszélt a Nagy-Magyarország-emlékműről a Zalai Közlönyben megjelent írás. Ez a teljes elfogadottságot jelentette.

**Megszólalnak a kanizsai szobrok.
Üzennek a bronz- és kő-emberek**

A szoborral szemben (mint általában mindennel) az emberiség nagyon hálátlan. Hány remek gondolat testesült meg kőben, ércben egy avatott művész keze alatt? Hány fenséges szimbólum öltött testet a tehetetlen anyagból, azzal, hogy a művész, az alkotó lelkét lehelte beléjük? És az emberek, ha a szobor valahol felállításra kerül, egy-két hét múlva már közönnnyel mennek el mellettük.

Így van ez a kanizsai szobrokkal is. Az emberek nagyrésze nem sokat törődik velük. Nap-nap után elmegyünk mellettük, de rájuk se igen nézünk. Sokan még azt sem tudják, mit ábrázol, mit jelent a szobor. Pedig mennyi szépség, mennyi gondolat van a kanizsai szobrokban! Üzenet mindegyik. Hozzánk beszélnek ezek a kőbe és ércebe öntött alakok, csak legyen, aki meghallgassa.

Hallgassuk meg őket...

*

Először a monumentális szépségben is finom Nagymagyarország emlékmű beszél, amelynek minden kőve jelent valamit, minden lépcsője egy darab történelmet képvisel, együtt pedig a nagyság és erő lenyűgöző hatalmával hirdeti a magyar föld oszthatatlan nagyságát.

Míg nézzük a szobron a munkás magyar markáns arcát, szól hozzánk:

Látod, én vagyok a Munka. Kérges markom ennek a földnek éltetője. Acélos karral keményen dolgozni: ez a magyar sors. De vigyázz! Nézd a mellettem lévő kalászokat, mint engedelmesen egy kévébe, egyfelé törnek; vagy nézd a fogaskerék fogai mint fonódnak egymásba, szépen, engedelmesen, nem konok nyakassággal egyéni célokért küzdve. És nézd a kezem egymásba téve. Látod így, kéz a kézben: együtt egy célért. Ez az igazi küzdelem. És még valami: Kezem egymásba fonódik: imádkozom. Így lehet csak előreszegzett tekintettel bátran, emelt fővel haladni. Imádkozzál és dolgozzál! — ez az én üzenetem.

És itt átveszi a szót a Magyar Nagyasszony fehérben csillogó alakja:

— És ha már úgy érzed, hogy nem bírod a munkát, csüggedt tekinteted emeld rám. Én vagyok az Alázat. Tanulj meg tűrni, szenvedni. Jajszó nélkül elviselni a sors súlyos csapásait, kemény megpróbáltatásait: ez is magyar dicsőség. Nézd, mi, magyar anyák letéptük kebleinkről magzatainkat, és fájó szívvel, sajgó lélekkel, de emelt fővel, zokszó nélkül adtuk oda a hazának, a magyarság oltárára. Nagy volt az áldozat, de megtanított bennünket lemondani, egy szívvel, egy lélekkel küzdeni a szent célért...

— De a lemondás nem azt jelenti — szólal meg most a jobbán álló Magyar Harcos — hogy hitvány gyáva módjára eltűnjünk minden arculesapást és meghunyászkodva lenyeljünk minden vádat. Kiállni bátran ország-világ elé. Büszkén, bátor tekintettel, mindenre elszántan, álljt kiáltva. Így állni a vártán, leeresztett fegyverrel. Várni és hirdetni az élni akaró magyarság elvitathatatlan jogait, mint élő felkiáltójel. Az én üzenetem nemcsak a magyarságnak szól. Én azt akarom, hogy az egész világ hallja a szómat: Mi magyarok vagyunk és élni akarunk!

És ott áll lábhozott karddal, acélos karral keményen fogva markolatát, széles mellet, bátor tekintettel a köbevésett üzenet. Jobbán Hungária fenséges alakja hirdeti örök időkre:

— És mindenek felett ott állok én, Hungária, a ti pártfogótok. A gyűlölet és az ellenségeskedés páncélt adott rám s kardot kötött az oldalamba. Vértől szívvel kellett túrnöm, hogy Magyarországot keresztre feszítették, de nem hagytalak el benneteket. Felettem ott ragyog a: „Hiszek” és azt hirdetem én is egész lényemmel. Húsvét van, a feltámadás szent misztériumának ünnepe. Erre tanítalak én benneteket: Hinni a magyar húsvétban.

*

És megszólalnak a hősök szobrai. Zeng a 20-asok ércszava, kemény, pattogó minden mondatuk.

— És ha kell, ott vagyunk példánkkal mi! Apák és fiúk, váll-váll mellett, kemény, izmos kézzel marokra fogott fegyverrel, tiszta magyar lélekkel, odaadó szívvel. A hős elődök nagy példáját követve, el kell mennetek, ha kell, Doberdó vérzuhatagába, ha kell, a Kárpátok poklába, minden hová és világgá kell ordítanotok a Nem, nem sohá!-t.

*

És szót kérnek a 48-asok büszke alakjai is. Hangjukon átcsendül Petőfi bátor szava:

— A Szabadság szent zászlaját lengetve én állok mögöttetek. Hazámért ontott vérem tisztítson meg benneteket a belső erőket szétforgácsoló bűntől. Izzó magyar lelkemet adom nektek, irányt adok, utat mutatok volt ezredem városának és az egész magyarságnak.

— És mi éreztük és követtük Petőfi lelkének útmutatását — felel a szobor másik alakja —. Így kövessétek ti is e szellem szárnyalását és vigyétek diadalra azt a zászlót, amelyért mi életünket adtuk.

*

Megszólalnak a harangok. Hirdetik, hogy életáldozatra már nem kerül sor... Buzgó, zengő szavuk szívünkbe lopja a reményt, hogy eljön majd a magyar feltámadás is...

Nagyot lebben az országzászló trikolórja, mintha jelezné, hogy a most még megbilincsel s felröppen egyszer és akkor magasba szökik a nemzeti zászló.

Így beszélnek a kanizsai szobrok egy tavaszi délután. Így üzennek azok minden nap minden magyarnak...

Gráf Ernő

Három év telt el a tervezett leleplezési ünnepély és Schless István nagykanizsai látogatása között, mert az események szerencsétlen alakulása itthon és Ausztriában nem tették lehetővé a korábbi találkozást.

II. Sándor szerb és jugoszláv király halála (1888—1934, uralkodott 1921—1934) európai bonyodalmakat szült. A Karadjordjevic-dinasztia tagja 1929-től katonai diktatúrát gyakorolt. A horvát usztasák gyilkolták meg Marseille-ben 1934. október 9-én, és az azt követő külpolitikai hangulat nagymértékben befolyásolta a kanizsai eseményeket is. Október 7., 14., 21., 28. a négy kitűzött dátum a szoboravató ünnepségre. A folyamatos szerb és cseh vádaskodások miatt tolódott egyre távolabbi időpontra.

Az 1934. október 28-ára tervezett felavatás végül azért maradt el, mert a Vreme, a szerb kormány félhivatalos lapja három nappal a szoboravató előtt hosszú cikkben támadta Magyarországot és vezetőit, azt állítva, hogy Magyarország október 28-ára országos tüntetést szervezett Nagykanizsán Jugoszlávia ellen, egy „országzászló” felavatásával kapcsolatban.

Az 1935 pünkösdjére tervezett szoboravató ünnep is a szomszédaink által keltett kedvezőtlen külpolitikai helyzet miatt maradt el.

1935-ben Schless Istvánt Ausztriában koholt vádakkal bíróság elé állították és kiforgatták vagyonából. Anifból távoznia kellett, de Németországban letelepedve visszajött alkotókedve és anyagi gyarapodása lehetővé tette, hogy hazalátogasson Nagykanizsára is.

Zalai Közlöny, 1937. június 5., szombat

Schless István most látta először a Nagymagyarország-émlékművét

A mai gazdasági világ szomorú regénye húzódik meg a nagykanizsai Nagymagyarország emlékmű árnyékában. Adományozóját, a nagykanizsai születésű Schless Istvánt, az Európa-szerte ismert nevű feltalálót megvádolták Ausztriában a valuta-sibolástól a nemzetközi bonyodalmak előidézéséig mindennel, amiért

*Schless István és felesége, Gerta asszony 1937-ben,
amikor először látogathatták és koszorúzták meg
az adományozott emlékművet*

mint osztrák állampolgár, keserves munkával gyűjtött vagyonából irredenta jellegű szobrot emeltetett magyar földön. Ki is forgatták vagyonából úgy, hogy Németországban kellett teljesen újra kezdenie az élete anyagi megalapozását. Schless István azonban nem csak a magyar élni akarásnak állított emléket a nagykanizsai szoborban, hanem élete példájával a magyar élni tudásnak is bizonyosságát adta. Ma már Schless István hallatlan életenergiával újra kiverelkedte magának nagyjelentőségű újabb találmányai elismerését, s ez lehetővé tette számára, hogy eljőjön újra Magyarországra és végre ő maga is láthassa a nagykanizsai szobrot, amelyet az ő áldozatkészsége emelt a déli végek felkiáltójeléül.

Meghatottan, könnyes szemekkel állott meg Schless István a monumentum előtt, amelynek alapzatára ma délelőtt teljes csendben koszorút helyezett el.

Csak egy-két napig marad Schless István Nagykanizsán, ahonnan valamikor az élet útjára elindult, mint a maga erejében bízó gyereke, s ahová a rögszeretet mindig vissza-visszahozza. Kanizsai rokonai látogatásán kívül a polgármestert és még néhány barátját látogatta meg, leróta a kegyelet adóját a temetőben, a hősök sírjánál is, és valószínűleg már hétfőn visszaindul Budapestre, onnét Berlinbe.

Zalai Közlöny, 1937. június 10., csütörtök

**A zsebében 32 márkával újakezdte az életet
a nagykanizsai Nagymagyarország-emlékmű adományozója.
*Beszélgess Schless Istvánnal arról, hogy mit érzett, amikor most először
meglátta az emlékművet és arról, hogy mit dolgozik és mit ért el
a papírhulladékból készült éghetetlen fa feltalálásával***

Négy napot töltött Nagykanizsán Schless István, ez a hányatott életű szülötte a Zrínyi városának, aki nevét és lángoló magyarságát a Nagymagyarország-emlékművel örökítette meg szülővárosa egyik legszebbé varázsolt terén.

Azóta, hogy a szobor elkészült, sok minden történt Schless István életében. Vagyona összeomlott, vádakkal illették, az irredenta gondolatot szolgáló szobor miatt „ungarischer Hund”-nak nevezték névtelen gyalázkodók, kiforgatták Ausztriában mindenéből úgy, hogy elől kellett kezdenie az életet — jelenleg Németországban. Szívós élettere azonban nem hagyta el. Ma már újra el tudott jönni Nagykanizsára, hogy végre ő is lássa az emlékművet, amelyet állíttatott s amely a marseillei szörnyű vád idején külpolitikai bonyodalmak közepébe is kerülve hivatalosan még ma sincs leleplezve. Ennek ellenére beszédes valóság a hatalmas szobor a kanizsai életben, eleven része és büszkesége a nagykanizsai élet levegőjének és hirdetője a végváros sohasem felejtő magyarságának.

A Zalai Közlöny munkatársa beszélgetést folytatott Schless Istvánnal nagykanizsai tartózkodása alatt.

Amihez kevés a magyar nyelv szókincse

— Mit érzett, amikor először állt meg a Nagymagyarország-emlékmű talapzatánál? — volt az első kérdésünk.

— *A magyar szókincs kevés ahhoz, különösen, amikor az ember évekig nem beszél magyarul, — hogy el tudjam mondani, amit abban a pillanatban éreztem, amikor tegnap délelőtt először láttam meg az eddig csak fényképről ismert emlékművet. Talán csak elképzelni lehet, hogy mi minden szakadt fel hirtelen a lelkemben... könnyeztem... Sok üldöztetés után életem eddigi legnagyobb terve valósult meg. Különösen meghatott és újra elfutotta szememet a könny, amikor a szobrot esti reflektor-fényben megláttam.*

„Újra megcsinálnám!”

— Nem bánta meg a nagy áldozatot? — kérdeztük.

— *Ha még egyszer a világra jönnék és még egyszer végig kellene küzdenem mindazt, amit e szoborért és miatta szenvednem kellett és ha még egyszer előlről kellene kezdenem mindent, mint ahogyan most előlről kezdtem, — akkor is ugyanígy, ugyanezt tenném. Ezt a magasztos érzést, amit az emlékmű állítás váltott ki belőlem, semmi más nem tudná pótolni. Talán a sors keze volt, hogy emiatt veszítsem el ausztriai existenciámat és újra vándorbotot fogva, zsebemben 32 márkával és 80 schillinggel új életet kezdjek. A sors akarata volt, hogy beigazoljam nem csak a magyar élni akarást, hanem a magyar élni tudást is.*

Vissza Magyarországba

— Kanizsai látogatásának célja?

— *Látni akartam már az emlékművet, rokonaimat és barátaimat. Még egy kis magyar levegőt akartam szívni négy év után, mert ez nagyon és sokszor hiányzik az életemből.*

— Visszajön-e végleg Magyarországra?

— *Nem lehetetlen. Ha be tudnám itt vezetni találmányaim gyártását, akkor egyszersmindenkorra visszatérnék hazámba.*

— Hol telepedne le akkor?

— *Budapesten.*

— Van remény, hogy ez így is lesz?

— *Igen! A németországi gyár már üzemben van és ott beigazolódott, hogy a gyártás lehetséges és az áru jó.*

780 fokos tűzben sem ég el a mesterséges fa

— Nem titok, hogy mi ez a találmány?

— *Nem! Mesterséges fa papírhulladékból.*

— Mire jó az?

— *Asztal-lapoknak, ajtóknak, ablakkereteknek, stb.*

— És mi az előnye?

— *Ez a mesterséges fa nem ég, nem reped meg, és nem korhad.*

— Más fontosabb találmányai is vannak?

— *Igen, de ezekről még nem beszélhetek, mert még nincsenek bejelentve.*

— Hallottunk légvédelmi találmányáról is.

— Csakugyan vannak a légvédelemmel kapcsolatos, már bejelentett találmányaim. Hét évi kísérletezés után sikerült olyan anyagot előállítanom, ami magyarországi nyersanyagból is előállítható és eddig — a berlini állami anyagvizsgáló intézetben megejtett vizsgálat alapján a legolcsóbbnak és leghatásosabbnak bizonyult. Ezzel lángmentessé tudom tenni a fát. A próbánál gyantás fenyődeszkából 2-4 centiméter vastag ajtót ácsoltak, azt bekentük az én anyagaimmal és az ajtót beépítettük egy tűztérbe, amelyben szoba- vagy padlástűzet reprodukáltak. Két oldalról 3 atmoszféra nyomással nyersolajat fújtattak be, ezt meggyújtották és fokozatosan 780 Celsiusra hevítették. A fokokat beépített pirométerrel ellenőrizték. Mikor a tűzkamrában 780 fok volt a hőmérséklet, a fenyődeszka-ajtó külső oldalát még kézzel meg lehetett fogni. Pedig 780 foknál a vas már élenkvörösen izzik, 1000 foknál már az üveg is megolvad. A tüzet 15 perc múlva eloltották, újabb 15 perc múlva a deszka belső felének izzása is megszűnt. A deszka a belső felén elszenesedett, de lánggrakapni nem tudott, a külső felén pedig csak a gyanta folyt ki helyenként.

— Ezt Magyarországon, úgy gondolom, a házigazdák megterhelése nélkül a biztosító intézetekkel lehetne hasznosítani, mert hiszen a lakás- és padlástűz lehetősége 50-60 százalékkal csökkenik a fa alkatrészeknek ezzel az anyaggal való egyszerű bevonása útján. Ez az anyag sohasem változtatja meg összetételét és hatékonyságát, szemben más hasonló találmányokkal, amelyeknél időről-időre újra kell impregnálni a fát. A forgalomban levő ilyen anyagok kilója 1 pengő, az enyém 20 fillér körül lesz és 60 deka elég egy négyzetméter fafelület lángmentesítésére. Budapesti megbízottam felvette a tárgyalást a légvédelmi parancsnoksággal, a tűzoltósággal és a biztosítókkal. Ehhez hasonló anyagom van szövetek, vásznak, függönyök, szőnyegek és papírok egyszersmindenkorra való éghetetlenné tételére. Csak mosás után kell újra használni! Ez egy sószerű anyag, amit egyszerűen bele kell dobni pl. az öblögetővízbe és kész.

Mit lehetne csinálni Magyarországon?

— A magyar feltalálóknek azt üzenem, hogy igyekezzenek a magyar föld, a magyar mezőgazdaság termékeinek tökéletes kihasználására, azok kémiai feldolgozása útján. Ez roppant fontos volna nemzetgazdasági szempontból. Pl. a cukorból lehetne mesterséges gyantát előállítani. A németek barnaszénből, ami náluk rengeteg, a szivárvány minden színében játszó festékeket, benzint, újabban pedig mesterséges gumit gyártanak, utóbbinál mész segítségével. Itt vannak a magyar bauxitok is, ezekből nem csak alumíniumot, hanem rengeteg más fémeket is elő lehetne állítani. A sok magyar tőzeg is tág teret jelent a kísérletezésre.

A beszélgetés befejezése: üzenet a Kanizsaiaknak.

— Tartsanak ki, — mondta Schless István — a feltámadás bizvást el fog jönni. A sors csak próbára tesz bennünket, hogy megérdemeljük-e a feltámadást. Ha keserű sorsunkat zúgolódás nélkül tűrjük, bizonyos, hogy Isten meg fog bennünket segíteni. Azt azonban ne várjuk, hogy Isten fog cselekedni helyettünk, hanem dolgozzunk magunk és csak a munkánkra várjuk Isten áldását. Vissza kell térni régi jelmondatomhoz: — Hinni Istenben és bízni önmagunk erejében.

A Zalai Közlöny „Kulcslyuk mellől” című rovatában találjuk a következő kis hírt. Schless István 1942 júliusában járt Nagykanizsán a II. világháború nehéz és veszélyes éveiben. Üzleti ügyei is Magyarországra szőlították, de akkor döntött úgy, hogy szüleinek méltó síremléket állít, megjelölve rajtuk egyszerű jelképekkel azokat a foglalkozásokat, amelyekkel családja megbecsülést, rangot vívott ki Nagykanizsa életében. Természetesen nem feledkezett meg a Nagy-Magyarország-emlékműről sem, ami emlékeztető felkiáltójelként állott a város talán legszebb terén. Az emlékmű féldomborműve is megtalálható a síron.

Zalai Közlöny, 1942. július 2., csütörtök

Kulcslyuk mellől

[...]

*

SCHLESS ISTVÁN

a nagykanizsai Nagymagyarország-emlékmű adományozója, rövid útutazóban Nagykanizsán járt. Pöstyénből érkezett, ahol szlovák gyártókkal tárgyal, műanyag-találmányainak szlovákiai gyártására vonatkozólag. Alighanem rövi-

desen Magyarországon is megindul ezeknek a műanyagoknak a gyártása. Ezen a magyarországi útján Schless István már felvette az érintkezést egy budapesti vállalkozóval, aki a Schless-féle anyagok itthoni gyártására az opciót megszerezte.

*

[...]

Még egy fontos dátum a Nagy-Magyarország-élmű sorsával kapcsolatban: 1945. július 8. Befejezésül szeretném idézni a „Zala” e napon megjelent cikkét:

Zala, 1945. július 8., vasárnap

Le kell dönteni a reakció bálványait

A Magyar Kommunista Párt országos értekezlete elhatározta, hogy fokozottabb mértékben küzd a reakció ellen, mint eddig, és a reakció utolsó maradványait is kiirtja. Nagy munka vár még a politikai rendőrségre és az igazolóbizottságokra. A politikai rendőrség minden törekvése és az igazolóbizottságok szakadatlan munkája nem elegendő.

Felhívjuk a városi képviselőtestület figyelmét, hogy a reakciós világ gőgös alakjainak nevét viselik még egyes utcák. A temetőben még mindig büszkén áll a „Bakónaki vértanúk” emlékműve. Az irredenta eszmét hirdető emlékmű az Eötvös téren és a város kellős közepén a revízió gondolatát jelképező Turul madár.

Arra várjunk talán, hogy a becsapott és a félrevezetett tömeg darabokra törje a hazugságnak ezen szimbólumait? Vagy talán összeegyeztethetőnek tartjuk, hogy harcolunk a reakció ellen, ugyanakkor a fasizmus emlékei mellett észrevétlenül tovább menjünk?

Radikálisan kell ezt a kérdést megoldani. A múlt emlékeit teljesen el kell pusztítani, hogy helyet adhassunk az új eszmék kibontakozásának.

K. P.

Az emlékmű 1945 után, már kissé megrongált állapotban

„... egy nemzetnek a zseniálisan gondolkodó fiai biztosíthatják népük örök életét...”

Schless István

Életrajz, mely főként az idézett újságcikkekből kiolvasható

Schless István, a Nagy-Magyarország-emlékmű adományszervezője Nagykanizsán született 1885. november 8-án (Nagykanizsai Római Katolikus Szent József Plébánián anyakönyvezve; keresztlevele szám: IX/205/537), a Schless család negyedik gyermekeként. Még iskolás volt, amikor fivérei már nevet vívtak ki maguknak a kanizsai könyvkötőiparban. Tanulmányait a család ellenkezése ellenére Debrecenben folytatta. Később a Felvidékre költözött, ahol a kralováni Cementgyár és Műszaki Művek gyárigazgatójaként dolgozott.

Zsolnán 1909. január 12-én feleségül vette Csillag Máriát. Később a pilseni

Skoda gyár alkalmazottja lett. Az összeomlás után a csehek felújították lakását, vagyonából kiforgatták. Feleségét tragikus körülmények között veszítette el, menekülnie kellett, ezért visszaköltözött Nagykanizsára.

A városban a proletárdiktatúra nem tudott munkát adni az embereknek, a politizálás pedig felforralt a szenvedélyeket. Az indulatok olyan fokra jutottak, hogy már ki akarták rabolni a tehetősebb polgárokat. A tömeghangulatot csak úgy lehetett levezetni, ha munkát és ezzel kenyeret adnak az elégedetleneknek. Schless István látta, hogy ügyes szervezéssel a

Schless István 1949-ben küldött fényképe

Wien 1947 Janus hó 5-én.

Gertusnak: keszletlenségünk
nek. ^{nek.} szenteltük
Pistola' in Gertusnak

Schless István és Gerta asszony fényképe 1947-ből

város összes építőszakmához tartozó munkanélküliségét foglalkoztatni lehetne. Ajánlatot tett a város akkori vezetőinek, hogy engedjék meg egy építőipari szövetkezet megszervezését, amelynek fő célja megjavítani a városi lakosság házeit, és a költségekhez csak annyi hasznot számítani, amennyi a szövetkezet fenntartásához szükséges. Az engedélyt megkapta, és egy hét múlva már 25 tisztviselőt és 400 munkást foglalkoztatott. Mellette a lakáshelyzet javítására tett erőfeszítései eredményeként 50-60 családnak sikerült megoldania gondjait azzal, hogy az első világháborús kórház barakkjainak egy részét válaszfalakkal lakhatóvá építették át. Építőszövetkezeti működése nem tartott sokáig, mert feljelentették az országos munkaügyi népbiztosságnál azzal, hogy a szövetkezet nem kommunista alapon működik, és ezért forradalmi törvényszék elé akarták állítani.

Ekkor teljesen visszavonult mindentől. Pénze elfogyott, a bankbetétjét lefoglalták. Mivel sem kommunista párttagsági, sem szakszervezeti igazolvánnyal nem rendelkezett, ezért sem üzletben sem vendéglőben nem kapott ételmezt.

Kénytelen volt külföldre költözni. Édesapja után osztrák állampolgársággal rendelkezett, a tanácsköztársaság alatt is utazhatott a határon át, így ideiglenesen Bécsben talált otthonra. A kommün bukása után még hazatért, majd szeptember közepén Ausztriába, a Salzburg melletti Grödigbe, majd Anifba költözött. Megismerkedett Winkler Gertruddal, aki második felesége lett. Mariabrunnban kötöttek házasságot 1923. április 18-án. Boldog házasságban éltek, kitarva egymás mellett jóban-rosszban.

Schless István találmányai értékesítéséből élt, abból szerezte vagyonát. Szabadalmi a világ 16 országában gyümölcsöztek, Amerikától Norvégiáig.

Mai szemmel nézve sokak számára Schless István találmányai nem nagy horderejűek. Mégis azt kell látni, hogy ezen találmányainak díjából született számára egy gazdag polgári jólét, ebből építtetett egy olyan kastélyt (Villa Hungaria), amelyet magas ára miatt még eladni sem tudtak, mikor koholt vádak alapján perbe fogták és vagyonát elárvereztették. Nem utolsósorban a találmányaiért kapott nagy összegekből tudott adni 25.000 pengőt a Nagy-Magyarország-emlékmű felállítására is, amiért Ausztriában nemzetközi bonyodalmak előidézésével vádolták meg, mint osztrák állampolgárt. A pereskedésben elvesztette mindenét, így Németországban — Ulmban, Berlinben majd Freiburgban — teljesen újra kellett kezdenie élete anyagi megalapozását.

1934-ben szándékában volt egy nagyobb alapítvány létrehozása, amely lehetővé tette volna a Zala megyében született zseniális szegény magyar gyerekek taníttatását itthon és külföldön. Hitvallása szerint „egy nem-

zetnek a zseniálisan gondolkodó fiai biztosíthatják népük örök életét”. Ez a terve már nem valósulhatott meg ausztriai üldöztetése miatt.

Amit tudnunk kell még Schless Istvánról:

Minden nap, amikor a magyar rádió éjfélkor befejezte a műsorát, vagy napjainkban, amikor elérkezik az éjfél, felhangzik a stúdióból a magyar Himnusz. Természetesnek tartjuk, de talán sohasem kerestük, hogy miért van így. Pedig ez is Schless Istvánnak köszönhető. A Salzburg melletti kis városcájából verekedte ki az éjféli himnusz a magyar rádióban. Addig kért, addig érvelt, addig levelezett, míg a rádió igazgatósága elfogadta az indítványát.

1931-ben ugyancsak a rádió igazgatóságánál szeretne volna elérni, hogy kerüljön a műsorba a „nemzet órája”. Amíg a magyar rádió késlekedett, addig a németek nem tétlenkedtek és megvalósították a saját „nemzet órájukat”, ami az elcsatolt területekkel való lelki és kulturális közösség ápolását volt hivatott szolgálni. „Én képes volnék — mondta — pár ezer rádiókészüléket ingyen kiosztani a megszállt területek magyarsága között, ha a nemzet óráját megcsinálná a magyar rádió”.

Az 1933-ban Nagykanizsán felállított országzászló emlékmű acél zászlórúdja szintén Schless István bőkezű adományából készült el.

1942-ben tett nagykanizsai látogatásakor elkészíttette szülei sírját, amelyen hat kép van kifaragva. Öt kép a család mesterségeit mutatja, a hatodik pedig a Nagy-Magyarország-emlékművet örökíti meg. A sír a sétatér melletti városi temetőben látható.

Schless István szüleinek sírján lévő feliratok:

SCHLESS BERTALAN
SZÜL 1836. BRESLAU, MEGH. 1905.

SCHLESS BERTALANNÉ
KSANT JULIA
SZÜL. 1842. KÖRMEND, MEGH. 1922.

HÁLÁS EMLÉKEZÉSSSEL EMELTE
SCHLESS ISTVÁN 1942.

MEGJEGYZÉS: A sírra tévesen írták édesanyja nevét és születési idejét. Helyesen: Szand Julianna, szül. 1843.

A sír a nagykanizsai városi temetőben található

A felsőtemplom építése 1941—1942

1941 őszén kezdték el a nagykanizsai felsőtemplom (Jézus Szíve templom) hajórészének bontását, és ismételt építését. 1941. október 25-én elkészültek a falazási munkálatok és október 31-én sor került a templom bokréta ünnepségére. „Az eszme testet öltött. A Jézus Szíve-templomban nemsokára felcsendül az ének: — Dicsőség mennyben az Istennek...”. A teljes rekonstrukció 1942-ben fejeződött be. Schless István az újraépítéshez is jelentős összeget adományozott.

A Nagy-Magyarország-emlékmű megvalósításáról Schless István a következőket mondta 1934 tavaszán: „Emléket akarok állítani szülővárosomban, a trianoni határon, a történelmi Magyarország gondolatának. Ott születtem Kanizsán, onnét indultam útnak a karrier felé, ott szívtam magamba a magyar történelem lapjainak szellemét, ott tanultam meg leborulni a magyar föld szépsége előtt, ott láttam az első rengő búzatáblát, ott láttam virítani az első muskátlivirágot a fehérre meszelt kis házak ablakában, ott hallottam az első pacsirtaszót. Onnét indultam útnak gyalog, hogy gyermekszívem rajongásával felkeressem a magyar csatatereket, Piskit, Kenyérmezőt, Mohácsot. Minden zegét-zugát, a régi határ minden táját, aranytermő hegyeit, ősi városait, délibábos rónáit ismerem Szent István országának. Minden porcikámban, minden emlékemben, minden álmomban él az ezeréves Magyarország, és azt kell látnom, hogy a mai

Képeslap 1938-ból, keletről nézve az emlékműre

magyar generáció lassan már a nevét sem tudja a 63 vármegyének. Idők múltán nem lehet fogalma sem a magyar haza történelmi egészéről. Hát ezt akarom én kifejezésre juttatni a kanizsai irredenta szoborban. Amit Magyarország iránt érzek, nem tudom másként kifejezni, mint úgy, hogy megörökítem eszméjét Szent István koronájának hajdani fényében.”

Megjegyzés:

A Zalai Közlöny-ben az adományozott összeg 20.000 pengő, majd 5.000 pengő összegben van feltüntetve, vagyis összesen 25.000 pengő. A meghívón 20.000 pengő, majd 4.000 pengő, vagyis 24.000 pengő a jelzett összeg. A különbség abból adódik, hogy a meghívón az emlékmű-re fordított 24.000 pengő szerepel, és az az 1.000 pengő nem, amelybe a Szentháromság szoborcsoport áthelyezése került, és amelyet szintén Schless István adományozott a városnak.

A Magyar Hiszekegy

Az emlékművet záró korona alatt a Magyar Hiszekegy első két sora olvasható:

Hiszek egy Istenben,
Hiszek egy hazában.

A Magyar Hiszekegy Papp-Váry Eleménné szerzeménye. Papp-Váry Eleménné (született Sziklay Szeréna), régi Abaúj vármegyei nemesi család sarja, a Felvidék egy „elszakadt leánya”. Apja gömöri főispán volt, férje pedig honvéd ezredes.

*

A Nagy-Magyarország emlékműről elmondhatjuk, hogy a szentkorona-tan hordozója is. Ennek megértéséhez szeretnék hozzájárulni egy rövid ismertetővel, a szentkorona-tan lehető legegyszerűbb összefoglalásával. A pontos fogalmazás érdekében átolvastam, tanulmányoztam dr. Molnárfi Tibor: A magyar nép metafizikája, dr Zétényi Zsolt: A Szent Korona — a magyar nemzet jelképe és őrzője, Kocsis István: A szent korona tana, Endrey Antal: A Korona országa, a szentkorona-eszme történelmi megvalósulása című műveket. Az így megszerzett ismeret birtokában vállalkoztam a rövid leírásra.

Egy kevésbé ismert képeslap az emlékműről. Déli oldal

A szentkorona-tan

A szentkorona-tan kialakulásának kezdete Könyves Kálmán (1095-1116) király uralkodásának idejére tehető. Ő volt az, aki Hartvik győri püspököt bízta meg Szent István király életének megírásával. Kálmán kora után a Szent Korona már nem csupán egy tisztelt szent királyi jelvény, hanem — és ebben ez az egyedülálló, a mitikus — egy, a királyi hatalmon felülemelkedő személy, akinek az egész ország hűséggel tartozik. Így válik egy szent erekleve mindenek felett álló hatalommá, a mindenkori király feletti lelki hatalommá.

A magyar szentkorona-tanhoz hasonló jogi nézetek Európa több országában is megtalálhatók, de olyan jogrendszer formájában nem, mint a magyar királyságban volt. Méltán állíthatjuk, hogy a magyar szentkorona-tan egészen egyedülálló jogrendszerének mélységét és átfogóságát tekintve.

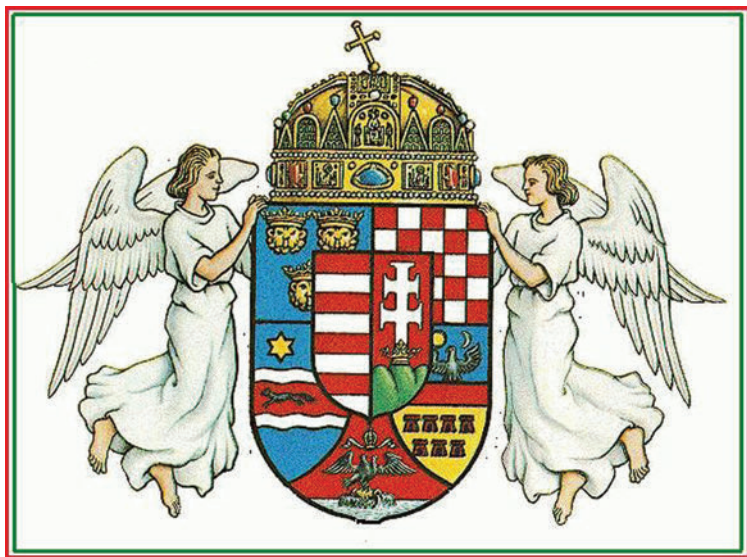
Az Árpád-házi dinasztia kihalása (1301) után is a Szent Koronát úgy fogták fel, mint az Isten választotta királyok, személyek tulajdonát és örökségét, amelynek birtoklása egyet jelentett a korona szentségi tulajdonságainak az átörökítésével az utódokra.

Így ágyazódik be a magyar történelmi gondolkodásba és jogrendjébe a Szent Korona tulajdonságának kizárólagossága, királyságot és országot megtartó erejébe vetett hite.

A XV. században már jogi formát is kapott ez a felfogás. Werbőczy István latin nyelvű Hármaskönyvében (Tripartitum, Bécs 1517) írásba foglalta a magyar szentkorona-tant. A joggyűjtemény szerint a hatalom forrása a Szent Korona és nem a mindenkori király. A Szent Korona az ország „teste”, tagjai pedig a főrendek, főpapok, bárók, nemesek és az uralkodók. Ebből a hatalomból ki volt rekesztve az ország többségét alkotó jobbágyság és a korai városi polgárság. Nemességi cím és birtokok adományozása a Szent Korona joga volt és nem a királyé. A

társországok, mint Horvátország, Dalmácia, Szlavónia, Erdély a Szent Korona országai voltak. Jószágvesztés esetén a birtok visszaszállt a koronára és a király ezen birtokokat csak azért adományozhatta tovább, mert a Szent Korona jogai a megkoronázással átruháztak rá.

Mivel a Werbőczy által megfogalmazott szentkorona-eszme csak a nemességet ismerte el a Szent Korona tagjainak, a 19. század elején a reformkori politikai és jogi gondolkodás számára két út volt lehetséges. Vagy tagadták és mellőzték a szentkorona-eszmét, mint Széchényi és Deák, vagy a jobbágyságot is beemelték a Szent Korona tagjai közé, mint Kossuth Lajos. 1848-ban a feudális jogrend végleg érvényét veszítette, de a szentkorona-eszme tovább élt, és a kiegyezés után is fennmaradt. Néhány jogtörténész hatásosan képviselte és tanította az egyetemen, hogy a szentkorona-tan a magyarság közjogi gondolkodásának a megjelenése. A Szent Korona a közjogi szere-

pét az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása után is megtartotta, mégpedig mind a IV. Károly párti legitimisták, mind az ún. szabad királyválasztók körében. Az előbbieket a folytonosságot, a legitimitást, az utóbbiak pedig a király nélküli királyság érvényesülését és jelképét látták benne. Ugyanekkor a történeti forráskutatás feltárta a királyi hatalmat szimbolizáló, a király személyétől elkülönülő és az országot jelképező eszmerendszer kialakulásának történetét. A szentkorona-tan

a két világháború között a területek visszacsatolásának indoklásában kapott fontos helyet: az elszakított részek visszatérnek a Szent Korona testéhez.

A történelmi változások következményeként az I. világháború után ugyan megszűnt a magyar királyság, mint államforma, de a Szent Korona tisztelete, rangja és méltósága mind a mai napig semmit sem veszített eszmei fényéből és tartalmából. A magyar nép számára a Szent Korona, Szent István államalapító királyunk öröksége marad mindaddig, míg magyar ember él a Kárpát-medencében.

A közvéleményben ma is él az a tudat, mely szerint a magyar Szent Koronát II. Szilveszter pápa küldte/adta Szent Istvánnak, az első magyar királynak. A határainkon kívüli magyarság körében az anyaország-beliékénél sokkal erősebben él az a tudat, mely szerint a magyar Szent Koronához tartozik a Kárpát-medence egész területe. Ennek oka az a jogviszony, melynek értelmében a Kárpát-medence a magyar Szent Korona tulajdona. Ebből következően a Kárpát-medence minden polgára, aki a Magyar Szent Korona uralma alatt került be a Kárpát-medencébe, a magyar Szent Korona polgára. Ez a jogi helyzet azért áll fenn, mert 1038. augusztus 15-én, Nagyboldogasszony napján, Szent István király Székesfehérvárott a Mennybe emelt Szűz Mária templomában országát a Magyar Szent Korona képében a Mennybe emelt Szűz Máriának ajánlotta fel. Ez az ég és a Föld között kötött szerződés a Kárpát-medencét Szűz Mária országává tette, és ezért ezen a jogi helyzeten a földi hatalmak nem változtathatnak. A szentkorona-eszme Szent István tudatos politikai és államjogi alkotása.

A törzsi szervezet felbomlása és a megyerendszer bevezetése szükségessé tette, hogy a Kárpát-medence egész szabad lakossága számára István király jogi biztosítékot adjon a kiváltságok megtartására és a király leválthatóságára. Ennek legegyszerűbb módja az volt, hogy István király koronáját önmaga (pontosabban a mindenkori király) az ország fölé helyezte. Szent Istvánnak „intelméi” szerint a magyar Szent Korona jelképezi az országot, mint területet, az országot, mint egy uralom alá tartozó népességet, a közigazgatási intézményrendszert, az apostoli keresztény hitet, az apostolságot, az uralkodó személyét, az uralkodói tulajdonságokat és képességeket, az igazságos ítélkezést és a jogi intézményrendszert, a társadalmi türelmet, az ország védelmét és az országban lakó, együtt élő, vendégként befogadott idegen népeket.

A Szent Korona-eszme, mint államjogi rendszer alkalmas arra, hogy ma is jogi, társadalmi rendünk középpontjában legyen, ugyanis ez keresztényi,

*Pistor bá és Gertőné
Wien 1956 Julius hó:*

Schless István és Gerta asszony (1956 Bécs)

türelmes, befogadó — nem kirekesztő —, ugyanakkor nemzetvédő és megtartó erő is. A Szent Korona-tan nem csak emléke egy dicső múltnak, hanem, kötelező érvénnyel bíró közjogi tan. A Szent Korona élő személyiség voltát és a szentkorona-tan hatályos közjogi tan voltát nem kérdőjelezheti meg az a sajnálatos tény, hogy a mai magyar törvényhozó hatalom nemcsak, hogy nem igényli a Szent Korona közjogi tan segítségét, de nem is tekinti élőnek, illetve hatályosnak. Márpedig a Szent Korona a mai magyar társadalom akaratától is függetlenül az, ami volt, aminek hosszú évszázadokon át tekintették. A szentkorona-tan a történelmi magyar alkotmány központi elmélete, amely hatálytalaníthatatlansága által legfőbb biztosítéka a magyar közjog folytonosságának.

A szentkorona-tan közjogi fogalom, amely a Szent Korona erkölcsi-jogi személyiségén, mint intézményen alapul. A Korona megszemélyesítése a világon egyedülálló.

A Szent Korona elvonatkoztatott (fölötte áll) a mindenkori államhatalmat gyakorló főtől (királytól, kormányzótól, elnöktől stb.) és a tagoktól. Egyesíti magában a hatalom egészét, vagyis azt a hatalmat, amely a fő és a tagok között véglegesen megosztott a törvényhozói és végrehajtói hatalom szempontjából. Ebből következik, hogy a nemzetet megillető hatalom kizárólag a Szent Koronában van meg, vagyis ezt a hatalmat csak a Szent Korona testesíti meg. Birtokolja az ország területét, adott esetben hozzá tartozhatnak a csatlakozó országok. Ezért volt szokásos, hogy a törvényekben a „szent korona országai” kifejezést használták. Birtokolja mindazt, ami a nemzet folyamatos fennmaradásához szükséges. Ebből kiemelkedő jelentőségű a föld használatát szabályozó joggyakorlat. Földet kizárólag magyar állampolgár birtokolhat, illetve magyar állampolgár használhat. A hazai föld minden talpalatnyi területének tulajdonosa a Szent Korona. Vagyis minden földtulajdon a Szent Koronától származik és rá visszavezethető, s más örökös híján az állam örököl, az állam alkotmányos joga a nem magyar állampolgároknak vagy jogi személyeknek való közvetlen vagy közvetett föld elidegenítés, ezzel a Szent Korona érdekköréből való földkivonás megtiltása.

A Szent Korona-tant soha nem vonta vissza alkotmányosan összeült magyar törvényhozás. Az 1920. évi magyar nemzetgyűlés a jogfolytonosság kérdését érdemben a szentkorona-tan szellemében tárgyalta. A második világháború után Magyarországon a magyar nemzeti öntudat elszorvasztását kormányprogram szintjére emelték; az idegen hatalom kiszolgálói megpróbálták mindent megtagadtatni a magyar néppel, ami nemzeti önérzetét megtarthatta volna. Az 1990-ben összeült rendszer-

változtató országgyűlés a szentkorona-tan jelentőségét vagy nem tudta felfogni, vagy nem merete felvetni a jogfolytonosság helyreállításának a kérdését. Pedig a magyar történelemben mindig — 1790-ben, 1867-ben és 1920-ban is — helyreállt a jogfolytonosság.

Magyarország Szent Koronájának eszméje a magyar társadalom történetileg kialakult közjogi-politikai értékeinek megtestesülése, kifejeződése, összegeződése. Olyan értékek hordozója, mint a történelmi alkotmányosságon alapuló jogfolytonosság, a hagyományos államalkotó közösségek, etnikumok és vallások egyenjogúsága, a közigazgatási, vallási és etnikai önkormányzáson nyugvó államszervezés, az egyénnek a hagyományos közösség tagjaként és értékeinek részeseként való oldaltalmozása a jogegyenlőség alapján. A Szent Korona több mint királyi dísz vagy jelvény; hazánknak, függetlenségünknek, nemzeti önérzetünknek letéteményese. A Szent Korona: a magyar nemzet, a magyar nép; hazánk.

A jelen és jövő

A rendszerváltás után tíz évvel, a millenniumi év végétől ismét áll a Nagy-Magyarország- emlékmű. A visszaállítás és felszentelés történetét egy másik kötetben írom le, mint a szoborbizottság volt elnöke, aki a helyreállítást koordinálta.

Nagykanizsa pályázat útján 10 millió Ft-ot kapott a Millenniumi Kormánybiztosi Hivataltól és ehhez Nagykanizsa város önkormányzata 3,5 millió Ft-ot szavazott meg költségvetéséből. Ebből az összegből és mintegy fél millió Ft adományból állította helyre a város első ütemben az emlékművet.

*Esti kivilágításban az 1930-as
években*

Shless István és Gerta Asszony. A legutolsó ismert kép 1959-ből.
A kép alatt olvasható: Ketten együtt 140 évet számítunk.
„Egy kiegyensúlyozott élet eredménye.” Wien, 1959

Boldog vagyok, hogy koordinálásommal sikerült gyorsan megtalálnunk, felszínre hoznunk, restauráltatnunk és a hiányzó részeket pótolva felállítanunk eredeti helyén a Nagy-Magyarország-emlékművet.

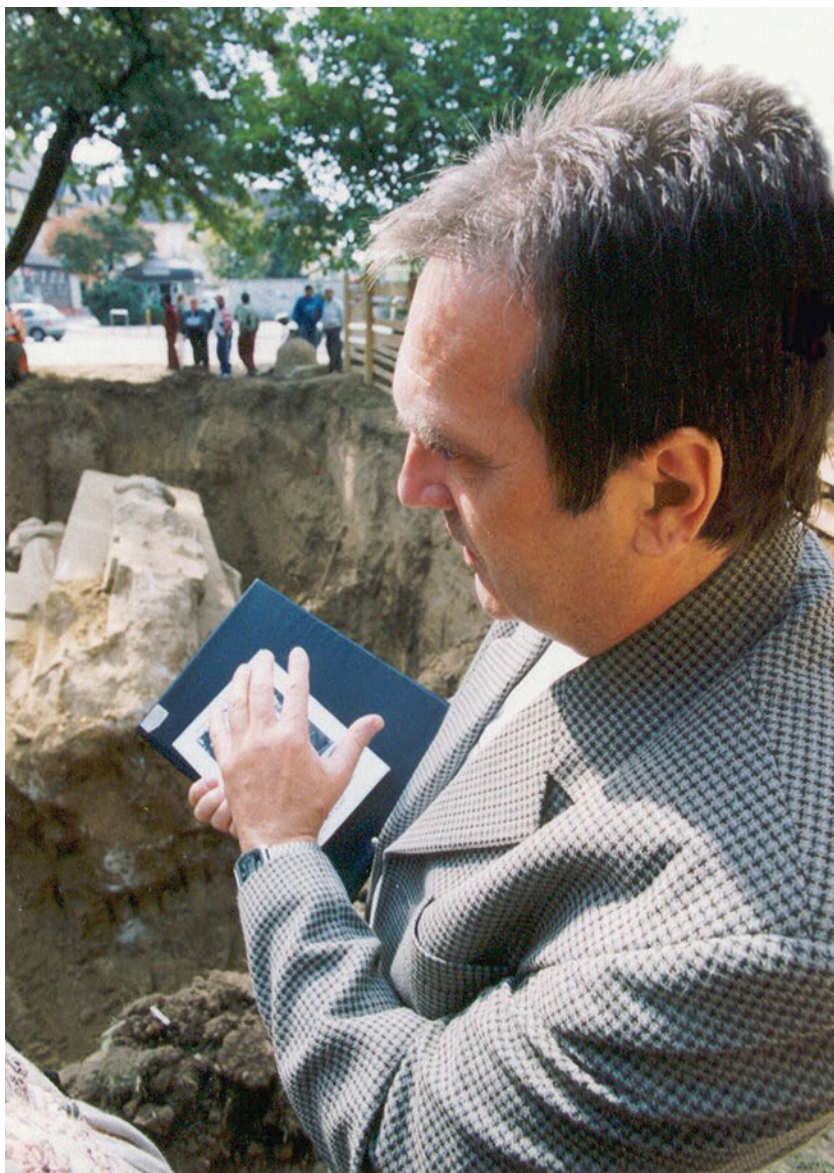
Habár az emlékmű avatása után megváltam a szoborbizottság elnöki tisztségétől, az utóbbi években mégis segítő kezet nyújtottam több alkalommal, mert szerettem volna én is teljes pompájában látni a Nagy-Magyarország-emlékművet.

Elkészült a lépcsőzet, a négy imatömb, a címerek és a Schless István tettét megörökítő emléktábla.

Szerettem volna, ha megvalósul az emlékmű esti, éjszakai kivilágítása. Az egyik képen látható, hogy a harmincas években sokkal rosszabb fénytechnikát alkalmazva is milyen csodálatos látványt nyújtott a megvilágított Nagy-Magyarország-emlékmű.

Még az avatás előtt javasoltam, hogy a négy szomorú eseményre, melyet az imakőre vésett nevek jelképeznek, minden évben istentisztelettel emlékezzünk. Az emlékműnél tartott szentmise ugyanakkor ne csak a megemlékezést szolgálja, hanem a napi események, aktualitások szabják meg keretét.

A történések időpontjai: Muhi — 1241. április 11-12., Trianon — 1920. június 4., Mohács — 1526. augusztus 29., Arad — 1849. október 6. Április, június, augusztus, október, négy hónap, olyan hónapok, amikor az időjárás is kedvezhet az elképzelés megvalósításának. Isten segítsen bennünket, és adja, hogy így legyen!

Mészáros József – a szoborbizottság elnöke, a kötet összeállítója – az emlékmű feltárásakor

Utószó

*„Mert nincs oly rejtett dolog, ami napfényre ne jőne:
és oly titok, ami ki ne tudódnék.”
(Máté 10,26)*

A Nagy-Magyarország-emlékmű fontos dokumentumait — a pályázati kiírást, a pályázat elbírálásáról szóló jegyzőkönyvet, a tervrajzokat, gipsz-modelleket, az 1934-ben működő képviselőtestület döntéseit, véleményeit tartalmazó jegyzőkönyveket, az emlékműnek 1:10 arányú gipszmodelljét, amelyet Hübner Tibor készített, Schless István ajándékát, a városnak adományozott festményt, Schless István leveleit, az emlékművel kapcsolatos egyéb levelezést — nem őrzi sem a Thúry György Múzeum sem a Zala Megyei Levéltár.

Szerencsémre azonban a Halis István Városi Könyvtár mikrofilmtárában a korabeli újságokat elolvashattam, a könyvtár munkatársai, különösen Varga Mária, nagy segítségemre voltak mindvégig munkámban.

Köszönetet mondok a nagykanizsai Római Katolikus Szent József Plébániának, áldozatkész segítségükért, Lukácsa Istvánnak és a Nagykanizsán élő Schless-családnak: Schless István keresztlányának (Balázs Lászlóné, szül. Schless Gertrud †2000), valamint Schless István Antal nevű testvére unokáinak, Sneffné Schless Ilonának és Schless Gyulának is.

Külön köszönöm Gráf Imre barátom, aki Schless István testvérének unokája, folyamatos segítségét.

Tartalomjegyzék

Előszó.....	5
Nagykanizsa és a Nagy-Magyarország-emlékmű.....	10
Mentsük meg Nagykanizsát!.....	13
Vasárnap szenteli fel Mikes püspök a gáborjánházai revíziós templomot.....	16
Ezrek részvétele mellett szentelte fel Mikes püspök a gáborjánházai revíziós templomot.....	18
Kanizsai az eléghetetlen fa és a mesterséges márvány feltalálója	21
Schless István 20.000 pengős irredenta szobrot állíttat Nagykanizsán.....	30
Muhi	27
Mohács	28
Bécsújhely	28
Nagyenyed.....	29
Arad	29
Trianon.....	30
A Zrínyiek szerepe Kanizsa életében	31
Beszélgetés az irredenta szoborról, az önzetlen hazafiasságról és sok egyébéről Schless Istvánnal	36
Nyilatkozatok a Prihoda-ügyben.....	41
Mair Grete nyilatkozik a Prihoda-ügyben.....	41
A kisipari hitel és az inség-akció ügye a városi közgyűlés előtt. A képviselő- testület köszönete Schless Istvánnak az irredenta szoborért	42
Schless István átutalta a 20.000 pengőt a nagykanizsai irredenta szobor céljaira	44
Schless István ajándéka.....	45
Minden ellenkező hírrel szemben: az irredenta szobor 20.000 pengője megér- kezett Nagykanizsára.....	46
A polgármester kitart az irredenta szobor elhelyezésének eredeti terve mellett.....	47
Küldöttségiárás a nagykanizsai polgármesternél.	48
A szobor-harcról, az ifjúság egységéről és az irtalmas nővérek elfelejtett jubileumáról	49
Modern Janus.....	51
Az aradi 13 szobra és a nagykanizsai irredenta szobor.....	52
Nagykanizsa a szegény határszéli város. Írta: Dr. Szabó Zsigmond.....	54
Beszélgetés Schless Istvánnal az irredenta szobor ellen folytatott kanizsai gáncsoskodásról I.	55

Beszélgetés Schless Istvánnal az irredenta szobor ellen folytatott kanizsai gáncsoskodásról II.....	57
Beszélgetés Schless Istvánnal az irredenta szobor ellen folytatott kanizsai gáncsoskodásról III.	60
Felbontották a nagykanizsai irredenta szoborra beérkezett tervpályázatokat	67
Kiválasztották a három elsőt az irredenta szobor pályázatai közül	68
Megtörtént a döntés a nagykanizsai irredenta szobor ügyében	69
Elkészült a 48-asok ezüstkoszorúja	74
A nagykanizsai Zrínyi-napok ünnepségeiről szóló folytatólagos tudósítások.....	75
Gazdag Ferenc püspöki tanácsos nyilatkozata az irredenta szobor elhelyezése ügyében.....	76
A hivatott egyházi fórumok hozzájárulásával végleg eldöntött dolog a Szentháromság-szobor áthelyezése	78
Kiírják az árlejtést a nagykanizsai irredenta-szobor elkészítésére.....	80
Csupa újabb építkezés, munka és fejlődés jegyében zajlott le Nagykanizsa képviselőtestületének rendkívüli közgyűlése	80
Végérvényesen eldőlt a nagykanizsai irredenta-szobor ügye	82
Schless István üzenete a szobor-ügy végső döntése kapcsán Nagykanizsa közönségének	84
Nagykanizsa rendkívüli közgyűlése	85
Pár nap múlva megkezdik a kanizsai irredenta-emlékmű építését	86
Schless István és Hübner Tibor kidolgozták a magyarországi civil lakosság gázvédelmi terveit	88
A Szentháromság-szobrot áthelyezték a kórházi kápolna elé	90
Mammut-csontokat találtak a nagykanizsai Szentháromság-szobor helyén..	90
Megérkeztek az irredenta szobor lépcsőzetének kifaragott kövei	92
Nem ásatnak tovább a mammut-csontok kanizsai lelőhelyén	93
250.000 kg. betonnal alapozták meg az irredenta emlékművet.....	93
Összeállították az irredenta szobor lépcsőzetét.....	94
Kedden megkezdik az irredenta emlékmű szobor-részeinek összeállítását...	95
Megállapították az irredenta emlékmű leleplezési ünnepségének sorrendjét	96
Október 14-re halasztották a Nagymagyarország emlékmű leleplezését	97
Ma helyezik el a Nagymagyarország-emlékmű alapító okmányát.....	100
Alapokmány letételi ünnepség tíz méteres magasságban, a Nagymagyarország emlékmű állványai között	102
Szegény zalai tehetségek kitaníttatására alapot szeretne létesíteni Schless István, aki új találmányairól és terveiről nyilatkozik	104

Nagymagyarország emlékműve. Írta: dr. Szabó Zsigmond	106
Október 31-én lesz a Nagymagyarország-emlékmű leleplezése	110
Herczeg Ferenc leplezi le a nagykanizsai Nagymagyarország-emlékművet	111
Utazási kedvezmények a Nagymagyarország-emlékmű leleplezése alkalmából Nagykanizsára	113
Az aradi bitófák egy-egy szálkája a nagykanizsai Nagymagyarország emlékmű tövében	113
Október 28-án leplezik le Nagykanizsán az irredenta emlékművet.....	116
Elmarad a Nagymagyarország-emlékmű átadási ünnepsége	121
Nagyszabású idegenforgalmi tervek Nagykanizsán	121
Elmaradt ünnep	122
A rablánc. Írta: Schless István.....	124
A városi képviselőtestület rendkívüli közgyűlése	126
Megállapították Nagykanizsa pünkösdi idegenforgalmi napjainak programját	128
Ausztria elfogató parancsot adott ki Schless István ellen	129
A mészből készült grammofon-lemeztől a láthatatlan házakig.....	131
Nagykanizsa hölgyei! Október 6-án néma felvonulás a Nagymagyar- ország-emlékmű előtt	133
Nagykanizsa hölgyei! Vasárnap déli 12 órakor az országzászló előtt találkozó	134
Október 6.	134
Az aradi 13 emlékezete Nagykanizsán	135
Schless István újabb tervei és tényei Nagykanizsával kapcsolatban	136
Megszólalnak a kanizsai szobrok.....	138
Schless István most látta először a Nagymagyarország-emlékművét.....	140
A zsebében 32 márkával újakezdte az életet a nagykanizsai Nagymagyaror- szág-emlékmű adományozója	142
Kulcslyuk mellől	145
Le kell dönteni a reakció bálványait	146
Schless István	148
A Magyar Hiszekegy	155
A szentkorona-tan	156
A jelen és jövő	161
Utószó	165

Nagykanizsán 1934-ben, történelmünkre emlékeztetve, emlékművet emeltek Nagy-Magyarország tiszteletére. Tizennyolc éve állt az Eötvös téren, amikor a politika közbeszólt. Ítélet: megsemmisítés! Pedig csak a tagadhatatlan történelmi tényre emlékeztetett az emlékmű. Arra, hogy Magyarország egy évezreden keresztül országépítő munkát folytatott, és a történelme során külső hatalmak többször is kísérletet tettek egysége megbontására. Talán legfontosabb üzenete az emlékműnek az utókor számára mégis az, hogy bármikor, bármilyen nagy vérveszteség érte az országot, a nemzetet, mindig talpra tudott állni.

Mészáros József